

Resource: Termini muhimu (unfoldingWord)

unfoldingWord® Translation Words © 2022 unfoldingWord. Released under CC BY-SA 4.0 license. unfoldingWord® Translation Words has been adapted in the following languages: Tok Pisin, Arabic (عربي), French (Français), Hindi (हिंदी), Indonesian (Bahasa Indonesia), Portuguese (Português), Russian (Русский), Spanish (Español), Swahili (Kiswahili), and Simplified Chinese (简体中文) from unfoldingWord® Translation Words © 2022 unfoldingWord. Released under CC BY-SA 4.0 license by Mission Mutual

Termini muhimu (unfoldingWord)

M

Maaka

Uhalisia:

Maaka (au Maakah) alikuwa mmoja wa watoto wa Nahori, kaka yake Abrahamu. Watu wengine katika Agano la Kale pia walikuwa na jina hili.

- Mji wa Maaka au Beth Maaka ulikuwa kaskazini kabisa mwa Israeli, katika eneo lililokaliwa na kabila la Naftali.
- Ilikuwa mji muhimu ambao ulishambuliwa na maadui mara kadhaa.
- Maaka lilikuwa jina la wanawake kadhaa, akiwemo mama wa mwana wa Daudi, Absalomu.
- Mfalme Asa alimwondoa bibi yake Maaka kutoka nafasi ya malkia kwa sababu alikuwa ameanzisha ibada ya Ashera.

(Mwongozo wa Tafsiri: Namna ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Asa, Ashera, Nahori, Naftali, makabila kumi na mawili ya Israeli)

Marejeleo ya Biblia:

Data ya Neno:

- Strong's: H4601

Maangamizi

Ufafanuzi:

Neno 'maangamizi' linamaanisha hukumu ya kulaaniwa bila uwezekano wa kukata rufaa au kutoroka.

- Wakati taifa la Israeli lilipokuwa likichukuliwa mateka kwenda Babuloni, nabii Ezeieli alisema, 'maangamizi yamewafikia.'
- Kulingana na muktadha, neno hili linaweza kutafsiriwa kama 'janga,' 'adhabu,' au 'uharibifu usio na matumaini.'

Marejeleo ya Biblia:

- [Ezeieli 7:5-7](#)
- [Ezeieli 30:9](#)
- [Isaya 6:5](#)
- [Zaburi 92:6-7](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H1820, H3117, H6256, H6843, H8045

Madhabahu

Ufafanuzi:

Madhabahu ilikuwa jukwaa lililoinuliwa ambapo Waisraeli walichoma wanyama na nafaka kama sadaka kwa Mungu.

- Nyakati za Biblia, madhabahu ya kawaida mara nyingi yalijengwa kwa kutengeneza kilima cha udongo au kwa kuweka mawe makubwa kwa makini ili kuunda rundo imara.
- Baadhi ya madhabahu maalum yenye umbo la sanduku yalitengenezwa kwa mbao zilizofunikwa na metali kama vile dhahabu, shaba, au shaba nyekundu.
- Makundi mengine ya watu walioishi karibu na Waisraeli pia walijenga madhabahu ili kutoa dhabihu kwa miungu yao.

(Tazama pia: madhabahu ya uvumba, mungu wa uongo, sadaka ya nafaka, dhabihu)

Marejeleo ya Biblia:

- [Mwanzo 8:20](#)
- [Mwanzo 22:9](#)
- [Yakobo 2:21](#)
- [Luka 11:49-51](#)
- [Mathayo 5:23](#)
- [Mathayo 23:19](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **3:14** Baada ya Noa kushuka kutoka kwenye mashua, alijenga **madhabahu** na kutoa dhabihu ya aina zote za wanyama ambao waliweza kutumika kama dhabihu.
- **5:8** Walipofika pahali pa dhabihu, Abrahamu alimfunga mwanawe Isaka na kumlaza juu ya **madhabahu**.
- **13:9** Kuhani angeua mnyama na kumchoma kwenye **madhabahu**.
- **16:6** Yeye (Gideoni) alijenga madhabahu mpya iliyowekwa wakfu kwa Mungu karibu na mahali ambapo **madhabahu** ya sanamu ilikuwa na akatoa dhabihu kwa Mungu juu yake.

Data ya Neno:

- Strong's: H0741, H2025, H4056, H4196, G10410, G23790

Madhabahu ya Uvumba

Uhalisia:

Madhabahu ya uvumba ilikuwa kipande cha samani ambacho kuhani alitumia kuchoma uvumba kama sadaka kwa Mungu. Pia ilijulikana kama madhabahu ya dhahabu.

- Madhabahu ya uvumba ilitengenezwa kwa mbao, na sehemu yake ya juu pamoja na pande zake zilifunikwa kwa dhahabu. Ilikuwa na urefu wa nusu mita, upana wa nusu mita, na kimo cha mita moja.
- Hapo awali, ilihifadhiwa ndani ya hema. Baadaye, ilihifadhiwa ndani ya hekalu.
- Kila asubuhi na jioni, kuhani alikuwa akiwasha uvumba juu yake.
- Hii pia inaweza kutafsiriwa kama "madhabahu ya kuchomea uvumba," "madhabahu ya dhahabu," "kiburni cha uvumba," au "meza ya uvumba."

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Uvumba)

Marejeleo ya Biblia:

- [Luka 1:11-13](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H4196, H7004, G23680, G23790

Mafuta

Ufafanuzi:

Mafuta ni kioevu kizito na chenye uwazi kinachoweza kupatikana kutoka kwa mimea fulani. Katika nyakati za Biblia, mafuta yalitokana na zeituni.

- Mafuta ya zeituni yalitumiwa kwa kupika, kupaka, dhabihu, taa, na dawa.
- Katika nyakati za kale, mafuta ya zeituni yalithaminiwa sana, na kumiliki mafuta kulichukuliwa kama kipimo cha utajiri.
- Hakikisha tafsiri ya neno hili inahusu aina ya mafuta yanayoweza kutumika kupika, si mafuta ya gari. Baadhi ya lugha zina maneno tofauti kwa aina hizi za mafuta.

(Tazama pia: mzeituni, sadaka)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Samweli 1:21](#)
- [Kutoka 29:2](#)
- [Mambo ya Walawi 5:11](#)
- [Mambo ya Walawi 8:1-3](#)
- [Marko 6:12-13](#)
- [Mathayo 25:7-9](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H2091, H3323, H4887, H6671, H7246, H8081, G16370, G34640

Mahakama

Ufafanuzi:

Maneno "mahakama" na "ua" yanarejelea eneo lililofungwa ambalo liko wazi kwa anga na limezungukwa na kuta.

- Hema lilizungukwa na patio moja liliojaa, lilifungwa na kuta zilizotengenezwa kwa mapazia mazito ya kitambaa.
- Jengo la hekalu lilikuwa na kumbi tatu za ndani: moja kwa makuhani, moja kwa wanaume wa Kiyahudi, na moja kwa wanawake wa Kiyahudi.
- Ua hizi za ndani zilizungukwa na ukuta wa mawe wa chini ambao uliwatenganisha na ua wa nje ambapo watu wa Mataifa waliruhusiwa kuabudu.
- Ua wa nyumba ulikuwa eneo wazi katikati ya nyumba.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Maneno "mahakama" na "ua" yanaweza kutafsiriwa kama "eneo lililozungushiwa" au "ardhi iliyozungushiwa" au "eneo lililozungushiwa" au "eneo la hema" au "eneo la hekalu" au "uzio wa hekalu" kulingana na muktadha.
- Ikiwa itakuwa ya kawaida katika lugha yako, neno linalotumika kwa ajili ya mahakama ya mfalme linaweza pia kutumika kurejelea mahakama ya Bwana.

(Tazama pia: Mataifa, hema, hekalu)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Wafalme 20:4-5](#)
- [Kutoka 27:9](#)
- [Yeremia 19:14-15](#)
- [Luka 22:55](#)
- [Mathayo 26:69-70](#)
- [Hesabu 3:26](#)
- [Zaburi 65:4](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H1004, H1508, H2691, H5835, H7339, H8651, G08330, G42590

Mahakama-kisheria

Ufafanuzi:

Neno "mahakama" linamaanisha sehemu ambapo majaji wanaamua masuala ya kisheria na ya jinai.

- Mara nyingi, Biblia inapolitumia neno "mahakama" (katika maana hii ya kisheria), inarejelea mahakama za kibinadamu, lakini pia inaweza kutumika kurejelea mahakama ya mbinguni kama ilivyo katika Danieli 7:10 na Danieli 7:26.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Neno "mahakama" linaweza kutafsiriwa kama "tribunal," au linapohusu mahakama ya kibinadamu, linaweza kutafsiriwa kama "mahakama ya kisheria."

(Tazama pia: hakim)

Marejeleo ya Biblia:

Data ya Neno:

Mahali pa Juu

Ufafanuzi:

Neno "mahali pa juu" linahusu madhabahu na masanamu yaliyotumika kwa ibada ya sanamu. Kwa kawaida, yalijengwa katika maeneo ya juu, kama vile kwenye kilima au mteremko wa mlima.

- Wafalme wengi wa Israeli walifanya dhambi dhidi ya Mungu kwa kujenga madhabahu kwa miungu ya uongo katika maeneo haya ya juu. Hii ilisababisha watu kushiriki sana katika ibada ya sanamu.
- Mara nyingi ilitokea kwamba mfalme anayemcha Mungu alipoanza kutawala Israeli au Yuda, angeondoa mara moja mahali pa juu au madhabahu ili kusitisha ibada ya sanamu hizi.
- Hata hivyo, baadhi ya wafalme hawa wema walikuwa wazembe na hawakuondoa mahali pa juu, jambo ambalo lilipelekea taifa zima la Israeli kuendelea kuabudu sanamu.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Njia nyingine za kutafsiri neno hili zinaweza kujumuisha "maeneo yaliyoinuliwa kwa ajili ya kuabudu sanamu" au "vituo vya sanamu vilivyoko juu ya kilima" au "vilima vya madhabahu ya sanamu."
- Hakikisha ni wazi kwamba neno hili linahusu madhabahu za sanamu, si tu mahali pa juu ambapo madhabahu hizo zilikuwapo.

(Tazama pia: madhabahu, Mungu wa Uongo, ibada)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Samweli 9:12-13](#)
- [2 Wafalme 16:4](#)
- [Amosi 4:13](#)
- [Kumbukumbu la Torati 33:29](#)
- [Ezekieli 6:1-3](#)
- [Habakuki 3:19](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H1116, H1181, H1354, H2073, H4791, H7311, H7413

Mahali Patakatifu

mahali patakatifu

Ufafanuzi:

Kwenye Biblia, maneno "mahali patakatifu" na "patakatifu pa patakatifu" yanarejelea sehemu mbili za jengo la hema au hekalu.

- “Mahali patakatifu” palikuwa chumba cha kwanza, na kilikuwa na madhabahu ya uvumba na meza yenye “mkate wa uwepo” maalum juu yake.
- "Patakatifu pa Patakatifu" palikuwa chumba cha ndani kabisa, na pakilikuwa na Sanduku la Agano.
- Pazia nene na nzito lilitenganisha chumba cha nje na chumba cha ndani.
- Kuhani mkuu ndiye pekee aliyeruhusiwa kuingia Patakatifu pa Patakatifu.
- Mara nyingine "mahali patakatifu" hurejelea majengo na maeneo ya ua ya hekalu au hema. kwaweza pia kurejelea kwa ujumla mahali popote palipotengwa kwa ajili ya Mungu.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Neno "mahali patakatifu" linaweza pia kutafsiriwa kama "chumba kilichotengwa kwa Mungu" au "chumba maalum cha kukutana na Mungu" au "mahali palipotengwa kwa Mungu."
- Neno "Patakatifu pa Patakatifu" linaweza kutafsiriwa kama "chumba ambacho kimewekwa kando zaidi kwa Mungu" au "chumba maalum zaidi kwa kukutana na Mungu."
- Kulingana na muktadha, njia za kutafsiri usemi wa jumla "mahali patakatifu" zinaweza kujumuisha "mahali palipotakaswa" au "mahali ambapo Mungu ameweka kando" au "mahali katika eneo la hekalu, ambalo ni takatifu" au "ua wa hekalu takatifu la Mungu."

(Tazama pia: madhabahu ya uvumba, Sanduku la Agano, mkate, takasa, ua, pazia, takatifu, tenga, hema, hekalu)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wafalme 6:16-18](#)
- [Matendo 6:12-15](#)
- [Kutoka 26:33](#)
- [Kutoka 31:10-11](#)
- [Ezekieli 41:1](#)
- [Ezra 9:8-9](#)
- [Waebrania 9:1-2](#)
- [Walawi 16:18](#)
- [Mathayo 24:15-18](#)
- [Ufunuo 15:5](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H1964, H4720, H4725, H5116, H6918, H6944, G00400, G00400, G34850, G51170

Makabila 12 ya Israeli

Ufafanuzi:

Neno "makabila kumi na mawili ya Israeli" yanarejelea wana kumi na wawili wa Yakobo na kizazi chao.

- Haya ni majina ya wana kumi na wawili wa Yakobo: Reubeni, Simeoni, Lawi, Yuda, Dani, Naftali, Gadi, Asheri, Isakari, Zabuloni, Yosefu na Benyamini.
- Kuna sehemu kadhaa katika Biblia ambapo orodha ya makabila kumi na mawili ni tofauti kidogo. Wakati mwingine Lawi, Yosefu, au Dani huachwa nje ya orodha na wakati mwingine wana wawili wa Yosefu, Efraimu na Manase, wanajumuishwa katika orodha.

(Tazama pia: Reubeni, Simeoni, Lawi, Yuda, Dani, Naftali, Gadi, Asheri, Isakari, Zabuloni, Yosefu, Benyamini, Efraimu, Manase, Israeli, Yakobo, kabila)

Marejeleo ya Biblia:

- [Matendo 26:7](#)
- [Mwanzo 49:28](#)
- [Luka 22:28-30](#)
- [Mathayo 19:28](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3478, H7626, H8147, G14270, G24740, G54430

Makapi*Ufafanuzi:*

Makapi ni kifuniko kikavu kinacholinda mbegu ya nafaka. Makapi si mazuri kwa chakula hivyo watu huyatenganisha na mbegu na kuyatupa.

- Mara nyingi, makapi hutenganishwa na mbegu kwa kutupa vichwa vya nafaka hewani. Upepo huvuma makapi mbali na mbegu huanguka chini. Mchakato huu unaitwa "kupura."
- Kwenye Biblia, neno hili pia linatumika kwa njia ya mfano kurejelea watu waovu na mambo maovu, yasiyo na thamani.

(Tazama pia: nafaka, ngano, pepeta)

Marejeleo ya Biblia:

- [Danieli 2:35](#)
- [Ayubu 21:18](#)
- [Luka 3:17](#)
- [Mathayo 3:12](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H2842, H4671, H5784, H8401, G08920

Makedonia*Uhalisia:*

Katika nyakati za Agano Jipya, Makedonia ilikuwa jimbo la Kirumi lililoko kaskazini mwa Ugiriki ya zamani.

- Baadhi ya miji muhimu ya Makedonia iliyotajwa katika Biblia ni Beroya, Filipi, na Thesalonike.
- Kupitia maono, Mungu alimwambia Paulo aende Makedonia kuhubiri injili kwa watu wa huko.
- Paulo na wafanyakazi wenzake walikwenda Makedonia na kuwafundisha watu huko kuhusu Yesu, na kuwasaidia waumini wapya kukua katika imani yao.
- Kwenye Biblia, kuna barua ambazo Paulo aliwaandikia waumini katika miji ya Makedonia, yaani Filipi na Thesalonike.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Namna ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: amini, Beroya, imani, Habari Njema, Ugiriki, Filipi, Thesalonike)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wathesalonike 1:6-7](#)
- [1 Wathesalonike 4:10](#)
- [1 Timotheo 1:3-4](#)
- [Matendo 16:10](#)
- [Matendo 20:1-3](#)
- [Wafilipi 4:14-17](#)

Data ya Neno:

- Strong's: G31090, G31100

Makerubi*Ufafanuzi:*

Neno "mkerubi," na umbo lake la wingi "makerubi," linarejelea aina maalum ya kiumbe wa mbinguni

aliyeumbwa na Mungu. Biblia inaelezea makerubi kama viumbe wenye mabawa na miali ya moto.

- Makerubi wanaonyesha utukufu na nguvu za Mungu na wanaonekana kuwa walinzi wa vitu vya kiroho.
- Baada ya Adam na Hawa kutenda dhambi, Mungu aliweka makerubi wenye panga za moto upande wa mashariki wa Bustani ya Edeni ili kuwazuia watu wasifike kwenye Mti wa Uzima.
- Mungu aliwaagiza Waisraeli kuchonga makerubi wawili wakikabiliana, huku mabawa yao yakigusana, juu ya kifuniko cha upatanisho cha Sanduku la Agano.
- Pia aliwaagiza wafume picha za makerubi kwenye mapazia ya hema.
- Kwenye vifungu vingine, viumbe hawa pia huelezwa kuwa na nyuso nne: ya Adamu, simba, ng'ombe, na tai.
- Makerubi wakati mwingine huchukuliwa kuwa malaika, lakini Biblia haijasema hivyo waziwazi.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Neno "makerubi" linaweza kutafsiriwa kama "viumbe wenye mabawa," "walinzi wenye mabawa," "walinzi wa kiroho wenye mabawa," au "walinzi watakatifu wenye mabawa."
- "Mkerubu" inapaswa kutafsiriwa kama umoja wa makerubi, kama vile "kiumbe chenye mabawa" au "mlezi wa kiroho mwenye mabawa," kwa mfano.
- Hakikisha kwamba tafsiri ya neno hili inatofautiana na tafsiri ya "malaika."
- Pia fikiria jinsi neno hili linavyotafsiriwa au kuandikwa katika tafsiri ya Biblia kwa lugha ya kienyeji au kitaifa. (Tazama: Jinsi ya Kutafsiri Maneno Yasiyoeleweka)

(Tazama pia: malaika)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 13:6](#)
- [1 Wafalme 6:23-26](#)
- [Kutoka 25:15-18](#)
- [Ezekieli 9:3](#)
- [Mwanzo 3:22-24](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3742, G55020

Malaika*Ufafanuzi:*

Malaika ni kiumbe wa roho mwenye nguvu ambaye Mungu aliumba. Malaika wapo kwa kusudi la kuhudumia Mungu kwa kufanya chochote anachowaambia wafanye. Neno "malaika mkuu" linarejelea malaika ambaye anatawala au kuongoza malaika wengine wote.

- Neno "malaika" linamaanisha "mjumbe" moja kwa moja.
- Neno "malaika mkuu" linamaanisha "mjumbe mkuu." Malaika pekee anayetajwa katika Biblia kama "malaika mkuu" ni Mikaeli.
- Kwenye Biblia, malaika walitoa ujumbe kwa watu kutoka kwa Mungu. Ujumbe huu ulijumuisha maagizo kuhusu kile Mungu alichotaka watu wafanye.
- Malaika pia waliwaambia watu kuhusu matukio ambayo yangetokea siku zijazo au matukio ambayo tayari yalikuwa yametokea.
- Malaika wana mamlaka ya Mungu kama wawakilishi wake na wakati mwingine katika Biblia walizungumza kana kwamba Mungu mwenyewe alikuwa akizungumza.
- Njia nyingine ambazo malaika hutumikia Mungu ni kwa kulinda na kuimarisha watu.
- Kirai maalumu, "malaika wa Bwana" lina maana zaidi ya moja inayowezekana: (1) Inaweza kumaanisha "malaika anayemwakilisha Mungu" au "mjumbe anayemtumikia Mungu." (2) Inaweza kumrejelea Bwana mwenyewe, ambaye alionekana kama malaika alipokuwa akizungumza na mtu. Moja ya maana hizi inaweza kueleza matumizi ya malaika ya "Mimi" kana kwamba Bwana mwenyewe alikuwa akizungumza.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Namna za kutafsiri "malaika" zinaweza kujumuisha "mjumbe kutoka kwa Mungu" au "mtumishi wa mbinguni wa Mungu" au "mjumbe wa roho wa Mungu."

- Neno "malaika mkuu" linaweza kutafsiriwa kama " malaikajemadari" au "malaika mkuu anayesimamia" au "kiongozi wa malaika."
- Pia fikiria jinsi maneno haya yanavyotafsiriwa katika lugha ya kitaifa au lugha nyingine ya kienyeji.
- Kirai "malaika wa Bwana" kinapaswa kutafsiriwa kwa kutumia maneno ya "malaika" na "Bwana." Hii itaruhusu tafsiri tofauti za kifungu hicho. Tafsiri zinazowezezekana zinaweza kujumuisha "malaika kutoka kwa Bwana" au "malaika aliyetumwa na Mungu" au "Bwana, ambaye alionekana kama malaika."

(Tazama pia: Jinsi ya Kutafsiri Visivyojulikana)

(Tazama pia: jemadari, kichwa, mjumbe, Mikaeli, mtawala, mtumishi)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Samweli 24:16](#)
- [Matendo 10:3-6](#)
- [Matendo 12:23](#)
- [Wakolosai 2:18-19](#)
- [Mwanzo 48:16](#)
- [Luka 2:13](#)
- [Marko 8:38](#)
- [Mathayo 13:50](#)
- [Ufunuo 1:20](#)
- [Zekaria 1:9](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **2:12** Mungu aliweka **malaika** wakubwa na wenye nguvu kwenye mlango wa bustani ili kumzuia yeyote kula tunda la Mti wa Uzima.
- **22:3** **Malaika** alijibu Zekaria, "Nimetumwa na Mungu kukuletea Habari Njema hii."
- **23:6** Ghafla, **malaika** mwenye kung'aa alitokea kwao (wachungaji), nao wakaogopa sana. **Malaika** alisema, "Msiogope, kwa sababu nina Habari Njema kwa ajili yenu."
- **23:7** Ghafla, anga zilizaa **malaika** wakimsifu Mungu.
- **25:8** Kisha **malaika** walikuja na kumtunza Yesu.
- **38:12** Yesu alifadhaika sana na jasho lake lilikuwa kama matone ya damu. Mungu alimtuma **malaika** kumtia nguvu.
- **38:15** "Ningeweza kumwomba Baba jeshi la **malaika** kwa kunilinda."

Data ya Neno:

- Strong's: H0047, H0430, H4397, H4398, H8136, G00320, G07430, G24650

Malaki

Uhalisia:

Malaki alikuwa mmoja wa manabii wa Mungu kwa Ufalme wa Yuda. Aliishi takriban miaka 500 kabla ya Kristo kuja duniani.

- Malaki alitabiri wakati ambapo hekalu la Israeli lilikuwa linajengwa upya baada ya Waisraeli kurudi kutoka utumwani Babuloni.
- Ezra na Nehemia waliishi karibu na wakati wa Malaki.
- Kitabu cha Malaki ni kitabu cha mwisho katika Agano la Kale.
- Kama ilivyo kwa manabii wote wa Agano la Kale, Malaki aliwasihi watu watubu dhambi zao na kumrudia kumwabudu Mungu.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Babuloni, mateka, Ezra, Yuda, Nehemia, nabii, tubu, geuka)

Marejeleo ya Biblia:

- [Malaki 1:1](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H4401

Malaya

Ufafanuzi:

Maneno "Malaya" na "kahaba" yote yanarejelea mtu anayefanya Matendo ya ngono kwa pesa au kwa ibada za kidini. Malaya au makahaba walikuwa kawaida wanawake, lakini baadhi walikuwa wanaume.

- Kwenye Biblia, neno "kahaba" wakati mwingine linatumika kwa njia ya mfano kumrejelea mtu anayesujudia miungu ya uongo au anayefanya uchawi.
- Usemi "kucheza kahaba" unamaanisha kutenda kama kahaba kwa kuwa na maadili mabaya ya kingono. Usemi huu pia hutumiwa katika Biblia kumrejelea mtu anayesujudia sanamu.
- Kufanya ukahaba" unamaanisha kuwa na maadili mabaya ya kingono au, kwa maana ya mfano, kuwa asiye mwaminifu kwa Mungu kwa kuabudu miungu ya uongo.
- Katika nyakati za kale, baadhi ya mahekalu ya kipagani yalitumia makahaba wa kiume na wa kike kama sehemu ya taratibu zao.
- Neno hili linaweza kutafsiriwa kwa neno au kifungu kinachotumika katika lugha ya mradi kurejelea Malaya. Baadhi ya lugha zinaweza kuwa na neno la kuficha linalotumika kwa hili. (Tazama: Tasfida (euphemism))

(Tazama pia: uzinzi, MUNGU WA UONGO, uasherati, MUNGU WA UONGO)

Marejeleo ya Biblia:

- [Mwanzo 34:31](#)
- [Mwanzo 38:21](#)
- [Luka 15:30](#)
- [Mathayo 21:31](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H2154, H2181, H2183, H2185, H6945, H6948, H8457, G42040

Malkia

Ufafanuzi:

Malkia ni mtawala mwanamke wa nchi au mke wa mfalme.

- Esta alikua malkia wa ufalme wa Uajemi alipoolewa na Mfalme Ahasuero.
- Malkia Yezabeli alikuwa mke mwovu wa Mfalme Ahabu.
- Malkia wa Sheba alikuwa mtawala maarufu ambaye alikuja kumtembelea Mfalme Solomoni.
- Neno kama "mama malkia" kawaida lilirejelea mama au bibi wa mfalme anayemiliki au mjane wa mfalme wa awali. Mama malkia alikuwa na ushawishi mkubwa; Athalia, kwa mfano, aliwashawishi watu kuabudu sanamu.

(Tazama pia: Ahasuero, Athalia, Esta, mfalme. Uajemi mtawala, Sheba)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wafalme 10:10](#)
- [1 Wafalme 11:18-19](#)
- [2 Wafalme 10:12-14](#)
- [Matendo 8:27](#)
- [Esta 1:17](#)
- [Luka 11:31](#)
- [Mathayo 12:42](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H1404, H1377, H4410, H4427, H4433, H4436, H4438, H4446, H7694, H8282, G09380

Mambo ya Nyakati

Ufafanuzi:

Neno "nyakati" linamaanisha rekodi iliyoandikwa ya matukio kwa muda fulani.

- Vitabu viwili vya Agano la Kale vinaitwa "Kitabu cha Kwanza cha Mambo ya Nyakati" na "Kitabu cha Pili cha Mambo ya Nyakati."
- Vitabu vinavyoitwa "Mambo ya Nyakati" vinaandika sehemu ya historia ya watu wa Israeli, kuanzia na orodha ya vizazi tangu Adamu.
- "Kitabu cha Kwanza cha Mambo ya Nyakati" kinaeleza mwisho wa maisha ya Mfalme Sauli na matukio ya utawala wa Mfalme Daudi.
- "Kitabu cha Pili cha Mambo ya Nyakati" kinarekodi utawala wa Mfalme Solomoni na wafalme wengine kadhaa, ikijumuisha ujenzi wa hekalu na mgawanyiko wa ufalme wa kaskazini wa Israeli kutoka kwa ufalme wa kusini wa Yuda.
- Mwisho wa 2 Mambo ya Nyakati unaelezea mwanzo wa uhamisho kwenda Babeli.

(Tazama pia: Babeli, Daudi, uhamisho, ufalme wa Israeli, Yuda, Solomoni)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 27:24](#)
- [2 Mambo ya Nyakati 33:19](#)
- [Esta 10:1-2](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H1697

Mamlaka

Ufafanuzi:

Neno "mamlaka" kwa kawaida linamaanisha nafasi ya ushawishi, uwajibikaji, au utawala juu ya mtu mwingine.

- Wafalme na watawala wengine wana mamlaka juu ya watu wanaowatawala.
- Neno "mamlaka" linaweza kumaanisha watu, serikali, au mashirika yenye mamlaka juu ya wengine.
- Neno "mamlaka" linaweza pia kumaanisha viumbe wa kiroho ambao wana nguvu juu ya watu ambao hawajajisalimisha kwa mamlaka ya Mungu.
- Mabwana wana mamlaka juu ya watumishi wao au watumwa. Wazazi wana mamlaka juu ya watoto wao.
- Serikali zina mamlaka au haki ya kutunga sheria zinazowaongoza raia wao.

Mapendekezo ya Tafsihi:

- Neno "mamlaka" linaweza pia kutafsiriwa kama "udhibiti" au "haki" au "sifa."
- Mara nyingi "mamlaka" hutumiwa kumaanisha "nguvu."
- Wakati "mamlaka" inapotumika kumaanisha watu au mashirika yanayowatawala watu, inaweza pia kutafsiriwa kama "viongozi" au "watawala" au "nguvu."
- Fungu "kwa mamlaka yake mwenyewe" linaweza pia kutafsiriwa kama "kwa haki yake mwenyewe ya kuongoza" au "kulingana na sifa zake mwenyewe."
- Usemi, "chini ya mamlaka" unaweza kutafsiriwa kama "wajibika kutii" au "lazima kutii amri za wengine."

(Tazama pia: utawala, mfalme, mtawala, nguvu)

Marejeleo ya Biblia:

- [Wakolosai 2:10](#)
- Na ninyi mmejazwa katika Yeye, aliye kichwa cha enzi yote na mamlaka.
[Esta 9:29](#)
- [Mwanzo 41:35](#)
- [Yona 3:6-7](#)
- [Luka 12:5](#)
- [Luka 20:1-2](#)
- [Marko 1:22](#)
- [Mathayo 8:9](#)
- [Matayo 28:19](#)
- [Tito 3:1](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H8633, G08310, G14130, G18490, G18500, G20030, G27150, G52470

Mana

Ufafanuzi:

Mana ilikuwa chakula cheupe kama nafaka ambacho Mungu aliwapa Waisraeli kwa ajili ya kula wakati wa miaka 40 ya kuishi nyikani baada ya kuondoka Misri.

- Mana ilionekana kama vipande vyeupe ambavyo vilijitokeza kila asubuhi chini ya umande. Ilikuwa na ladha tamu kama ya asali.
- Waisraeli walikusanya vipande vya mana kila siku, isipokuwa siku ya Sabato.
- Siku moja kabla ya Sabato, Mungu aliwaambia Waisraeli wakusanye mara mbili ya kiasi cha mana ili wasilazimike kukusanya katika siku yao ya kupumzika.
- Neno "mana" linamaanisha "hiki ni nini?"
- Kwenye Biblia, mana pia inajulikana kama "mkate wa mbinguni" na "nafaka ya mbinguni."

Mapendekezo ya Tafsiri

- Njia nyingine za kutafsiri neno hili zinaweza kujumuisha "vipande vyembamba vyeupe vya chakula" au "chakula kutoka mbinguni."
- Pia fikiria jinsi neno hili linavyotafsiriwa katika tafsiri ya Biblia kwa lugha ya kiasili au kitaifa. (Tazama: Jinsi ya Kutafsiri Visivyojulikana)

(Tazama pia: mkate, jangwa, nafaka, mbingu, siku ya sabato)

Marejeleo ya Biblia:

- [Kumbukumbu la Torati 8:3](#)
- [Kutoka 16:27](#)
- [Waebrania 9:3-5](#)
- [Yohana 6:30-31](#)
- [Yoshua 5:12](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H4478, G31310

Manase

Uhalisia:

Manase alikuwa mwana mkubwa wa Yosefu. Wazao wake wakawa moja ya makabila ya Israeli.

- Jina Manase linafanana na neno la Kiebrania linalomaanisha "kusahau."
- Kabila la Manase mara nyingi liliitwa "nusu-kabila la Manase" kwa sababu sehemu tu ya kabila hilo ilikaa katika nchi ya Kanaani, upande wa magharibi wa Mto wa Yordani. Sehemu nyingine ya kabila hilo ilikaa upande wa mashariki wa Yordani.
- Mmoja wa wafalme wa Yuda pia aliitwa Manase. Mfalme Manase alikuwa mfalme mwovu ambaye alitoa watoto wake kama sadaka za kuteketezwa kwa miungu ya uongo.
- Mungu alimwadhibu Mfalme Manase kwa kumruhusu akamatwe na jeshi la adui. Manase alirudi kwa Mungu na kuharibu madhabahu ambapo sanamu ziliabudiwa.
- Wanaume wengine watatu waliitwa Manase wanatajwa katika Agano la Kale. Mmoja wao alikuwa babu wa baadhi ya Wadanieli ambao walikuwa makuhani wa miungu ya uongo. Wengine wawili walikuwa wanaume waliyoishi wakati wa Ezra na walilazimika kuachana na wake zao wa kipagani, ambao walikuwa wamewashawishi kuabudu miungu ya uongo.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Yosefu, Efraimu, makabila kumi na mawili ya Israeli)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Mambo ya Nyakati 15:9](#)
- [Kumbukumbu la Torati 3:12-13](#)
- [Mwanzo 41:51](#)
- [Mwanzo 48:1-2](#)
- [Waamuzi 1:27-28](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H4519, H4520, G31280

Manemane*Ufafanuzi:*

Manemane ni mafuta au kiungo kinachotengenezwa kutoka kwa utomvu wa mti wa manemane unaokua Afrika na Asia. Inahusiana na ubani.

- Manemane pia ilitumika kutengeneza uvumba, manukato, na dawa, na kuandaa miili ya wafu kwa mazishi.
- Manemane ilikuwa moja ya zawadi ambazo watu wenye hekima walimpa Yesu alipozaliwa.
- Yesu alipewa divai iliyochanganywa na manemane ili kupunguza maumivu alipokuwa akisulubiwa.

(Tazama pia: ubani, watu wenye hekima)

Marejeleo ya Biblia:

- [Kutoka 30:22-25](#)
- [Mwanzo 37:25-26](#)
- [Yohana 11:1-2](#)
- [Marko 15:23](#)
- [Mathayo 2:11-12](#)

Data Neno:

- Strong's: H3910, H4753, G34640, G46660, G46690

Maono*Uhalisia:*

Neno "maono" linamaanisha kitu ambacho mtu anaona. Hasa linahusu kitu kisicho cha kawaida au cha kiroho ambacho Mungu anaonyesha watu ili kuwapa ujumbe.

- Kawaida, maono huonekana wakati mtu yuko macho. Hata hivyo, wakati mwingine maono ni kitu ambacho mtu anaona katika ndoto akiwa amelala.
- Mungu hutuma maono kuwaambia watu jambo ambalo ni muhimu sana. Kwa mfano, Petro alionyeshwa maono kumwambia kwamba Mungu alitaka amkaribishe Mataifa.

Pendekezo la Tafsiri

- Maneno "aliona maono" yanaweza kutafsiriwa kama "aliona kitu kisicho cha kawaida kutoka kwa Mungu" au "Mungu alimwonyesha kitu maalum."
- Lugha zingine zinaweza zisipate maneno tofauti kwa "maono" na "ndoto." Kwa hivyo sentensi kama "Danieli alikuwa na ndoto na maono akilini mwake" inaweza kutafsiriwa kama "Danieli alikuwa akiota akiwa amelala na Mungu alimsababisha kuona mambo yasiyo ya kawaida."

(Tazama pia: ndoto)

Marejeleo ya Biblia:

- [Matendo 9:10-12](#)
- [Matendo 10:3-6](#)
- [Matendo 10:11](#)
- [Matendo 12:9-10](#)
- [Luka 1:22](#)
- [Luka 24:23](#)
- [Mathayo 17:9-10](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H2376, H2377, H2378, H2380, H2384, H4236, H4758, H4759, H7203, H7723, H8602, G37010, G37050, G37060

Mapatriarki*Ufafanuzi:*

Neno "patriarki" katika Biblia linamrejelea mtu aliyekuwa babu mwanzilishi wa watu wa Kiyahudi, hasa Abrahamu, Isaka, au Yakobo.

- Pia inaweza kumaanisha wana kumi na wawili wa Yakobo ambao walikuwa wazee wa makabila kumi na mawili ya Israeli.
- Neno "patriarki" lina maana sawa na "babu," lakini linarejelea hasa viongozi wa kiume wa mababu maarufu katika kundi la watu.

Marejeleo ya Biblia:

- [Matendo 2:29-31](#)
- [Matendo 7:6-8](#)
- [Matendo 7:9](#)
- [Ezra 3:12-13](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0001, H7218, G39660

Mapenzi ya Mungu*Ufafanuzi:*

"Mapenzi ya Mungu" yanarejelea matamano na mipango ya Mungu.

- Mapenzi ya Mungu hasa yanahusiana na mwingiliano wake na watu na jinsi anavyotaka watu wamjibu.
- Pia inahusu mipango yake au matamano yake kwa sehemu iliyobaki ya uumbaji wake.
- Neno "mapenzi" linamaanisha "kuamua" au "kutamani."

Mapendekezo ya Tafsiri:

- "Mapenzi ya Mungu" yanaweza pia kutafsiriwa kama "kile Mungu anachotaka" au "kile Mungu amepanga" au "kusudi la Mungu" au "kile kinachompendeza Mungu."

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Yohana 2:15-17](#)
- [1 Wathesalonike 4:3-6](#)
- [Wakolosai 4:12-14](#)
- [Waefeso 1:1-2](#)
- [Yohana 5:30-32](#)
- [Marko 3:33-35](#)
- [Mathayo 6:8-10](#)
- [Zaburi 103:21](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H6310, H6634, H7522, G10120, G10130, G23070, G23080, G23090, G25960

Mapokeo*Ufafanuzi:*

Neno "mapokeo" linamaanisha desturi au mazoea ambayo yamehifadhiwa kwa muda na ambayo hupitishwa kwa watu wa vizazi vya baadaye.

- Mara nyingi katika Biblia neno "mapokeo" lilirejelea mafundisho na desturi ambazo watu walitengeneza, si sheria za Mungu. Usemi "mila za mtu" au "mapokeo ya kibinadamu" hufanya hili kuwa wazi.
- Misemo kama "mapokeo ya wazee" au "mapokeo ya baba zangu" yalirejelea hasa desturi na mazoea ya Kiyahudi ambayo viongozi wa Kiyahudi kwa muda walikuwa wameongeza kwenye sheria ambazo Mungu aliwapa Waisraeli kupitia Mose. Hata kama mila hizi zilizoongezwa hazikutoka kwa Mungu, watu walidhani walipaswa kuzitii ili kuwa wenye haki.
- Mtume Paulo alitumia neno "mapokeo" kwa njia tofauti kurejelea mafundisho kuhusu mazoea ya Kikristo yaliyotoka kwa Mungu na ambayo yeye na mitume wengine walikuwa wamefundisha waumini wanya.
- Katika nyakati za kisasa, kuna mila nyingi za Kikristo ambazo hazifundishwi katika Biblia, lakini ni matokeo ya desturi na mazoea yaliyokubaliwa kihistoria. Mila hizi zinapaswa kila mara kutathminiwa kwa kuzingatia kile Mungu anachotufundisha katika Biblia.

(Tazama pia: mtume, amini, Mkristo, babu, kizazi, Myahudi, sheria, Musa)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Wathesalonike 3:6-9](#)
- [Wakolosai 2:8](#)
- [Wagalatia 1:13-14](#)
- [Marko 7:2](#)
- [Mathayo 15:3](#)

Data ya Neno:

- Strong's: G38620

Maria

Uhalisia:

Maria alikuwa msichana mdogo akiishi katika jiji la Nazareti ambaye alikuwa ameposwa kuolewa na mwanaume aitwaye Yosefu. Mungu alimchagua Maria kuwa mama wa Yesu Masihi, Mwana wa Mungu.

- Roho Mtakatifu kwa miujiza alisababisha Maria kuwa mjamzito wakati alikuwa bikira.
- Malaika alimwambia Maria kwamba mtoto atakayezaliwa kwake ni Mwana wa Mungu na kwamba anapaswa kumwita jina lake Yesu.
- Maria alimpenda Mungu na kumsifu kwa kuwa mwenye neema kwake.
- Yosefu alimuoa Maria, lakini alibaki bikira hadi baada ya mtoto kuzaliwa.
- Maria alifikiria kwa kina kuhusu mambo ya kushangaza ambayo wachungaji na mamajusi walisema kuhusu mtoto Yesu.
- Maria na Yosefu walimpeleka mtoto Yesu ili atolewe wakfu katika hekalu. Baadaye walimpeleka Misri ili kukwepa njama ya Mfalme Herode ya kumuua mtoto. Hatimaye walihamia tena Nazareti.
- Wakati Yesu alipokuwa mtu mzima, Maria alikuwa naye alipobadilisha maji kuwa divai kwenye harusi huko Kana.
- Injili pia inataja kwamba Maria alikuwa msalabani Yesu alipokuwa anakufa. Alimwambia Mwanafunzi wake Yohana amtunze kama mama yake mwenyewe.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Kana, Misri, Herode mkuu, Yesu, Yosefu (A)), Mwana wa Mungu , bikira)

Marejeleo ya Biblia:

- [Yohana 2:4](#)
- [Yohana 2:12](#)
- [Luka 1:29](#)
- [Luka 1:35](#)
- [Marko 6:3](#)
- [Mathayo 1:16](#)
- [Matthew 1:19](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **22:4** Wakati Elizabeti alipokuwa na ujauzito wa miezi sita, malaika yule yule alimtokea jamaa wa Elizabeti, ambaye jina lake lilikuwa **Maria**. Alikuwa bikira na alikuwa ameposwa kuolewa na mwanaume aitwaye Yosefu. Malaika alisema, “Utapata ujauzito na utazaa mwana. Utamwita jina lake Yesu na atakuwa Masihi.”
- **22:5** Malaika alieleza, “Roho Mtakatifu atakuja kwako, na nguvu za Mungu zitakufunika. Kwa hivyo mtoto atakuwa mtakatifu, Mwana wa Mungu.” **Maria** aliamini na kukubali kile malaika alisema.
- **22:6** Mara tu baada ya malaika kuzungumza na **Maria**, alikwenda kumtembelea Elizabeti. Mara tu Elizabeti aliposikia salamu ya **Maria**, mtoto wa Elizabeti aliruka ndani yake.
- **23:2** Malaika alisema, “Yosefu, usiogope kumchukua **Maria** kama mke wako. Mtoto aliye tumboni mwake ni kutoka kwa Roho Mtakatifu.”
- **23:4** Yosefu na **Maria** walilazimika kufanya safari ndefu kutoka walipoishi Nazareti hadi Bethlehemu kwa sababu babu yao alikuwa Daudi ambaye mji wake wa nyumbani ulikuwa Bethlehemu.

- **49:1** malaika alimwambia bikira aitwaye **Maria** kwamba angezaa Mwana wa Mungu. Kwa hiyo alipokuwa bado bikira, alizaa mtoto wa kiume na kumwita Yesu.

Data ya Neno:

- Strong's: G31370

Maria Dada yake Martha

Uhalisia:

Maria alikuwa mwanamke kutoka Bethania ambaye alimfuata Yesu.

- Maria alikuwa na dada yake Martha na kaka yake Lazaro, ambaye pia alimfuata Yesu.
- Yesu alisema wakati mmoja kwamba Maria alichagua jambo bora kwa kumsikiliza akifundisha, badala ya kuwa na wasiwasi kuhusu kumwandalia chakula kama Martha alivyofanya.
- Yesu alimfufua Lazaro, kaka yake Maria, kutoka kwa wafu.
- Baadaye, Yesu alipokuwa akila katika nyumba ya mtu huko Bethania, Maria alimimina manukato ya gharama kubwa kwenye miguu yake kama ishara ya kumwabudu.
- Yesu alimsifu kwa kitendo hicho na akasema kwamba alikuwa anaandaa mwili wake kwa ajili ya mazishi.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Bethania, Ubani, Lazaro, Martha)

Marejeleo ya Biblia:

- [Yohana 11:1-2](#)
- [Yohana 12:1-3](#)
- [Luka 10:38-39](#)

Data ya Neno:

- Strong's: G31370

Maria Magdalene

Uhalisia:

Maria Magdalene alikuwa mmoja wa wanawake kadhaa waliomwamini Yesu na kumfuata katika huduma yake. Alijulikana kama yule ambaye Yesu alimuponya kutoka kwa mapepo saba yaliyokuwa yamemdhibiti.

- Maria Magdalene na wanawake wengine walisaidia kumtunza Yesu na mitume wake kwa kuwapa msaada wa kifedha na rasilimali.
- Pia anatajwa kama mmoja wa wanawake ambao walikuwa wa kwanza kumwona Yesu baada ya kufufuka kutoka kwa wafu.
- Maria Magdalene aliposimama nje ya kaburi tupu, alimuona Yesu akiwa pale na akamwambia aende kuwaambia wanafunzi wengine kwamba alikuwa hai tena.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: shetani, aliyepagawa na shetani)

Marejeleo ya Biblia:

- [Luka 8:1-3](#)
- [Luka 24:8-10](#)
- [Marko 15:39-41](#)
- [Mathayo 27:54-56](#)

Data ya Neno :

- Strong's: G30940, G31370

Martha

Uhalisia:

Martha alikuwa mwanamke kutoka Bethania ambaye alimfuata Yesu.

- Martha alikuwa na dada yake aitwaye Maria na kaka yake aitwaye Lazaro, ambaye pia alimfuata Yesu.
- Wakati fulani, Yesu alipokuwa akiwatembelea nyumbani kwao, Martha alikuwa akishughulika na maandalizi ya chakula, huku dada yake Maria akikaa na kumsikiliza Yesu akifundisha.
- Wakati Lazaro alipokufa, Martha alimwambia Yesu kwamba anaamini Yesu ni Kristo, Mwana wa Mungu.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Lazaro, Maria (dada yake Martha))

Marejeleo ya Biblia:

- [Yohana 11:2](#)
- [Yohana 12:1-3](#)[Luka 10:39](#)

Data ya Neno:

- Strong's: G31360

Masalio

Maelezo:

Neno "masalio" linarejelea watu au vitu vilivyobaki kutoka kwa kundi kubwa au idadi kubwa.

- Mara nyingi, "masalio" inarejelea watu wanaonusura katika hali za kutishia maisha au wanaobaki waaminifu kwa Mungu wakati wa mateso.
- Isaya alirejelea kundi la Wayahudi kama masalio ambao wangeweza kuishi mashambulizi kutoka kwa wageni na kurudi kuishi katika Nchi ya Ahadi huko Kanaani.
- Paulo anazungumzia kuhusu uwepo wa "masalio" ya watu ambao walichaguliwa na Mungu kupokea neema yake.
- Neno "masalio" pia lina maana kwamba kulikuwa na watu wengine ambao hawakubaki au hawakusalia.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Fungu kama "masalio ya watu hawa" linaweza kutafsiriwa kama "wengine kati ya watu hawa" au "watu waliosalia."
- "Kikundi chote kilichosalia cha watu" kinaweza kutafsiriwa kama "watu wote waliobaki" au "watu waliosalia."

Marejeleo ya Biblia:

- [Matendo 15:17](#)
- [Amosi 9:12](#)
- [Ezekieli 6:8-10](#)[Mwanzo 45:7](#)
- [Isaya 11:11](#)
- [Mika 4:6-8](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3498, H3499, H5629, H6413, H7604, H7605, H7611, H8281, H8300, G26400, G30050, G30620

Maserafi

Neno "serafi" na "maserafi" ni wingi wa neno "serafi." Neno "maserafi" linamaanisha "wale wanaowaka moto" au "wale wa moto." Biblia inawafafanua maserafi kama viumbe wa mbinguni wenye uwezo wa kuruka, wakiwa na mabawa sita kila mmoja, na wana uwezo wa kuzungumza.

- Maserafi wanaonyesha utukufu na nguvu za Mungu na kumsifu.
- Maserafi wanaweza kuchukuliwa kama malaika, lakini Biblia haifafanui wazi hivyo.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Neno "maserafi" linaweza kutafsiriwa kama "viumbe vyenye mabawa," "viumbe vya mbinguni wenye mabawa," au "viumbe watakatifu wenye mabawa."
- Hakikisha kwamba tafsiri ya neno hili linatofautiana na tafsiri ya "malaika."
- Pia fikiria jinsi neno hili linavyotafsiriwa au kuandikwa katika tafsiri ya Biblia kwa lugha ya kienyeji au kitaifa. (Tazama: Jinsi ya Kutafsiri Yasiyojulikana)

(Tazama pia: malaika)

Marejeleo ya Biblia:

Data ya Neno:

- Strong's:

Mashine ya Kukamua Divai

Ufafanuzi:

Wakati wa Biblia, "shinikizo la divai" lilikuwa chombo kikubwa au mahali wazi ambapo juisi ya zabibu ilitolewa ili kutengeneza divai.

- Nchini Israeli, mashinikizo ya divai kwa kawaida yalikuwa mabonde makubwa na mapana ambayo yalichimbwa kutoka kwenye mwamba thabiti. Vikundi vya zabibu viliwekwa chini tambarare ya shimo na watu walikanyaga zabibu kwa miguu yao ili juisi ya zabibu itiririke.
- Kawaida, shinikizo la divai lilikuwa na ngazi mbili, ambapo zabibu zilikuwa zikikanyagwa katika ngazi ya juu ili juisi iweze kutiririka chini kwenye ngazi ya chini ambapo ingeweza kukusanywa.
- Neno "shinikizo la divai" pia linatumika kwa njia ya mfano katika Biblia kama picha ya ghadhabu ya Mungu ikimwagwa juu ya watu waovu. (Tazama: Mfano)

(Tazama pia: zabibu, ghadhabu)

Marejeleo ya Biblia:

- [Isaya 63:2](#)
- [Marko 12:1](#)
- [Mathayo 21:33](#)
- [Ufunuo 14:20](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H1660, H3342, H6333, G30250, G52760

Mateka

Ufafanuzi:

Maneno "mateka" na "utekwa" yanarejelea watu ambao wamekamatwa na kulazimishwa kuishi mahali wasipotaka, kama vile katika nchi ya kigeni.

- Waisraeli kutoka Ufalme wa Yuda walitekwa na kushikiliwa mateka katika Ufalme wa Babeli kwa miaka 70.
- Wafungwa mara nyingi wanatakiwa kufanya kazi kwa ajili ya watu au taifa lililowakamata.
- Danieli na Nehemia walikuwa wafungwa wa Israeli waliokuwa wakifanya kazi kwa mfalme wa Babeli.
- Usemi "kuchukua mateka" ni njia nyingine ya kuelezea kumkamata mtu.
- Usemi "kukuchukua mateka" unaweza pia kutafsiriwa kama "kukulazimisha kuishi kama mateka" au "kukuchukua kwenda nchi nyingine kama mfungwa."
- Kwa maana ya mfano, mtume Paulo anawaambia Wakristo "kuziteka nyara" fikra zote na kuzifanya zitii Kristo.
- Pia anazungumzia jinsi mtu anavyoweza "kuchukuliwa mateka" na dhambi, ikimaanisha kwamba anadhibitiwa na dhambi.

Mapendekezo ya Tafsiri

- Kulingana na muktadha, "kushikiliwa mateka" kunaweza pia kumaanisha "kuruhusiwa kuwa huru," "kufungwa gerezani," au "kulazimishwa kuishi katika nchi ya kigeni."
- Usemi "kuongozwa mateka" au "kuchukuliwa mateka" unaweza kutafsiriwa kama "kukamatwa," "kufungwa," au "kulazimishwa kwenda nchi ya kigeni."
- Neno "mateka" linaweza pia kutafsiriwa kama "watu waliokamatwa" au "watu waliotumwa utumwani."

- Kulingana na muktadha, " neno utumwa" pia linaweza kumaanisha "kufungwa," "kuhamishwa," au "kukaa kwa lazima katika nchi ya kigeni."

(Tazama pia: Babiloni, uhamisho, gereza, kukamatwa)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Wakorintho 10:5](#)
- [Isaya 20:4](#)
- [Yeremia 43:3](#)
- [Luka 4:18](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H1123, H1473, H1540, H1546, H1547, H7617, H7622, H7628, H7633, H7686, G01610, G01620, G01630, G01640, G22210

Mateso

Uhalisia:

Neno "mateso" linamaanisha mateso ya kutisha. Kumtesa mtu kunamaanisha kumsababishia mtu huyo kuteseka, mara nyingi kwa njia ya kikatili.

- Wakati mwingine neno "mateso" linamaanisha maumivu na mateso ya kimwili. Kwa mfano, kitabu cha Ufunuo kinaelezea mateso ya kimwili ambayo waabudu wa "mnyama" watapata katika nyakati za mwisho.
- Mateso yanaweza pia kuchukua sura ya maumivu ya kiroho na kihisia, kama alivyoona Ayubu.
- Mtume Yohana aliandika katika kitabu cha Ufunuo kwamba watu ambao hawaamini Yesu kama Mwokozi wao watapata mateso ya milele katika ziwa la moto.
- Neno hili linaweza kutafsiriwa kama "mateso ya kutisha" au "kusababisha mtu kuteseka sana" au "maumivu makali." Watafsiri wengine wanaweza kuongeza "kimwili" au "kiroho" ili kufanya maana iwe wazi.

(Tazama pia: mnyama, milele, Ayubu, Mwokozi, roho, teseka, abudu)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Petro 2:8](#)
- [Yeremia 30:20-22](#)
- [Maombolezo 1:11-12](#)
- [Luka 8:28-29](#)
- [Ufunuo 11:10](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3013, G09280, G09290, G09300, G09310, G25580, G28510, G36000

Mathayo

Uhalisia:

Mathayo alikuwa mmoja wa wale wanaume kumi na wawili ambao Yesu aliwachagua kuwa mitume wake. Pia alijulikana kama Lawi, mwana wa Alfayo.

- Lawi (Mathayo) alikuwa mtoza ushuru kutoka Kapernaumu kabla ya kukutana na Yesu.
- Mathayo aliandika injili inayobeba jina lake.
- Kuna wanaume wengine kadhaa wanaoitwa Lawi katika Biblia.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: mtume, Mlawi, mtoza ushuru)

Marejeleo ya Biblia:

- [Luka 5:27](#)
- [Luka 6:14-16](#)
- [Marko 2:14](#)
- [Marko 3:17-19](#)
- [Mathayo 9:9](#)
- [Mathayo 10:3](#)

Data ya Neno:

- Strong's: G30170, G31560

Matusi

Ufafanuzi:

Kutuka kitu inamaanisha kutenda kwa njia inayochafua, kuchafua, au kudharau kitu kilicho kitakatifu.

- Mtu mtusi ni yule ambaye hutenda kwa njia isiyokuwa takatifu na inayo dhihaki Mungu.
- Kitenzi "tukana" kinaweza kutafsiriwa kama "kuchukulia kama kisicho kitakatifu" au "kuwa na dharau kuelekea" au "kudhalilisha."
- Mungu aliwaambia Waisraeli kwamba "walijitukuza" kwa sanamu, kumaanisha kwamba watu walikuwa wakijichafua au kudhalilisha kwa dhambi hii. Pia walikuwa wanamdhalilisha Mungu.
- Kulingana na muktadha, kiwakilishi "tukana" kinaweza kutafsiriwa kama "kutoheshimu" au "asiye na Mungu" au "asiye mtakatifu."

(Tazama pia: najisi, takatifu, safi)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Timotheo 2:16-18](#)
- [Ezekieli 20:9](#)
- [Malaki 1:10-12](#)
- [Mathayo 12:5](#)
- [Hesabu 18:30-32](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H2455, H2490, H2491, H5234, H8610, G09520, G09530

Mavuno

Ufafanuzi:

Neno "mavuno" linamaanisha kukusanya matunda, mboga, mbegu, au nafaka kutoka kwenye mimea walimokua. Neno "kuvuna" linamaanisha kuvuna mazao.

- Wakati wa mavuno kawaida hutokea mwishoni mwa msimu wa ukuaji.
- Waisraeli walifanya "Sherehe ya Mavuno" au "Sherehe ya Kukusanya" kusherehekea kuvuna mazao ya chakula. Mungu aliwaamuru kutoa matunda ya kwanza ya mazao haya kama dhabihu kwake.
- Katika nyakati za kibiblia, wavunaji kawaida walivuna mazao kwa mikono, ama kwa kung'oa mimea au kwa kuikata kwa kifaa chenye makali.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Ni bora kutafsiri dhana kwa neno ambalo linatumika sana katika lugha hiyo kurejelea uvunaji wa mazao.
- Tukio la kuvuna linaweza kutafsiriwa kama "wakati wa kukusanya ndani" au "wakati wa kukusanya mazao" au "wakati wa kuchuma matunda."
- Kitenzi "kuvuna" kinaweza kutafsiriwa kama "kukusanya" au "kuchukua" au "kukusanya pamoja."

(Tazama pia: matunda ya kwanza, sherehe, Habari Njema)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wakorintho 9:9-11](#)
- [2 Samweli 21:7-9](#)
- [Wagalatia 6:9-10](#)
- [Isaya 17:11](#)
- [Yakobo 5:7-8](#)
- [Walawi 19:9](#)
- [Mathayo 9:38](#)
- [Ruthu 1:22](#)
- [Wagalatia 6:9-10](#)
- [Mathayo 6:25-26](#)
- [Mathayo 13:30](#)
- [Mathayo 13:36-39](#)
- [Mathayo 25:24](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H2758, H4395, H4672, H7105, H7114, H7938, G02700, G23250, G23260, G23270

Mawindo

Ufafanuzi:

Neno "mawindo" linamaanisha kitu kinachowindwa, kwa kawaida mnyama anayewindwa kwa ajili ya chakula.

- Kwa maana ya kifigurative, "mawindo" inaweza kumaanisha mtu anayeonewa, kudhulumiwa, au kukandamizwa na mtu mwenye nguvu zaidi.
- kuwinda watu kunamaanisha kuwadhulumu kwa kuwakandamiza au kuwaibia mali zao.
- Neno "mawindo" linaweza pia kumaanisha "mnyama anayewindwa," "anayewindwa," au "mwathirika."

(Tazama pia: kandamiza)

Marejeleo ya Biblia:

- [Yeremia 12:9](#)
- [Zaburi 104:21](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0400, H0957, H0962, H2963, H2964, H5706, H5861, H7997, H7998

Mbegu*Ufafanuzi:*

"Mbegu" ni sehemu ya mmea inayopandwa ardhini ili kuzalisha zaidi ya aina hiyo hiyo ya mmea. Hata hivyo, katika Biblia neno "mbegu" linatumika kwa njia ya mfano kumaanisha mambo kadhaa tofauti.

- Neno "mbegu" linatumika kwa njia ya mfano na kwa njia ya mafumbo kurejelea seli ndogo ndani ya mtu ambazo huungana na seli za mwanamke kusababisha mtoto kukua ndani yake. Mkusanyiko wa seli hizi huitwa "manii."
- Kuhusiana na hili, "mbegu" pia hutumiwa kumaanisha watoto au kizazi cha mtu.
- Neno hili mara nyingi lina maana ya wingi, likirejelea zaidi ya mbegu moja ya nafaka au zaidi ya mzao mmoja.
- Kwenye mfano wa mkulima anayepanda mbegu, Yesu alilinganisha mbegu zake na Neno la Mungu, ambalo hupandwa katika mioyo ya watu ili kuzaa matunda mazuri ya kiroho.
- Mtume Paulo pia anatumia neno "mbegu" kurejelea Neno la Mungu.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Kwa mbegu halisi, ni bora kutumia neno halisi la "mbegu" linalotumika katika lugha lengwa kwa kile ambacho mkulima hupanda shambani mwake.
- Kwa mbegu halisi, ni bora kutumia neno halisi la "mbegu" linalotumika katika lugha lengwa kwa kile ambacho mkulima hupanda shambani mwake.
- Kwa matumizi ya picha yanayorejelea watu wa familia moja, inaweza kuwa wazi zaidi kutumia neno "mwana" au "wana" badala ya "mbegu." Lugha zingine zinaweza kuwa na neno linalomaanisha "watoto na wajukuu."
- Kwa "mbegu" ya mwanaume au mwanamke, fikiria jinsi ya kueleza hili kwa njia ambayo haitawakwaza au kuwaaibisha watu. (Tazama: sitiari)

(Tazama pia: watoto, vizazi)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wafalme 18:32](#)
- [Mwanzo 1:11](#)
- [Yeremia 2:21](#)
- [Mathayo 13:8](#)

Neno Data:

- Strong's: H2232, H2233, H3610, H6507, G46150, G46870, G46900, G47010, G47030

Mbingu*Ufafanuzi:*

Neno linalotafsiriwa kama "mbingu" kwa kawaida linarejelea mahali Mungu anapoishi. Neno hilo hilo linaweza pia kumaanisha "anga," kulingana na muktadha.

- Neno "mbingu" linamaanisha kila kitu tunachoona angani mwa dunia, kutia ndani jua, mwezi, na nyota. Pia linajumuisha miili ya mbinguni, kama vile sayari za mbali, ambazo hatuwezi kuona moja kwa moja kutoka duniani.
- Neno "anga" linamaanisha eneo la bluu juu ya dunia ambalo lina mawingu na hewa tunayoivuta. Mara nyingi jua na mwezi pia husemwa kuwa "juu angani."
- Kwenye baadhi ya muktadha katika Biblia, neno "mbingu" linaweza kumaanisha ama anga au mahali ambapo Mungu anaishi.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Kwa "ufalme wa mbinguni" katika kitabu cha Mathayo, ni bora kuzingatia neno "mbinguni" kwa kuwa hili ni la kipekee kwa injili ya Mathayo.
- Maneno "mbingu" au "miili ya mbinguni" yanaweza pia kutafsiriwa kama "jua, mwezi, na nyota" au "nyota zote katika ulimwengu."
- Msemo, "nyota za mbinguni" yanaweza kutafsiriwa kama "nyota angani" au "nyota katika galaksi" au "nyota katika ulimwengu."

(Tazama pia: ufalme wa Mungu)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wafalme 8:22-24](#)
- [1 Wathesalonike 1:8-10](#)
- [1 Wathesalonike 4:17](#)
- [Kumbukumbu la Torati 9:1](#)
- [Waefeso 6:9](#)
- [Mwanzo 1:1](#)
- [Mwanzo 7:11](#)
- [Yohana 3:12](#)
- [Yohana 3:27](#)
- [Mathayo 5:18](#)
- [Mathayo 5:46-48](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **4:2** Walianza hata kujenga mnara mrefu kufikia **mbingu**.
- **14:11** Yeye (Mungu) aliwapa mkate kutoka **mbinguni**, uliitwa "mana."
- **23:7** Ghafla, anga zilizaa malaika wakimsifu Mungu, wakisema, "Utukufu kwa Mungu mbinguni na Amani duniani kwa watu anaowapenda!"
- **29:9** Kisha Yesu akasema, "Hivi ndivyo Baba yangu **wa mbinguni** atakavyofanya kwa kila mmoja wenu ikiwa hamtamsamehe ndugu yenu kutoka moyoni."
- **37:9** Kisha Yesu akatazama juu mbinguni na kusema, "Baba, asante kwa kunisikia."
- **42:11** Kisha Yesu alipaa kwenda **mbinguni**, na wingu likamficha machoni pao.

Data ya Neno:

- Strong's: H1534, H6160, H6183, H7834, H8064, H8065, G09320, G20320, G33210, G37700, G37710, G37720

Mbuzi

Ufafanuzi:

Mbuzi ni mnyama wa ukubwa wa kati, mwenye miguu minne ambaye ni sawa na kondoo na hufugwa hasa kwa ajili ya maziwa na nyama yake. Mbuzi mdogo anaitwa "mwana."

- Kama kondoo, mbuzi walikuwa wanyama muhimu wa dhabihu, hasa wakati wa Pasaka.
- Ingawa mbuzi na kondoo wanaweza kufanana sana, hizi ni baadhi ya njia ambazo wanatofautiana:
  - Mbuzi zina manyoya magumu; kondoo wana sufu.
  - Mkia wa mbuzi husimama juu; mkia wa kondoo huning'inia chini.
  - Kondoo kawaida hupenda kukaa na kundi lao, lakini mbuzi ni huru zaidi na huwa na tabia ya kutangatanga mbali na kundi lao.
- Katika nyakati za Biblia, mbuzi mara nyingi walikuwa chanzo kikuu cha maziwa nchini Israeli.
- Ngozi za mbuzi zilitumika kwa kufunika mahema na kutengeneza mifuko ya kubebea divai.
- Katika Agano la Kale na Agano Jipya, mbuzi ilitumika kama ishara ya watu wasio haki, labda kwa sababu ya tabia yake ya kutangatanga mbali na yule anayemtunza.
- Waisraeli pia walitumia mbuzi kama wabeba dhambi wa mfano. Wakati mbuzi mmoja alipotolewa dhabihu, kuhani angeweka mikono yake juu ya Pili, mbuzi aliye hai, na kumtuma jangwani kama ishara kwamba mnyama huyo alikuwa amebeba dhambi za watu.

(Tazama pia: kundi, sadaka, kondoo, wenye haki, divai)

Marejeleo ya Biblia:

- [Kutoka 12:3-4](#)
- [Mwanzo 30:32](#)
- [Mwanzo 31:10](#)
- [Mwanzo 37:31](#)
- [Mambo ya Walawi 3:12-14](#)
- [Mathayo 25:33](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0689, H1423, H1429, H3277, H3629, H5795, H5796, H6260, H6629, H6842, H7716, H8163, H8166, H8495, G01220, G20550, G20560, G51310

Mbwa mwitu*Ufafanuzi:*

Mbwa mwitu ni mnyama mkali anayekula nyama ambaye ni sawa na mbwa wa porini.

- Mbwa mwitu kawaida huwinda kwa makundi na kufuatilia mawindo yao kwa njia ya werevu na ya siri.
- Kwenye Biblia, neno "mbwa mwitu" linatumika kwa njia ya mfano kumaanisha walimu wa uongo au manabii wa uongo ambao huharibu waumini, ambao wanalinganishwa na kondoo. Mafundisho ya uongo husababisha watu kuamini mambo yasiyo sahihi ambayo huwaletea madhara.
- Ulinganisho huu unategemea ukweli kwamba kondoo ni dhaifu na hawawezi kujilinda, hivyo ni rahisi kushambuliwa na kuliwa na mbwa mwitu.

Pendekezo la Tafsiri

- Neno hili linaweza kutafsiriwa kama "mbwa mwitu" au "mnyama wa porini."
- Majina mengine ya mbwa wa porini yanaweza kuwa "mbweha" au "mbwa mwitu (coyote)."
- Inapotumiwa kwa njia ya mfano kumaanisha watu, hii inaweza kutafsiriwa kama "watu waovu wanaowaumiza watu kama wanyama wanaoshambulia kondoo."

(Tazama pia: uovu, nabii wa uongo, kondoo, fundisha)

Marejeleo ya Biblia:

- [Matendo 20:29](#)
- [Isaya 11:7](#)
- [Yohana 10:11-13](#)
- [Luka 10:3](#)
- Enendeni; tazama, nawatuma kama kondoo kati ya mbwa mwitu.
- [Mathayo 7:15](#)
- [Sefania 3:3](#)

Mchungaji

Ufafanuzi:

"Mchungaji" ni mtu anayechunga kondoo. Katika Agano la Kale, neno hili linaweza pia kumaanisha "mfugaji" anayechunga aina nyingine za mifugo ya nyumbani kama mbuzi au ng'ombe.

- Kama kitenzi, neno "kuchunga" linamaanisha kuongoza kondoo (au mifugo mingine) kwenda sehemu zenye chakula na maji bora, kuwalinda dhidi ya wanyama wa porini, kuwazuia wasipotee na majukumu mengine muhimu ya kuweka mifugo hai na yenye afya.
- Kwenye Biblia, neno hili mara nyingi linatumika kwa njia ya kitamathali kumaanisha kutunza mahitaji ya watu (sio tu wanyama), kimwili na kiroho.
- Kwenye Agano la Kale, Mungu aliitwa "mchungaji" wa watu wake kwa sababu aliwatunza. Katika Agano Jipya, Yesu alijiita "mchungaji mwema," na katika sehemu nyingine Yesu anaitwa "mchungaji mkuu" wa kanisa.
- Neno "mchungaji" pia linatumika katika Agano Jipya kumrejelea mtu ambaye ni kiongozi wa kiroho juu ya waumini wengine. Neno lililotafsiriwa kama "askofu" ni neno lile lile lililotafsiriwa kama "mchungaji." Wazee na waangalizi pia wanaitwa wachungaji.

Mapendekezo ya Tafsiri

- Jina "mchungaji" linaweza kutafsiriwa kama "mtu anayechunga kondoo" au "mchunga kondoo" au "mwangalizi wa kondoo."
- Unapomrejelea mtu anayejali mifugo isipokuwa kondoo, neno linaweza kutafsiriwa kama "mfugaji," "mtunzaji wa mifugo" au "mtu anayejali mifugo."
- Linapotumika kama kitenzi, neno "kuchunga" linaweza kutafsiriwa kama "kutunza kondoo" au "kuangalia kondoo."
- Kwenye baadhi ya muktadha, neno "mchungaji" linaweza kutafsiriwa kama "kiongozi" au "mwelekezi" au "mlezi."

- Linapotumiwa kwa njia ya kitamathali, neno "mchungaji" inaweza kutafsiriwa kwa njia tofauti, ikiwa ni pamoja na "mchungaji wa kiroho" au "kiongozi wa kiroho" au "yule ambaye ni kama mchungaji" au "yule anayejali watu wake kama mchungaji anavyowajali kondoo wake" au "yule anayewaongoza watu wake kama mchungaji anavyowaongoza kondoo wake" au "yule anayewatunza kondoo wa Mungu."
- Inapotumika kwa njia ya kitamathali, kitenzi "kuchunga" kinaweza kutafsiriwa kama "kutunza" au "kulisha kiroho" au "kuongoza na kufundisha" au "kuongoza na kutunza (kama mchungaji anavyotunza kondoo)."

(Tazama pia: kondoo, mifugo, askofu)

Marejeleo ya Biblia:

- [Mwanzo 13:7](#)
- [Mwanzo 49:24](#)
- [Luka 2:9](#)
- [Marko 6:34](#)
- [Marko 14:26-27](#)
- [Mathayo 2:6](#)
- [Mathayo 9:36](#)
- [Mathayo 25:32](#)
- [Mathayo 26:31](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **9:11** Mose aligeuka **mchungaji** katika nyika mbali na Misri kwa
- **17:2** Daudi alikuwa **mchungaji** kutoka mji wa Bethlehemu. Wakati tofauti alipokuwa akichunga kondoo wa Baba yake, Daudi aliua simba na dubu ambao walikuwa wamevamia kondoo.
- **23:6** Usiku huo, kulikuwa na **wachungaji** katika shamba la karibu wakilinda mifugo yao.
- **23:8** **Wachungaji** walifika haraka mahali Yesu alipokuwa na wakamkuta amelala kwenye hori ya kulishia, kama malaika alivyowaambia.
- **30:3** Kwa Yesu, watu hawa walikuwa kama kondoo wasio na **mchungaji**.

Data ya Neno:

- Strong's: H6629, H7462, H7469, H7473, G07500, G41650, G41660

Mediterrania

Uhalisia:

Kwenye Biblia, "Bahari Kuu" au "bahari ya magharibi" inahusu kile kinachoitwa sasa "Bahari ya Mediterania," ambayo ilikuwa eneo kubwa la maji liliyojulikana na watu wa nyakati za Biblia.

- Bahari ya Mediterania inapakana na: Israeli (mashariki), Ulaya (kaskazini na magharibi), na Afrika (kusini).
- Bahari hii ilikuwa muhimu sana katika nyakati za kale kwa biashara na safari kwa kuwa ilipakana na nchi nyingi. Miji na makundi ya watu walioko kwenye pwani ya bahari hii yalistawi sana kwa sababu ya urahisi wa kupata bidhaa kutoka nchi nyingine kwa mashua.
- Kutokana na Bahari Kuu kuwa upande wa magharibi wa Israeli, mara nyingine ilijulikana kama "bahari ya magharibi."

(Mapendekezo ya Tafsiri: Tafsiri ya Majina)

(Tazama pia: Mwisraeli, kikundi cha watu, mafanikio)

Marejeleo ya Biblia:

- [Ezekieli 47:15-17Ezekieli 47:18-20](#)
- [Yoshua 15:3-4](#)
- [Hesabu 13:27-29](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0314, H1419, H3220

Melkizedeki

Uhalisia:

Wakati Abram alipokuwa akiishi, Melkizedeki alikuwa mfalme wa mji wa Salemu (baadaye "Yerusalemu").

- Jina Melkizedeki linamaanisha "Mfalme wa Uadilifu" na cheo chake "Mfalme wa Salemu" linamaanisha "Mfalme wa Amani."
- Aliitwa pia "kuhani wa Mungu Aliye Juu Zaidi."
- Melkizedeki anatajwa kwa mara ya kwanza katika Biblia alipomhudumia Abram mkate na divai baada ya Abram kumwoko mpwa wake Lutu kutoka kwa wafalme wenye nguvu. Abram alimpa Melkizedeki sehemu ya kumi ya nyara alizopata kutokana na ushindi wake.
- Kwenye Agano Jipya, Melkizedeki anaelezwa kama mtu ambaye hakuwa na baba wala mama. Aliitwa kuhani na mfalme atakayetawala milele.
- Agano Jipya pia linasema kwamba Yesu ni kuhani kulingana na mpangilio wa kikuhani wa "Melkizedeki." Yesu hakuwa mzao wa Walawi kama makuhani wa Israeli walivyokuwa. Ukuhani wake unatoka moja kwa moja kwa Mungu, kama ilivyokuwa kwa Melkizedeki.
- Kulingana na maelezo haya katika Biblia, Melkizedeki alikuwa kuhani wa kibinadamu aliyechaguliwa na Mungu kuwakilisha au kuashiria Yesu, mfalme wa milele wa Amani na Uadilifu na kuhani wetu mkuu.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Abrahamu, milele, Kuhani Mkuu, Yerusalemu, Mlawi, kuhani, wenye haki)

Marejeleo ya Biblia:

- [Mwanzo 14:18](#)
- [Waebrania 6:20](#)
- [Waebrania 7:17](#)
- [Zaburi 110:4](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H4442, G31980

Meneja*Ufafanuzi:*

Neno "meneja" au "msimamizi" katika Biblia linamaanisha mtumishi ambaye aliaminiwa kutunza mali na shughuli za biashara za bwana wake.

- Msimamizi alipewa majukumu mengi, ambayo yalijumuisha kusimamia kazi ya watumishi wengine.
- Neno "meneja" ni neno la kisasa zaidi kwa msimamizi. Maneno yote mawili yanamrejelea mtu anayesimamia masuala ya kivitendo kwa niaba ya mwingine

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Hii pia inaweza kutafsiriwa kama "msimamizi" au "mpangaji wa familia" au "mtumishi anaye simamia" au "mtu anayeandaa."

(Tazama pia: mtumishi)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Timotheo 3:4-5](#)
- [Mwanzo 39:4](#)
- [Mwanzo 43:16](#)
- [Isaya 55:10-11](#)
- [Luka 8:3](#)
- [Luka 16:2](#)
- [Mathayo 20:8-10](#)
- [Tito 1:7](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0376, H4453, H5057, H6485, G20120, G36210, G36230

Mesheki*Uhalisia:*

Mesheki ni jina la wanaume wawili katika Agano la Kale.

- Mesheki alikuwa mmoja wa wana wa Yafethi.
- Mesheki mwingine alikuwa mjukuu wa Shemu.
- Mesheki pia lilikuwa jina la eneo la ardhi, ambalo huenda lilipewa jina baada ya mmoja wa wanaume hawa.
- Eneo la Mesheki huenda lilikuwa sehemu ya nchi ambayo sasa inaitwa Uturuki.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Yafethi, Noa, Shemu)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 1:5-7](#)
- [Ezekieli 27:12-13](#)
- [Mwanzo 10:2-5](#)
- [Zaburi 120:5](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H4851, H4902

Mesopotamia*Uhalisia:*

Mesopotamia ni eneo la ardhi kati ya Mito ya Tigris na Mto Frati. Eneo hili liko katika nchi ya kisasa ya Iraq.

- Kwenye Agano la Kale, eneo hili liliitwa "Aramu Naharaimu."
- Neno "Mesopotamia" linamaanisha "katikati ya mito." Kifungu "Aramu Naharaimu" kinamaanisha "Aramu wa mito miwili."
- Abrahamu aliishi katika miji ya Mesopotamia, Uru na Harani, kabla ya kuhamia katika nchi ya Kanaani.
- Babuloni ulikuwa mji muhimu katika Mesopotamia.
- Eneo linaloitwa "Wakaldayo" lilikuwa pia sehemu ya Mesopotamia.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Waaramu, Wababiloni, Wakaldaya, Mto wa Frati)

Marejeleo ya Biblia:

- [Matendo 2:9](#)
- [Matendo 7:1-3](#)
- [Mwanzo 24:10-11](#)

Tarehe ya Neno:

- Strong's: H0763, G33180

Methali*Ufafanuzi:*

Methali ni kauli fupi inayotoa hekima au ukweli fulani.

- Methali zina nguvu kwa sababu ni rahisi kukumbuka na kurudia.
- Methali mara nyingi hujumuisha mifano ya vitendo kutoka katika maisha ya kila siku.
- Baadhi ya methali ni wazi na moja kwa moja, ilhali zingine ni ngumu zaidi kuelewa.
- Mfalme Solomoni alijulikana kwa hekima yake na aliandika zaidi ya methali 1,000.
- Yesu mara nyingi alitumia methali au mifano wakati wa kufundisha watu.
- Njia za kutafsiri "methali" zinaweza kujumuisha "usemi wa hekima" au "neni la ukweli."

(Tazama pia: Solomoni, mwenye hekima ya kweli)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wafalme 4:32-34](#)
- [1 Samweli 24:12-13](#)
- [2 Petro 2:22](#)
- [Luka 4:24](#)
- [Methali 1:1-3](#)

Data ya Neno

- Strong's: H2420, H4911, H4912, G38500, G39420

Mfalme*Ufafanuzi:*

Katika Biblia, neno "mfalme" linarejelea mtu ambaye ni mtawala mkuu wa kundi fulani la watu au eneo fulani la ardhi (au vyote viwili).

- Katika nyakati za kibiblia, mfalme mara nyingi alichaguliwa kutawala kwa msingi wa uhusiano wa kifamilia na mfalme wa awali. Mfalme alipokufa, mara nyingi mwanawe wa kwanza alikuwa mfalme anayefuata.
- Biblia mara nyingi inamrejelea Mungu kama mfalme anayemiliki ulimwengu mzima (kwa maana ya jumla) na watu wake (kwa maana maalum).
- Agano Jipya linamtaja Yesu kama mfalme kwa njia mbalimbali, ikiwa ni pamoja na: "mfalme wa Wayahudi;" "mfalme wa Israeli;" na "mfalme wa wafalme."
- Kulingana na muktadha, neno "mfalme" linaweza pia kutafsiriwa kama "jemadari mkuu" au "mtawala mkuu."
- Maneno "mfalme wa wafalme" yanaweza kutafsiriwa kama "mfalme anayewatawala wafalme wengine wote" au "mtawala mkuu mwenye mamlaka juu ya watawala wengine wote."

(Tazama pia: mamlaka, Herode Antipa, ufalme, ufalme wa Mungu)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Timotheo 6:15-16](#)
- [2 Wafalme 5:18](#)
- [2 Samweli 5:3](#)
- [Matendo 7:9-10](#)
- [Matendo 13:22](#)
- [Yohana 1:49-51](#)
- [Luka 1:5](#)
- [Luka 22:24-25](#)
- [Mathayo 5:35](#)
- [Mathayo 14:9](#)

Mifano kutoka kwenye hadithi za Biblia:

- **8:6** Usiku mmoja, Farao, ambaye ndivyo Wamisri walivyoita mfalme wao, alikuwa na ndoto mbili zilizomshusha sana.
- **16:1** Waisraeli hawakuwa na **mfalme**, hivyo kila mtu alifanya kile alichoon kuwa sahihi kwake.
- **16:18** Hatimaye, watu waliomba Mungu awape **mfalme** kama mataifa mengine yote yalivyokuwa nayo.
- **17:5** Hatimaye, Sauli alikufa vitani, na Daudi akawa **mfalme** wa Israeli. Alikuwa **mfalme** mzuri, na watu walimpenda.
- **21:6** Manabii wa Mungu pia walisema kwamba Masihi atakuwa nabii, kuhani, na **mfalme**.
- **48:14** Daudi alikuwa **mfalme** wa Israeli, lakini Yesu ni **mfalme** wa ulimwengu mzima!

Data ya Neno:

- Strong's: H4427, H4428, H4430, G09350, G09360

Mfalme wa Wayahudi

Ufafanuzi:

Neno "Mfalme wa Wayahudi" ni jina linalomrejelea Yesu, Masihi.

- Mara ya kwanza Biblia inarekodi jina hili ni wakati lilipotumiwa na mamajusi waliotembea hadi Bethlehemu wakimtafuta mtoto ambaye alikuwa "Mfalme wa Wayahudi."
- Malaika alimuambia Mariamu kwamba mwanawe, mzao wa Mfalme Daudi, atakuwa mfalme ambaye utawala wake utadumu milele.
- Kabla Yesu kusulubiwa, askari wa Kirumi walimwita Yesu kwa dhihaka "Mfalme wa Wayahudi." Kichwa hiki pia kiliandikwa kwenye kipande cha mbao na kupigiliwa juu ya msalaba wa Yesu.
- Yesu kwa kweli ni Mfalme wa Wayahudi na mfalme juu ya viumbe vyote.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Neno "Mfalme wa Wayahudi" linaweza pia kutafsiriwa kama "mfalme juu ya Wayahudi" au "mfalme anayewatawala Wayahudi" au "mtawala mkuu wa Wayahudi."
- Angalia jinsi kifungu "mfalme wa" kinavyotafsiriwa katika sehemu nyingine za tafsiri.

(Tazama pia: mzao, Myahudi, Yesu, mfalme, ufalme, ufalme wa Mungu, mamajusi)

Marejeleo ya Biblia:

- [Luka 23:3](#)
- [Luka 23:38](#)
- [Mathayo 2:2](#)
- [Mathayo 27:11](#)
- [Mathayo 27:35-37](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **23:9** Baada ya muda, watu wenye hekima kutoka nchi za mbali mashariki waliona nyota isiyo ya kawaida angani. Walitambua kuwa ilimaanisha mfalme mpya wa Wayahudi amezaliwa.
- **39:9** Pilato akamwuliza Yesu, "Je, wewe ndiye **Mfalme wa Wayahudi?**"
- **39:12** Askari wa Kirumi walimpiga Yesu mijeledi na kumvika joho la kifalme na taji lililotengenezwa kwa miiba. Kisha wakamdhihaki kwa kusema, "Tazama, **Mfalme wa Wayahudi!**"
- **40:2** Pilato aliamuru waandike, "**Mfalme wa Wayahudi**" kwenye ishara na kuiweka juu ya msalaba juu ya kichwa cha Yesu.

Data ya Neno:

- Strong's: G09350, G24530

mfano

Ufafanuzi:

Neno "mfano" kwa kawaida linarejelea hadithi fupi au somo la kitu ambalo hutumiwa kueleza au kufundisha ukweli wa kimaadili.

- Yesu alitumia mifano kufundisha wanafunzi wake. Ingawa pia aliwaambia mifano umati wa watu, hakuwa akieleza mfano kila wakati.
- Mfano unaweza kutumika kufunua ukweli kwa wanafunzi wake huku ukificha ukweli huo kutoka kwa watu kama Mafarisayo ambao hawakuamini katika Yesu.
- Nabii Nathani alimwambia Daudi mfano ili kumwonyesha mfalme dhambi yake mbaya.
- Hadithi ya Msamaria Mwema ni mfano ambao ni hadithi. Ulinganisho wa Yesu wa viriba vya divai vya zamani na vipya ni mfano ambao ulikuwa somo la kitu kusaidia wanafunzi kuelewa mafundisho ya Yesu.

(Tazama pia: Samaria)

Marejeleo ya Biblia:

- [Luka 5:36](#)
- [Luka 6:39](#)
- [Luka 8:4](#)
- [Luka 8:9–10](#)
- [Marko 4:1](#)
- [Mathayo 13:3](#)
- [Mathayo 13:10](#)
- [Mathayo 13:13](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H1819, H4912, G38500, G39420

Mfano wa Mungu

Ufafanuzi:

Neno "picha" linamaanisha kitu kinachoonekana kama kitu kingine au ambacho kinafanana na mtu katika tabia au asili. Usemi "Mfano wa Mungu" hutumika kwa njia tofauti, kulingana na muktadha.

- Mwanzoni mwa wakati, Mungu aliumba wanadamu "kwa mfano wake," yaani, "kwa sura yake." Hii inamaanisha kwamba watu wana sifa fulani zinazodhihirisha Mfano wa Mungu, kama vile uwezo wa kuhisi hisia, uwezo wa kufikiri na kuwasiliana, na roho isiyokufa.
- Biblia inafundisha kwamba Yesu, Mwana wa Mungu, ni "Mfano wa Mungu," yaani, yeye ni Mungu mwenyewe. Tofauti na wanadamu, Yesu hakuumbwa. Tangu milele yote, Mungu Mwana amekuwa na sifa zote za kiungu kwa sababu ana asili sawa na Mungu Baba.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Unapomzungumzia Yesu, "Mfano wa Mungu" inaweza kutafsiriwa kama "mfano halisi wa Mungu," "kiini sawa na Mungu," au "kiumbe sawa na Mungu."
- Unapozungumzia wanadamu, "Mungu aliwaumba kwa mfano wake" inaweza kutafsiriwa kama "Mungu aliwaumba kuwa kama yeye" au "Mungu aliwaumba wakiwa na sifa kama zake."

(Tazama pia: picha, Mwana wa Mungu, Mwana wa Mungu)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Wakorintho 4:3-4](#)
- [Wakolosai 3:9-11](#)
- [Mwanzo 1:26-27](#)
- [Mwanzo 9:6](#)
- [Yakobo 3:9-10](#)
- [Warumi 8:28-30](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H4541, H1544, H2553, H6456, H6459, H6754, H6816, H8403, G05040, G01790

Mgeni*Ufafanuzi:*

Neno "mgeni" linamaanisha mtu anayeishi katika nchi ambayo si yake. Jina lingine la mgeni ni "mgeni wa kigeni." Kukaa kwa muda ni kuishi kwa muda kama mgeni.

- Kwenye Agano la Kale, neno hili hasa linarejelea mtu yeyote aliyejitokeza kutoka kwa kundi la watu tofauti na watu aliokuwa akiishi nao.
- Mgeni pia ni mtu ambaye lugha na utamaduni wake ni tofauti na wa eneo fulani.
- Kwa mfano, wakati Naomi na familia yake walihamia Moabu, walikuwa wageni huko. Wakati Naomi na mkwe wake Ruthu walipohamia Israeli baadaye, Ruthu aliitwa "mgeni" huko kwa sababu hakuwa asili ya Israeli.
- Mgeni ni neno lingine kwa mkazi wa kigeni wa muda.
- Mtume Paulo aliwaambia Waefeso kwamba kabla hawajamjua Kristo, walikuwa "wageni" kwa agano la Mungu.
- Wakati mwingine "mgeni" hutafsiriwa kama "mgeni," lakini haipaswi kumaanisha tu mtu ambaye hajulikani au hajafahamika.

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Mambo ya Nyakati 2:17](#)
- [Matendo 7:29-30](#)
- [Kumbukumbu la Torati 1:15-16](#)
- [Mwanzo 15:12-13](#)
- [Mwanzo 17:27](#)
- [Luka 17:18](#)
- [Mathayo 17:24-25](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0312, H0628, H0776, H1471, H1481, H1616, H2114, H3937, H4033, H5236, H5237, H6154, H8453, G02410, G02450, G05260, G09150, G18540, G35810, G39270, G39410

Mgonjwa

Ufafanuzi:

Maneno "kuvumilia" na "uvumilivu" yanahusu kuvumilia kupitia hali ngumu. Mara nyingi uvumilivu unahusisha kusubiri.

- Wakati watu wanapokuwa na subira na mtu, inamaanisha wanampenda mtu huyo na kumsamehe makosa yoyote aliyonayo.
- Biblia inafundisha watu wa Mungu kuwa na uvumilivu wanapokabiliana na matatizo na kuwa na uvumilivu kwa kila mmoja.
- Kutokana na huruma yake, Mungu ni mvumilivu na watu, ingawa wao ni wenye dhambi wanaostahili kuadhibiwa.

(Tazama pia: vumilia, samehe, endelea)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Petro 3:20](#)
- [2 Petro 3:8-9](#)
- [Waebrania 6:11-12](#)
- [Mathayo 18:28-29](#)
- [Zaburi 37:7](#)
- [Ufunuo 2:2](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0750, H0753, H2342, H3811, H6960, H7114, G04200, G04630, G19330, G31140, G31150, G31160, G52780, G52810

Mgumu na asiyejaa

Ufafanuzi:

Neno "ngumu" kwa ujumla linamaanisha kitu ambacho ni cha kudumu au kisichokubali kushindwa.

- Matumizi ya "ngumu" (katika aina mbalimbali) na "moyo" yanarejelea watu kuwa wakaidi bila kutubu au kutotii kwa Mungu.

Mapendekezo ya Tafsiri

- Neno "ngumu" linaweza pia kutafsiriwa kama "asi," "mkaidi," "mwenye msimamo mkali," au "ambaye hakubali kubadilika," kulingana na muktadha.
- Maneno "ugumu" au "ugumu wa moyo" au "moyo mgumu" yanaweza kutafsiriwa kama "ukaidi" au "uasi wa kudumu" au "mtazamo wa uasi" au "kutotii kwa makusudi" au "ukaidi wa kutotubu."
- Usemi "mgumu wa shingo" unaweza pia kutafsiriwa kama "mkaidi" au "asiye kubali kushawishiwa"
- Neno "aliyekomaa" linaweza pia kutafsiriwa kama "mwenye ukaidi asiye na toba" au "anayekataa kutii."
- "Usifanye moyo wako kuwa mgumu" inaweza kufasiriwa kama "usikatae kutubu" au "usikae ukaendelea kutotii kwa ukaidi."
- Njia nyingine za kutafsiri "kichwa ngumu" au "moyo mgumu" zinaweza kujumuisha "mkaidi asiye na nidhamu," "kuendelea kutotii," "kukataa kutubu," au "kuasi kila mara."

(Tazama pia: kutotii, uovu, kuwa na shingo ngumu)

Marejeleo ya Biblia:

Data ya Neno:

Mhiti

Ufafanuzi:

Wahiti walikuwa wazao wa Hamu kupitia mwanawe Kanaani. Walikuwa na milki kubwa

iliyoko katika eneo ambalo sasa ni Uturuki na kaskazini mwa Palestina.

- Abrahamu alinunua kipande cha ardhi kutoka kwa Efroni Mhiti ili amzike mke wake marehemu, Sara, katika pango pale. Hatimaye, Abrahamu na baadhi ya wazao wake pia walizikwa katika pango hilo.
- Wazazi wa Esau walihuzunika alipooa wanawake wawili Wahiti.
- Mmoja wa mashujaa wa Daudi aliitwa Uria Mhiti.
- Baadhi ya wanawake wa kigeni ambao Solomoni alioa walikuwa Wahiti. Wanawake hawa wa kigeni waliugeuza moyo wa Solomoni kutoka kwa Mungu kwa sababu ya miungu ya uongo waliyoabudu.
- Wahiti mara nyingi walikuwa tishio kwa Waisraeli, kimwili na kiroho.

(Tazama pia: mzao, Esau, mgeni, Hamu, shujaa, Solomoni, Uria)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wafalme 9:20-21](#)
- [Kutoka 3:7-8](#)
- [Mwanzo 23:11](#)
- [Mwanzo 25:10](#)
- [Yoshua 1:4-5](#)
- [Nehemia 9:8](#)
- [Hesabu 13:27-29](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H2850

Mhivi

Uhalisia:

Wahivi walikuwa moja ya makundi makubwa saba ya watu waliokuwa wakiishi katika nchi ya Kanaani.

- Vikundi vyote hivi, pamoja na Wahivi, vilitokana na Kanaani, ambaye alikuwa mjukuu wa Nuhu.
- Shekemu Mhivi alimbaka Dina binti ya Yakobo, na ndugu zake waliwaua Wahivi wengi kwa kulipiza kisasi.
- Wakati Yoshua alipowaongoza Waisraeli kuchukua nchi ya Kanaani, Waisraeli walidanganywa kuingia mkataba na Wahivi badala ya kuwashinda katika vita.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Tafsiri ya Majina)

(Tazama pia: Kanaani, Wahamori, Noa, Shekemu)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Mambo ya Nyakati 8:7-8](#)
- [Kutoka 3:7-8](#)
- [Mwanzo 34:2](#)
- [Yoshua 9:1-2](#)
- [Waamuzi 3:1-3](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H2340

Mhudumu

Ufafanuzi:

Kwenye Biblia, neno "huduma" linamaanisha kuhudumia wengine kwa kuwafundisha kuhusu Mungu na kujali mahitaji yao ya kiroho.

- Kwenye Agano la Kale, makuhani wangemhudumia Mungu katika hekalu kwa kutoa dhabihu kwake.
- “Huduma” yao pia ilijumuisha kutunza hekalu na kutoa maombi kwa Mungu kwa niaba ya watu.
- Kazi ya "kuhudumia" watu unaweza kujumuisha kuwahudumia kiroho kwa kuwafundisha kuhusu Mungu.
- Inaweza pia kumaanisha kuhudumia watu kwa njia za kimwili, kama vile kuwajali wagonjwa na kutoa chakula kwa maskini.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Katika muktadha wa kuwahudumia watu, "mhudumu" pia inaweza kutafsiriwa kama "kutumikia" au "kujali" au "kukidhi mahitaji ya."
- Wakati wa kuzungumzia kuhudumu katika hekalu, neno "mhudumu" linaweza kutafsiriwa kama "tumikia Mungu katika hekalu" au "toa dhabihu kwa Mungu kwa ajili ya watu."
- Katika muktadha wa kumhudumia Mungu, hii inaweza kutafsiriwa kama "kutumikia" au "kufanya kazi kwa ajili ya Mungu."
- Maneno "walihudumiwa" yanaweza pia kutafsiriwa kama "walitunzwa" au "walipatiwa" au "walisaidiwa."

(Tazama pia: hudumia, dhabihu)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Samweli 20:23-26](#)
- [Matendo 6:4](#)
- [Matendo 21:17-19](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H6399, H8120, H8334, H8335, G12470, G12480, G12490, G20230, G20380, G24180, G30080, G30090, G30100, G30110, G39300, G52560, G52570, G55240

Micah

Uhalisia:

Mika alikuwa nabii wa Yuda karibu miaka 700 kabla ya Kristo, wakati huo nabii Isaya pia alikuwa akihudumia Yuda. Mtu mwingine aliyeitwa Mika aliishi wakati wa Waamuzi.

- Kitabu cha Mika kipo karibu na mwisho wa Agano la Kale.
- Mika alitabiri kuhusu uharibifu wa Samaria na Waashuri.
- Mika aliwakemea watu wa Yuda kwa kutomtii Mungu na kuwaonya kwamba maadui wao wangevamia.
- Unabii wake unahitimishwa na ujumbe wa tumaini kwa Mungu, ambaye ni Mwaminifu na huokoa watu wake.
- Katika kitabu cha Waamuzi, hadithi inasimulia kuhusu mtu aitwaye Mika aliyeishi Efraimu ambaye alitengeneza sanamu ya fedha. Kuhani kijana Mlawi aliyekuja kuishi naye aliiba sanamu hiyo na vitu vingine, kisha akaondoka na kundi la Wadani. Hatimaye, Wadani na kuhani walikaa katika mji wa Laisha na wakaweka sanamu hiyo ya fedha ili kuabudu.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Tafsiri ya Majina)

(Tazama pia: Ashuru, Dani, Efraimu, Mungu wa Uongo, Isaya, Yuda, Hakim, Mlawi, Kuhani, Nabii, Samaria, Fedha)

Marejeleo ya Biblia:

- [Yeremia 26:18-19](#)
- [Mika 1:1](#)
- [Mika 6:2](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H4318

Midiani

Uhalisia:

Midiani alikuwa mwana wa Abrahamu na mke wake Keturah. Pia ni jina la kundi la watu na eneo lililoko katika Jangwa la Kiarabu, kaskazini kuelekea kusini mwa nchi ya Kanaani. Watu wa kundi hilo waliitwa "Wamidiani."

- Wakati Mose alipoondoka Misri kwa mara ya kwanza, alielekea katika eneo la Midiani ambako alikutana na binti za Yethro na kuwasaidia kunywesha mifugo yao. Baadaye, Mose alimuoa mmoja wa binti za Yethro.
- Yosefu alipelekwa Misri na kundi la wafanyabiashara wa watumwa kutoka Midiani.
- Miaka mingi baadaye, Wamidiani walivamia na kushambulia Waisraeli katika nchi ya Kanaani. Gideoni aliwaongoza Waisraeli kuwashinda.
- Makabila mengi ya Waarabu wa kisasa ni wazao wa kundi hili.

(Tazama pia Waarabu, Misri, kikundi, Gideoni, Yethro, Mose)

Marejeleo ya Biblia:

- [Matendo 7:30](#) [Kutoka 2:16](#)
- [Mwanzo 25:1-4](#)
- [Mwanzo 36:34-36](#)
- [Mwanzo 37:28](#)
- [Waamuzi 7:1](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **16:3** Hata hivyo, baadaye watu walimsahau Mungu na wakaanza tena kuabudu sanamu. Kwa hiyo, Mungu akaruhusu **Wamidiani**, kundi la watu adui wa karibu, kuwashinda.
- **16:4** Waisraeli walikuwa na hofu kubwa sana, wakajificha kwenye mapango ili **Wamidiani** wasiwakamate.
- **16:11** Rafiki wa Adamu alisema, "Ndoto hii inamaanisha kwamba jeshi la Gideoni litashinda jeshi la Wamidiani!"
- **16:14** Mungu aliwachanganya **Wamidiani**, na hivyo wakaanza kushambuliana na kuua kila mmoja wao.

Data ya Neno:

- Strong's: H4080, H4084, H4092

Mifugo

Uhalisia:

Neno "mifugo" linarejelea wanyama wanaofugwa kwa ajili ya kutoa chakula na bidhaa nyingine muhimu. Aina nyingine za mifugo pia hufundishwa kuwa wanyama wa kazi.

- Aina za mifugo ni pamoja na kondoo, ng'ombe, mbuzi, farasi, na punda.
- Katika nyakati za Biblia, utajiri ulipimwa kwa kiasi fulani kwa idadi ya mifugo aliyokuwa nayo mtu.
- Mifugo hutumika kuzalisha bidhaa kama sufu, maziwa, jibini, vifaa vya ujenzi, na mavazi.
- Neno hili linaweza pia kutafsiriwa kama "wanyama wa mashambani."

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: ng'ombe, fahali, punda, mbuzi, farasi, kondoo)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Wafalme 3:15-17](#) [Mwanzo 30:29](#)
- [Yoshua 1:14-15](#)
- [Nehemia 9:36-37](#)
- [Hesabu 3:41](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0929, H4399, H4735

Mikaeli

Uhalisia:

Mikaeli ni jemadari wa malaika wote watakatifu na watiifu kwa Mungu. Yeye ndiye malaika pekee anayetajwa mahsusi kama "malaika mkuu" wa Mungu.

- Neno "malaika mkuu" linamaanisha "jemadari wa malaika" au "mtawala wa malaika."
- Mikaeli ni shujaa anayepambana na maadui wa Mungu na hulinda watu wake.
- Aliwaongoza Waisraeli kupigana dhidi ya jeshi la Waajemi. Katika nyakati za mwisho, ataongoza majeshi ya Israeli katika vita vya mwisho dhidi ya majeshi ya uovu, kama ilivyotabiriwa katika kitabu cha Danieli.
- Kuna pia wanaume kadhaa katika Biblia wenye jina Mikaeli. Wanaume kadhaa wanajulikana kama "wana wa Mikaeli"

(Mapendekezo ya Tafsiri: Tafsiri ya Majina)

(Tazama pia: malaika, Danieli, mjumbe, Uajemi)

Marejeleo ya Biblia:

- [Danieli 10:13](#)
- [Danieli 10:21](#)
- [Ezra 8:8](#)
- [Ufunuo 12:7-9](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H4317, G34130

Milele

Ufafanuzi:

Maneno 'bila mwisho' na 'milele' yana maana zinazofanana sana na yanarejelea kitu ambacho kitakuwepo daima au kinachodumu milele.

- Neno 'milele' linamaanisha hali ya kuwa isiyo na mwanzo wala mwisho. Pia linaweza kumaanisha maisha yasiyo na mwisho.
- Baada ya maisha haya ya sasa duniani, wanadamu watakaa aidha milele mbinguni na Mungu au kuzimu mbali na Mungu.
- Maneno 'uzima wa milele' na 'maisha yasiyo na mwisho' yanatumika katika Agano Jipya kumaanisha kuishi milele na Mungu mbinguni.

Neno 'milele' linamaanisha wakati usio na mwisho.

- Kirai 'milele na milele' una wazo la wakati usio na mwisho na unaeleza jinsi umilele au uzima wa milele ulivyo. Unasisitiza kwamba kitu kitakuwa kinaendelea kutokea au kuwepo daima. Inahusu wakati usio na mwisho.
- Mungu alisema kwamba kiti cha enzi cha Daudi kingedumu 'milele.' Hii inahusu uhalisia kwamba mzao wa Daudi, Yesu, atatawala kama mfalme milele.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Njia nyingine za kutafsiri 'milele' au 'bila mwisho' zinaweza kujumuisha 'isiyoisha' au 'isiyosimama' au 'inayoendelea daima.'
- Maneno 'uzima wa milele' na 'maisha yasiyo na mwisho' yanaweza pia kutafsiriwa kama 'maisha yasiyo na mwisho' au 'maisha yanayoendelea bila kusimama' au 'kufufuliwa kwa miili yetu kuishi milele.'
- Kulingana na muktadha, njia tofauti za kutafsiri 'umilele' zinaweza kujumuisha 'kuwepo nje ya wakati' au 'maisha yasiyo na mwisho' au 'maisha mbinguni.'
- Pia fikiria jinsi neno hili linavyotafsiriwa katika tafsiri ya Biblia kwa lugha ya kienyeji au kitaifa. (Tazama: Jinsi ya Kutafsiri Visivyojulikana)
- 'Milele' inaweza pia kutafsiriwa kama 'daima' au 'isiyo na mwisho.'
- Kirai 'itadumu milele' inaweza pia kutafsiriwa kama 'itakuwepo daima' au 'haitawahi kuacha' au 'itaendelea daima.'
- Kirai chenye msisitizo 'milele na milele' kinaweza pia kutafsiriwa kama 'kwa daima na daima' au 'kisicho na mwisho' au 'ambacho hakijawahi, kamwe hakitawai isha.'

- Kiti cha enzi cha Daudi kudumu milele kinaweza kutafsiriwa kama 'mzao wa Daudi atatawala milele' au 'mzao wa Daudi atakuwa akitawala daima.'

(Tazama pia: Daudi, utawala, maisha)

Marejeleo ya Biblia:

- [Mwanzo 17:8](#)
- [Mwanzo 48:4](#)
- [Kutoka 15:17](#)
- [2 Samweli 3:28-30](#)
- [1 Wafalme 2:32-33](#)
- [Ayubu 4:20-21](#)
- [Zaburi 21:4](#)
- [Isaya 9:6-7](#)
- [Isaya 40:27-28](#)
- [Danieli 7:18](#)
- [Luka 18:18](#)
- [Matendo 13:46](#)
- [Warumi 5:21](#)
- [Waebrania 6:19-20](#)
- [Waebrania 10:11-14](#)
- [1 Yohana 1:2](#)
- [1 Yohana 5:12](#)
- [Ufunuo 1:4-6](#)
- [Ufunuo 22:3-5](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **27:1** Siku moja, mtaalamu wa sheria ya Kiyahudi alimjia Yesu kumjaribu, akisema, 'Mwalimu, nifanye nini ili niurithi **uzima wa milele**?'
- **28:1** Siku moja, tajiri na kiongozi mchanga alimjia Yesu na kumuuliza, 'Mwalimu Mwema, nifanye nini ili nipate **uzima wa milele**?' Yesu akamwambia, 'Kwa nini unaniuliza kuhusu kilicho chema? Kuna Mmoja tu aliye mwema, naye ni Mungu. Lakini ikiwa unataka kupata **uzima wa milele**, tii sheria za Mungu.'

- **28:10** Yesu akajibu, "Kila mtu aliyeacha nyumba, ndugu, dada, baba, mama, watoto, au mali kwa ajili ya jina langu, atapokea mara 100 zaidi na pia atapokea **uzima wa milele.**"

Data ya Neno:

- Strong's: H3117, H4481, H5331, H5703, H5705, H5769, H5865, H5957, H6924, G01260, G01650, G01660, G13360

Miriamu

Uhalisia:

Miriamu alikuwa dada mkubwa wa Haruni na Mose.

- Alipokuwa mdogo, Miriamu alielekezwa na mama yake kumwagalia mdogo wake, Mose, ambaye alikuwa kwenye kikapu kati ya matete ya Mto Naili. Binti ya Farao alipompata mtoto na kuhitaji mtu wa kumlea kwa ajili yake, Miriamu alimleta mama yake kumlea mtoto huyo.
- Miriamu aliwaongoza Waisraeli katika dansi ya furaha na shukrani baada ya kutoroka kutoka kwa Wamisri kwa kuvuka Bahari ya Shamu.
- Miaka kadhaa baadaye, Waisraeli walipokuwa wakizunguka jangwani, Miriamu na Aroni walianza kumsema vibaya Mose kwa sababu alikuwa ameo mwanamke Mkushi.
- Kutokana na uasi wake wa kuzungumza dhidi ya Mose, Mungu alisababisha Miriamu kuugua ukoma. Hata hivyo, baadaye Mungu alimponya baada ya Mose kuomba kwa ajili yake.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Tafsiri Majina)

(Tazama pia: Aroni, Kushi, maombi, Mose, Mto Nile, Farao, uasi)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 6:1-3](#)
- [Kumbukumbu la Torati 24:8-9](#)
- [Mika 6:4](#)
- [Hesabu 12:2](#)
- [Hesabu 20:1](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H4813

Mishaeli

Uhalisia:

Mishaeli ni jina la wanaume watatu katika Agano la Kale.

- Mtu mmoja aliyeitwa Mishaeli alikuwa binamu wa Aroni. Wakati wana wawili wa Aroni waliuawa na Mungu baada ya kutoa uvumba kwa njia isiyofuata maagizo ya Mungu, Mishaeli na kaka yake walipewa jukumu la kubeba miili ya wafu nje ya kambi ya Waisraeli.
- Mtu mwingine aliyeitwa Mishaeli alisimama kando ya Ezra wakati alipokuwa akisoma hadharani sheria iliyopatikana tena.
- Wakati watu wa Israeli walipokuwa uhamishoni Babeli, kijana mmoja aitwaye Mishaeli pia alikamatwa na kulazimishwa kuishi Babeli. Wababeli walimpa jina "Meshaki." Yeye, pamoja na wenzake Azaria (Shadraka) na Hanania (Abednego), walikataa kuabudu sanamu ya mfalme na walitupwa kwenye tanuru la moto.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Tafsiri ya Majina)

(Tazama pia: Aroni, Azaria, Babeli, Danieli, Hanania)

Marejeleo ya Biblia:

- [Danieli 1:6-7](#)
- [Danieli 2:17-18](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H4332, H4333

Mispa*Ukweli:*

Mispa ni jina la miji kadhaa iliyotajwa katika Agano la Kale. Linamaanisha "eneo la kutazama" au "mnara wa ulinzi."

- Daudi alipokuwa akifuatiliwa na Sauli, aliwaweka wazazi wake Mispa chini ya ulinzi wa mfalme wa Moabu.
- Kulikuwa na mji mmoja uitwao Mispa, ulioko kwenye mpaka kati ya falme za Yuda na Israeli. Mji huu ulikuwa kituo kikuu cha kijeshi.

(Mapendekezo ya tafsiri: Tafsiri ya Majina)

(Tazama pia: Daudi, Yuda, Ufalme wa Israeli, Moabu, Sauli (OT))

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wafalme 15:20-22](#)
- [1 Samweli 7:5-6](#)
- [1 Samweli 7:10-11](#)
- [Yeremia 40:5-6](#)
- [Waamuzi 10:17-18](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H4708, H4709

Misri*Mambo:*

Misri ni nchi katika sehemu ya kaskazini-mashariki ya Afrika, kusini-magharibi mwa nchi ya Kanaani. Mmisri ni mtu ambaye anatoka katika nchi ya Misri.

- Katika nyakati za kale, Misri ilikuwa nchi yenye nguvu na tajiri.
- Misri ya Kale iligawanywa katika sehemu mbili, Misri ya Chini (sehemu ya kaskazini ambapo Mto Naili ulitiririka kuelekea baharini) na Misri ya Juu (sehemu ya kusini). Katika Agano la Kale, sehemu hizi zinatajwa kama "Misri" na "Pathrosi" katika maandiko ya lugha ya asili.
- Mara kadhaa wakati kulikuwa na chakula kidogo Kanaani, wazee wa Israeli walisafiri kwenda Misri kununua chakula kwa ajili ya familia zao.
- Kwa miaka mia kadhaa, Waisraeli walikuwa watumwa katika Misri.
- Yosefu na Mariamu walishuka hadi Misri na mtoto mdogo Yesu, ili kuepuka Herode Mkuu.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Herode Mkuu, Yosefu (NT), Mto Naili, patriaki)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Samweli 4:7-9](#)
- [Matendo 7:10](#)
- [Kutoka 3:7](#)
- [Mwanzo 41:29](#)
- [Mwanzo 41:57](#)
- [Matayo 2:15](#)

Mifano kutoka kwenye hadithi za Biblia:

- **8:4** Wafanyabiashara wa watumwa walimpeleka Yosefu hadi **Misri**. **Misri** ilikuwa nchi kubwa na yenye nguvu iliyoko kando ya Mto Naili.
- **8:8** Farao alifurahishwa sana na Yosefu kiasi kwamba alimteua kuwa mtu wa Pili mwenye nguvu zaidi katika **Misri** yote!
- **8:11** Kwa hiyo Yakobo aliwatuma wanawe wakubwa kwenda __Misri__ kununua chakula.
- **8:14** Ingawa Yakobo alikuwa Mtu mzee, aliamia **Misri** na familia yake yote, na wote waliishi huko.
- **9:1** Baada ya Yosefu kufa, jamaa zake wote walikaa **Misri**.

Data ya Neno:

- Strong's: H4713, H4714, G01240, G01250

Mji Mtakatifu*Ufafanuzi:*

Kwenye Biblia, neno "mji mtakatifu" linarejelea mji wa Yerusalemu.

- Neno hili linatumika kumaanisha mji wa kale wa Yerusalemu pamoja na Yerusalemu mpya, ya mbinguni ambapo Mungu ataishi na kutawala miongoni mwa watu wake.
- Neno hili linaweza kutafsiriwa kwa kuchanganya maneno ya "takatifu" na "mji" ambayo yametumika katika tafsiri nyingine.

(Tazama pia: mbingu, takatifu, Yerusalemu)

Marejeleo ya Biblia:

- [Mathayo 4:5-6](#)
- [Mathayo 27:51-53](#)
- [Ufunuo 21:1-2](#)
- [Ufunuo 21:9-10](#)
- [Ufunuo 22:18-19](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H5892, H6944, G00400, G41720

Mji wa Daudi*Uhalisia:*

Neno "mji wa Daudi" ni jina lingine la Yerusalemu na Bethlehemu.

- Yerusalemu ni mahali ambapo Daudi aliishi wakati alipokuwa akitawala Israeli.
- Bethlehemu ni mahali alipozaliwa Daudi.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Daudi, Bethlehemu, Yerusalemu)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wafalme 8:1-2](#)
- [2 Samweli 5:6-7](#)
- [Isaya 22:8-9](#)
- [Luka 2:4](#)
- [Nehemia 3:14-15](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H1732, H5892, G11380, G41720

Mjumbe*Uhalisia:*

Neno "mjumbe" linamaanisha mtu ambaye amepewa ujumbe wa kuwaambia wengine.

- Katika nyakati za kale, Mjumbe alitumwa kutoka uwanja wa vita kuwaambia watu walioko mjini kile kilichokuwa kikiendelea.
- Malaika ni aina maalum ya mjumbe ambaye Mungu hutuma kuwapa watu ujumbe. Tafsiri nyingine hutafsiri neno "malaika" kama "mjumbe."
- Yohana Mbatizaji alitambulika kama mjumbe aliyekuja kabla ya Yesu kutangaza ujio wa Masihi na kuandaa watu kumpokea.
- Mitume wa Yesu walikuwa wajumbe wake kwenda kushiriki na watu wengine Habari Njema kuhusu ufalme wa Mungu.

(Tazama pia: malaika, mtume, Yohana (Mbatizaji))

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wafalme 19:1-3](#)
- [1 Samweli 6:21](#)
- [2 Wafalme 1:1-2](#)
- [Luka 7:27](#)
- [Mathayo 11:10](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H1319, H4397, H4398, H5046, H5894, H6735, H6737, H7323, H7971, G00320, G06520

Mkate*Ufafanuzi:*

Mikate ni chakula kinachotengenezwa kutoka kwa unga uliopangwa na maji na mafuta ili kuunda donge. Donge hilo kisha linaundwa kuwa mkate na kuokwa.

- Wakati neno "mkate" linapotokea peke yake, linamaanisha "lofu la mkate."
- Unga wa mkate kawaida hutengenezwa na kitu kinachokifanya kipande, kama vile hamira. Hata hivyo, mkate pia unaweza kutengenezwa bila hamira ili usipande. Hii inaitwa "mkate usiotiwa chachu" katika Biblia. Waisraeli wa kale walikula "mkate usiotiwa chachu" wakati wa mlo wa Pasaka.
- Kutokana na kuwa mkate ulikuwa chakula kikuu kwa watu wengi katika nyakati za kibiblia, neno hili pia linatumika katika Biblia kurejelea chakula kwa ujumla. (Tazama: Synecdoche (Tamathali za semi)) Mara nyingi neno "mkate" linaweza kutafsiriwa kwa ujumla zaidi kama "chakula."
- Maneno "mkate wa uwepo" yanarejelea mikate kumi na miwili iliyowekwa kwenye meza ya dhahabu katika jengo la hema au hekalu kama dhabihu kwa Mungu. Mikate hii iliwakilisha makabila kumi na mawili ya Israeli na ilikuwa ni kwa ajili ya makuhani pekee kula. Hii inaweza kutafsiriwa kama "mkate unaoonyesha kwamba Mungu aliishi kati yao."
- Neno "mkate kutoka mbinguni" linarejelea chakula maalum cheupe kinachoitwa "mana" ambacho Mungu aliwapa Waisraeli walipokuwa wakizunguka jangwani. Yesu pia alijiita "mkate ulioshuka kutoka mbinguni" na "mkate wa uzima."

(Tazama pia: Pasaka, hema, hekalu, mkate usiotiwa chachu, chachu)

Marejeleo ya Biblia:

- [Matendo 2:46](#)
- [Matendo 27:35](#)
- [Kutoka 16:15](#)
- [Luka 9:13](#)
- [Marko 6:38](#)
- [Mathayo 4:4](#)
- [Mathayo 11:18](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H2557, H3899, H4635, H4682, G01060, G07400, G42860

Mkate Usiotiwa Chachu

Ufafanuzi:

Neno "mkate usiotiwa chachu" linamaanisha mkate ambao umetengenezwa bila chachu au vitu vingine vya kuchachua. Aina hii ya mkate ni bapa kwa sababu haina chachu ya kuufanya uinuke.

- Wakati Mungu alipowaokoa Waisraeli kutoka utumwani Misri, aliwaambia wakimbie Misri haraka bila kusubiri mkate wao kuumuka. Kwa hivyo walikula mkate usiotiwa chachu na mlo wao. Tangu wakati huo mkate usiotiwa chachu hutumiwa katika sherehe zao za kila mwaka za Pasaka ili kuwakumbusha wakati huo.
- Kutokana na kwamba chachu wakati mwingine hutumiwa kama picha ya dhambi, "mkate usiotiwa chachu" unawakilisha kuondolewa kwa dhambi kutoka kwa maisha ya mtu ili kuishi kwa njia inayomheshimu Mungu.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Njia zingine za kutafsiri neno hili zinaweza kujumuisha "mkate usio na chachu" au "mkate bapa ambao haukuumuka."
- Hakikisha tafsiri ya neno hili inalingana na jinsi unavyotafsiri neno "chachu, hamira."
- Kwenye baadhi ya muktadha, neno "mkate usiotiwa chachu" linarejelea "Sikukuu ya Mikate Isiyotiwa Chachu" na linaweza kutafsiriwa hivyo.

(Tazama pia: mkate, Misri, karamu, Pasaka, mtumishi, dhambi, chachu)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wakorintho 5:6-8](#)
- [2 Mambo ya Nyakati 30:13-15](#)
- [Matendo 12:3](#)
- [Kutoka 23:14-15](#)
- [Ezra 6:21-22](#)
- [Mwanzo 19:1-3](#)
- [Waamuzi 6:21](#)
- [Mambo ya Walawi 8:1-3](#)
- [Luka 22:1](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H4682, G01060

Mkoa

Ufafanuzi:

Neno 'mkoa' linarejelea eneo kubwa ambalo taifa au himaya linaweza kugawanywa kwa madhumuni ya utawala. Neno 'wa mkoa' linamaanisha kitu kinachohusiana na mkoa, kama vile gavana wa mkoa.

- Kwa mfano, Ufalme wa kale wa Uajemi uligawanywa katika mikoa kama vile Umedi, Uajemi, Siria, na Misri.
- Katika kipindi cha Agano Jipya, Dola la Kirumi lilikuwa limegawanywa katika mikoa kama Makedonia, Asia, Siria, Yudea, Samaria, Galilaya, na Galatia.
- Kila mkoa ulikuwa na mamlaka yake ya utawala, ambayo ilikuwa chini ya mfalme au mtawala wa ufalme. Mtawala huyu wakati mwingine aliitwa "afisa wa mkoa" au "gavana wa mkoa."
- Maneno "mkoa" na "wa mkoa" yanaweza pia kutafsiriwa kama "mkoa" na "kimkoa."

(Tazama pia: Asia, Misri, Esta, Galatia, Galilaya, Yudea, Makedonia, Wa Medi, Rumi, Samaria, Siria)

Marejeleo ya Biblia:

- [Matendo 19:30](#)
- [Danieli 3:2](#)
- [Danieli 6:2](#)[Mhubiri 2:8](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H4082, H4083, H5675, H5676, G18850

Mkombozi*Ufafanuzi:*

Kutoa mtu inamaanisha kumwokoa mtu huyo. Neno "mkombozi" linamaanisha mtu anayewaokoa au kuwaweka huru watu kutoka utumwani, dhuluma, au hatari nyinginezo. Neno "ukombozi" linamaanisha kile kinachotokea wakati mtu anapowaokoa au kuwaweka huru watu kutoka utumwani, dhuluma, au hatari nyinginezo.

- Kwenye Agano la Kale, Mungu aliteua wakombozi ili kuwalinda Waisraeli kwa kuwaongoza vitani dhidi ya makundi mengine ya watu waliokuja kuwashambulia.
- Wakombozi hawa pia waliitwa "Waamuzi" na kitabu cha Agano la Kale cha Waamuzi kinarekodi wakati katika historia ambapo Waamuzi hawa walikuwa wakitawala Israeli.
- Mungu pia anaitwa "mkombozi." Katika historia ya Israeli, aliwakomboa au kuwaokoa watu wake kutoka kwa maadui zao.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Kwenye muktadha wa kuwasaidia watu kutoroka kutoka kwa maadui zao, neno "toa" linaweza kutafsiriwa kama "okoa" au "komboa" au "nusuru."
- Wakati neno "mkombozi" linapohusu Waamuzi waliowaongoza Israeli, linaweza pia kutafsiriwa kama "hakimu" au "kiongozi."

(Tazama pia: jaji, okoa)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Wakorintho 1:10](#)
- [Matendo 7:35](#)
- [Wagalatia 1:4](#)
- [Waamuzi 10:12](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **16:3** Kisha Mungu alitoa **mkombozi** ambaye aliwaokoa kutoka kwa maadui zao na kuleta amani katika nchi.
- **16:16** Wao (Waisraeli) hatimaye walimwomba Mungu msaada tena, na Mungu akawapelekea **mkombozi** mwingine.
- **16:17** Kwa miaka mingi, Mungu alituma **waokoaji** wengi ambao waliwaokoa Waisraeli kutoka kwa maadui zao.

Data ya Neno:

- Strong's: H1350, H2020, H2502, H3205, H3444, H3467, H4042, H4422, H4672, H5337, H5414, H5462, H6299, H6403, H6413, H6475, H6561, H7725, H7804, H8199, G03250, G05250, G06290, G10800, G13250, G15600, G16590, G18070, G19290, G26730, G30860, G38600, G45060, G49910, G50880, G54830

Mkristo*Ufafanuzi:*

Baada ya muda, Yesu alirudi mbinguni, na watu walitunga jina "Mkristo," ambalo linamaanisha "mfuasi wa Kristo."

- Ilikuwa katika mji wa Antiokia ambapo wafuasi wa Yesu waliitwa "Wakristo" kwa mara ya kwanza.
- Mkristo ni mtu anayemwamini kwamba Yesu ni Mwana wa Mungu, na anayemwamini Yesu kuwa Mwokozi wake kutoka kwa dhambi zake.
- Katika nyakati zetu za kisasa, mara nyingi neno "Mkristo" linatumika kumaanisha mtu anayejitambulisha na dini ya Kikristo, lakini ambaye hamfuati Yesu kwa kweli. Hii siyo maana ya "Mkristo" katika Biblia.
- Kwa kuwa neno "Mkristo" katika Biblia daima linamrejelea mtu ambaye kwa kweli anaamwamini Yesu, Mkristo pia huitwa "mwamini."

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Neno hili linaweza kutafsiriwa kama "mfuasi wa Kristo" au "mtu wa Kristo."
- Hakikisha kwamba tafsiri ya neno hili inatofautiana na maneno yanayotumika kwa mwanafunzi au mtume.
- Tahadhari kutafsiri neno hili kwa neno ambalo linaweza kumrejelea kila mtu anayemwamini Yesu, si kwa makundi maalum pekee.
- Pia fikiria jinsi neno hili linavyotafsiriwa katika tafsiri ya Biblia kwa lugha ya kiasili au kitaifa. (Tazama: Jinsi ya Kutafsiri Visivyojulikana)

(Tazama pia: Antiokia, Kristo, kanisa, mwanafunzi, amini, Yesu, Mwana wa Mungu)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wakorintho 6:7-8](#)
- [1 Petro 4:16](#)
- [Matendo 11:26](#)
- [Matendo 26:28](#)

Mifano kutoka kwenye hadithi za Biblia:

- **46:9** Ilikuwa Antiokia ambako waumini wa Yesu waliitwa kwa mara ya kwanza "**Wakristo**."
- **47:14** Paulo na viongozi wengine wa **Wakristo** walisafiri kwenda miji mingi, wakihubiri na kufundisha watu Habari Njema kuhusu Yesu.
- **49:15** Ikiwa unamwamini Yesu na kile alichokufanyia, basi wewe ni **Mkristo**!
- **49:16** Ikiwa wewe ni **Mkristo**, Mungu amekusamehe dhambi zako kwa sababu ya kile Yesu alichofanya.
- **49:17** Hata kama wewe ni **Mkristo**, bado utajaribiwa kutenda dhambi.
- **50:3** Kabla ya kurudi mbinguni, Yesu aliwaagiza **Wakristo** kutangaza Habari Njema kwa watu ambao hawajawahi kuisikia.
- **50:11** Yesu atakaporudi, kila **Mkristo** aliyekufa atafufuliwa na kukutana naye angani.

Data ya Neno:

- Strong's: G55460

Mkuki*Ufafanuzi:*

Mkuki ni silaha yenye mpini mrefu wa mbao na kisu chenye ncha kali ya chuma upande mmoja, ambayo hutupwa kwa umbali mrefu.

- Mikuki ilitumika sana kwa vita katika nyakati za kibiblia. Wakati mwingine bado hutumiwa katika migogoro ya sasa kati ya makundi fulani ya watu.
- Askari wa Roma alitumia mkuki kumchoma Yesu ubavuni alipokuwa ametundikwa kwenye msalaba.
- Wakati mwingine watu hutumia mikuki kuvua samaki au mawindo mengine kwa ajili ya chakula.
- Silaha zinazofanana ni "mkuki" au "fumo."
- Hakikisha kwamba tafsiri ya "mkuki" ni tofauti na tafsiri ya "upanga," ambao ni silaha inayotumika kwa kuchoma, si kutupa. Pia, upanga una blade ndefu na mpini, wakati mkuki una blade ndogo mwishoni mwa fimbo ndefu.

(Tazama pia: windoni, Roma, upanga, shujaa)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Samweli 13:19-21](#)
- [2 Samweli 21:19](#)
- [Nehemia 4:12-14](#)
- [Zaburi 35:3](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H1265, H2595, H3591, H6767, H7013, H7420, G30570

Mkutano*Ufafanuzi:*

Neno "mkusanyiko" kwa kawaida linarejelea kundi la watu wanaokusanyika kwa sababu fulani, mara nyingi kujadili matatizo, kutoa ushauri, au kufanya maamuzi. Mkusanyiko unaweza kuwa kundi lililoandaliwa kwa njia rasmi na ya kudumu kiasi, au linaweza kuwa kundi la watu wanaokusanyika kwa muda kwa ajili ya kusudi au tukio maalum.

Agano la Kale

- Kwenye Agano la Kale kulikuwa na aina maalum ya mkusanyiko uitwao "mkusanyiko mtakatifu" ambapo watu wa Israeli wangekusanyika kumwabudu Yahwe.
- Mara nyingine neno "mkusanyiko" lilirejelea Waisraeli kwa ujumla, kama kundi.

Agano Jipya

- Kwenye Agano Jipya, mkusanyiko wa viongozi 70 wa Kiyahudi katika miji mikubwa kama Yerusalemu ungekutana kuhukumu masuala ya kisheria na kutatua migogoro kati ya watu. Mkusanyiko huu ulijulikana kama "Baraza" au "Baraza la Wazee."

Mapendekezo ya Tafsiri

- Kulingana na muktadha, "mkusanyiko" inaweza pia kutafsiriwa kama "mkusanyiko maalum" au "mkutano" au "baraza" au "jeshi" au "kikundi kikubwa."
- Wakati neno "mkusanyiko" linapohusu Waisraeli kwa ujumla, linaweza pia kutafsiriwa kama "jamii" au "watu wa Israeli."
- Maneno, "kusanyiko lote" yanaweza kutafsiriwa kama "watu wote" au "kikundi chote cha Waisraeli" au "kila mtu." (Tazama: tamathali ya usemi)
- Mkusanyiko mkubwa wa askari wa adui wakati mwingine pia uliitwa "mkusanyiko." Hii inaweza kutafsiriwa kama "jeshi."

(Tazama pia: baraza)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wafalme 8:14](#)
- [Matendo 7:38](#)
- [Ezra 10:12-13](#)
- [Waebrania 12:22-24](#)
- [Mambo ya Walawi 4:20-21](#)
- [Nehemia 8:1-3](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0622, H1481, H2199, H3259, H4150, H4186, H4744, H5475, H5712, H6116, H6908, H6950, H6951, H6952, G15770, G38310, G48630, G48640, G48710, G49050

Mlima Hermoni**Uhalisia:**

Mlima Hermoni ni jina la mlima mrefu zaidi nchini Israeli, ulioko kwenye ncha ya kusini ya safu ya milima ya Lebanoni.

- Iko kaskazini mwa Bahari ya Galilaya, kwenye mpaka wa kaskazini kati ya Israeli na Siria.
- Majina mengine yaliyotolewa kwa Mlima Hermoni na makundi mengine ya watu ni "Mlima Sirioni" na "Mlima Seniri."
- Mlima Hermoni una vilele vitatu vikuu. Kilele cha juu zaidi kina urefu wa takriban mita 2,800.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Muisraeli, Bahari ya Galilaya, Siria)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 5:23-24](#)
- [Ezekieli 27:4-5](#)
- [Yoshua 11:16-17](#)
- [Zaburi 42:6](#)
- [Wimbo Ulio Bora 4:8](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H2022, H2768, H2769, H8149

Mmedi*Uhalisia:*

Umedi ulikuwa ufalme wa kale ulioko mashariki ya Ashuru na Babulonia, na kaskazini mwa Elamu na Uajemi. Watu waliokuwa wakiishi katika ufalme wa Umedi walijulikana kama "Wamedi."

- Milki ya Umedi ilijumuisha maeneo ya sasa ya Uturuki, Iran, Syria, Iraq, na Afghanistan.
- Wamedi walihusiana kwa karibu na Waajemi, na falme hizo mbili ziliungana ili kuushinda ufalme wa Babuloni.
- Babulonia ilivamiwa na Dario Mmedi wakati nabii Danieli alipokuwa akiishi huko.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Ashuru, Babuloni, Koreshi, Danieli, Dario, Elamu, Uajemi)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Wafalme 17:6](#)[Matendo 2:9](#)[Danieli 5:28](#)
- [Esta 1:3-4](#)
- [Ezra 6:1-2](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H4074, H4075, H4076, H4077, G33700

Mnafiki*Ufafanuzi:*

Neno "mnafiki" linamaanisha mtu anayefanya mambo ili aonekane mwenye haki, lakini kwa siri anatenda kwa njia mbaya. Neno "unafiki" linamaanisha tabia inayowadanganya watu kufikiria kwamba mtu ni mwenye haki.

- Wanafiki wanataka kuonekana wakifanya mambo mazuri ili watu wafikirie kwamba wao ni watu wazuri.
- Mara nyingi mnafiki atakosoa watu wengine kwa kufanya mambo yale yale ya dhambi ambayo wao wenyewe hufanya.
- Yesu aliita Mafarisayo wanafiki kwa sababu ingawa walijifanya kuwa wa dini kama kuvaa mavazi fulani na kula vyakula fulani, hawakuwa wema au wa haki kwa watu.
- Mnafiki anaonyesha makosa ya watu wengine, lakini hakubali makosa yake mwenyewe.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Lugha zingine zina usemi kama "wenye nyuso mbili" unaorejelea mnafiki au vitendo vya mnafiki.
- Njia nyingine za kutafsiri "mnafiki" zinaweza kujumuisha "tapeli" au "mwenye kujifanya" au "mtu mwenye kiburi, mdanganyifu."
- Neno "unafiki" linaweza kutafsiriwa kama, "udanganyifu" au "vitendo vya uongo" au "kujifanya."

Marejeleo ya Biblia:

- [Wagalatia 2:13](#)
- [Luka 6:41-42](#)
- [Luka 12:54-56](#)
- [Luka 13:15](#)
- [Marko 7:6-7](#)
- [Mathayo 6:1-2](#)
- [Warumi 12:9](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0120, H2611, H2612, G05050, G52720, G52730

Mnara wa Mlinzi

Ufafanuzi:

Neno "mnara wa ulinzi" linamaanisha muundo mrefu uliojengwa kama mahali ambapo walinzi wangeweza kuangalia hatari yoyote. Minara hii mara nyingi ilitengenezwa kwa mawe.

- Wamiliki wa ardhi wakati mwingine walijenga minara ya ulinzi ambayo wangeweza kulinda mazao yao na kuyakinga dhidi ya kuibiwa.
- Minara mara nyingi zilijumuisha vyumba ambapo walinzi au familia waliishi, ili waweze kulinda mazao usiku na mchana.
- Minara ya ulinzi kwa miji ilijengwa juu kuliko kuta za mji ili walinzi waweze kuona kama maadui wowote wanakuja kushambulia mji.
- Neno "mnara wa ulinzi" pia linatumika kama ishara ya ulinzi dhidi ya maadui. (Tazama: Mfano)

(Tazama pia: mpinzani, saa)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 27:25-27](#)
- [Ezekieli 26:3-4](#)
- [Marko 12:1-3](#)
- [Mathayo 21:33-34](#)
- [Zaburi 62:2](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0803, H0971, H0975, H1785, H2918, H4026, H4029, H4692, H4707, H4869, H6076, H6438, H6836, G44440

Mnaziri

Uhalisia:

Neno "Mnadhiri" linamrejelea mtu aliyetoa "ahadi ya Mnadhiri." Ingawa wanaume wengi walitoa

ahadi hii, wanawake pia walikuwa na uwezo wa kuichukua.

- Mtu aliyetoa ahadi ya Mnadhiri alikubali kutokula wala kunywa chochote kilichotokana na zabibu kwa muda uliokubaliwa ili kutimiza ahadi hio. Katika kipindi hiki, pia hakupaswa kukata nywele zake wala kukaribia maiti.
- Baada ya muda uliopangwa kupita na ahadi kutimizwa, Mnadhiri angeenda kwa kuhani na kutoa sadaka. Hii ilijumuisha kukata na kuchoma nywele zake. Vikwazo vingine vyote pia vingetolewa.
- Samsoni ni mtu maarufu katika Agano la Kale ambaye alikuwa chini ya ahadi ya Mnadhiri.
- Malaika aliyetangaza kuzaliwa kwa Yohana Mbatizaji alimwambia Zekaria kwamba mwanawe hatakunywa kinywaji chenye nguvu, jambo ambalo linaweza kuashiria kuwa Yohana alikuwa chini ya ahadi ya Mnadhiri.
- Kulingana na kitabu cha Matendo, mtume Paulo huenda alitoa ahadi hii wakati fulani, kama inavyotajwa katika kifungu kimoja cha kitabu hicho.

(Mapendekezo ya tafsiri: Tafsiri Majina)

(Tazama pia: Yohana (Mbatizaji), dhabihu, Samsoni, ahadi, Zekaria (OT))

Marejeleo ya Biblia:

- [Matendo 18:18-19](#)
- [Amosi 2:11-12](#)
- [Waamuzi 13:5](#)
- [Hesabu 6:1-4](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H5139

Mnyama

Uhalisia:

Kwenye Biblia, neno "beast" mara nyingi hutumiwa kumaanisha "mnyama."

- Mnyama wa porini ni mnyama anayeishi kwa uhuru msituni au mashambani na hajafugwa na watu.
- Mnyama wa nyumbani ni mnyama anayeishi na watu na hufugwa kwa ajili ya chakula au kufanya kazi, kama vile kulima mashamba. Mara nyingi, neno "mifugo" hutumika kurejelea aina hii ya mnyama.
- Kitabu cha Danieli katika Agano la Kale na kitabu cha Ufunuo katika Agano Jipya, vinaelezea maono yenye wanyama wanaowakilisha nguvu na mamlaka za uovu zinazompinga Mungu. (Tazama: Sitiari)
- Baadhi ya wanyama hawa wanaelezewa kuwa na sifa za kushangaza, kama vile vichwa kadhaa na pembe nyingi. Mara nyingi wana nguvu na mamlaka, ikionyesha kwamba wanaweza kuwakilisha nchi, mataifa, au nguvu nyingine za kisiasa.
- Njia za kutafsiri hii zinaweza kujumuisha "kiumbe," "kitu kilichoumbwa," "mnyama," au "mnyama wa porini," kulingana na muktadha.

(Tazama pia: mamlaka, Danieli, mifugo, taifa, nguvu, fichua, Belzebuli)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wakorintho 15:32](#)
- [1 Samweli 17:44](#)
- [2 Mambo ya Nyakati 25:18](#)
- [Yeremia 16:1-4](#)
- [Walawi 7:21](#)
- [Zaburi 49:12-13](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0338, H0929, H1165, H2123, H2416, H2423, H2874, H3753, H4806, H7409, G22260, G23410, G23420, G29340, G49680, G50740

Mnyama Dubu*Ufafanuzi:*

Dubu ni mnyama mkubwa mwenye miguu minne na manyoya yenye rangi ya kahawia au nyeusi, pamoja na meno makali na makucha. Dubu walikuwa wa kawaida nchini Israeli wakati wa Biblia.

- Wanyama hawa huishi katika misitu na maeneo ya milimani; hula samaki, wadudu, na mimea.
- Kwenye Agano la Kale, dubu hutumika kama ishara ya nguvu.
- Wakati akichunga kondoo, mchungaji Daudi alipambana na dubu na kumshinda.
- Dubu wawili walitoka msituni na kushambulia kundi la vijana waliokuwa wamemdhaki nabii Elisha.

(Tazama pia: Daudi, Elisha)

*Marejeleo ya Biblia:**Data ya Neno:*

- Strong's: H1677, G07150

Mnyenyekevu*Ufafanuzi:*

Neno "mnyenyekevu" linaelezea mtu ambaye hajioni kuwa bora kuliko wengine. Yeye si mwenye kiburi au majivuno. Unyenyekevu ni sifa ya kuwa mnyenyekevu.

- Kuwa mnyenyekevu mbele ya Mungu kunamaanisha kuelewa udhaifu na kutokamilika kwa mtu kwa kulinganisha na ukuu, hekima na ukamilifu wake.
- Wakati mtu anajinyenyekeza, anajiweka katika nafasi ya umuhimu wa chini.
- Unyenyekevu ni kujali mahitaji ya wengine zaidi ya mahitaji ya mtu binafsi.
- Unyenyekevu pia unamaanisha kuhudumu kwa mtazamo wa unyenyekevu wakati wa kutumia vipaji na uwezo wa mtu.
- Usemi "kuwa mnyenyekevu" unaweza kutafsiriwa kama "usiwe na kiburi."
- "Kujinyenyekeze mbele ya Mungu" inaweza kutafsiriwa kama "Wasilisha matumaini yako kwa Mungu, ukitambua ukuu wake."

(Tazama pia: kiburi)

Marejeleo ya Biblia:

- [Yakobo 1:21](#)
- [Yakobo 3:13](#)
- [Yakobo 4:10](#)
- [Luka 14:11](#)
- [Luka 18:14](#)
- [Mathayo 18:4](#)
- [Mathayo 23:12](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- 17:2 Daudi alikuwa mnyenyekevu na mwadilifu, aliyemtumaini na kumtii Mungu.
- 34:10 "Mungu atamshusha kila mtu mwenye kiburi, naye atamkweza ye yote anayejinyenyekeza."

Data ya Neno:

Strong's: H1792, H3665, H6031, H6035, H6038, H6041, H6800, H6819, H7511, H7807, H7812, H8213, H8214, H8215, H82170, G8217, G4 G42390, G42400, G50110, G50120, G50130, G53910

Mnyweshaji*Ufafanuzi:*

Katika nyakati za Agano la Kale, "mnyweshaji" alikuwa mtumishi wa mfalme aliyekuwa na jukumu la kumletea mfalme kikombe cha divai, mara nyingi akionja divai kwanza ili kuhakikisha haijatiwa sumu.

- Kwa Kiswahili, neno mnyweshaji linamaanisha "mleta kikombe" au "mtu anayelileta kikombe."
- Mtunza kikombe alijulikana kwa uaminifu na utiifu wake kwa mfalme wake.
- Kutokana na nafasi yake ya kuaminika, mnyweshaji mara nyingi alikuwa na ushawishi katika maamuzi ambayo mtawala alifanya.
- Nehemia alikuwa mnyweshaji wa Mfalme Artashasta wa Uajemi wakati ambapo baadhi ya Waisraeli walikuwa utumwani Babeli.

(Tazama pia: Artashasta, Babuloni, wafungwa, Uajemi, Farao)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wafalme 10:3-5](#)
- [Nehemia 1:11](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H8248

Moabu*Uhalisia:*

Neno "Moabu" linarejelea kundi la watu waliokuwa wakiishi mashariki mwa Bahari ya Chumvi. Kitabu cha Mwanzo kinaelezea kundi hili la watu kama wazao wa mtu aliyeitwa "Moabu," ambaye alikuwa mwana wa binti mkubwa wa Ruthi.

- Katika kitabu cha Ruthu, Elimeleki na familia yake walihamia Moabu kutokana na njaa iliyokuwa karibu na Bethlehemu.
- Ruthu anaitwa "mwanamke wa Moabu" kwa sababu alizaliwa katika nchi ya Moabu na alitoka katika kundi hilo la watu.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Bethlehemu, Yudea, Loti, Ruthu, Bahari ya Chumvi.)

Marejeleo ya Biblia:

- [Mwanzo 19:37](#)
- [Mwanzo 36:34-36](#)
- [Ruthu 1:1-2](#)
- [Ruthu 1:22](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H4124, H4125

Moleki*Uhalisia:*

Moleki lilikuwa jina la mmoja wa miungu wa uongo ambao Wakanaani waliabudu. Tahajia nyingine ni "Molochi" na "Moleki."

- Watu waliomwabudu Moleki walitoa watoto wao kama sadaka kwake kwa njia ya moto.
- Baadhi ya Waisraeli pia waliabudu Moleki badala ya Mungu wa ukweli, Yahweh. Walifuata desturi mbaya za waabudu Moleki, ikiwa ni pamoja na kutoa kafara watoto wao.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Kanaani, uovu, mungu wa uongo, Mungu, dhabihu, ukweli, ibada, Mungu)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wafalme 11:7](#)
- [2 Wafalme 23:10](#)[Matendo 7:43](#)
- [Yeremia 32:33-35](#)
- [Mambo ya Walawi 18:21](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H4428, H4432, G34340

Mordekai*Uhalisia:*

Mordekai alikuwa Myahudi anayeishi katika nchi ya Uajemi. Alikuwa mlezi wa binamu yake Esta, ambaye baadaye alikua mke wa mfalme wa Uajemi, Ahasuero.

- Alipokuwa akifanya kazi katika jumba la kifalme, Mordekai alisikia wanaume wakipanga njama ya kumuua Mfalme Ahasuero. Aliripoti jambo hili na maisha ya mfalme yakaokolewa.
- Baadaye, Mordekai aligundua mpango wa kuangamiza Wayahudi wote katika ufalme wa Uajemi. Alimshauri Esta amwombe mfalme ili kuwaokoa watu wake.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Tafsiri ya Majina)

(Tazama pia: Ahasuero, Babeli, Esta, Uajemi)

Marejeleo ya Biblia:

- [Esta 2:6](#)
- [Esta 3:6](#)
- [Esta 8:2](#)
- [Esta 10:2](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H4782

Mose*Uhalisia:*

Mose alikuwa nabii na kiongozi wa watu wa Israeli kwa zaidi ya miaka 40. Alikuwa kiongozi wa watu wa Israeli walipotoka Misri, kama ilivyoelezwa katika kitabu cha Kutoka.

- Wakati Mose alipokuwa mtoto, wazazi wa Mose walimweka kwenye kikapu katika matete ya Mto Naili ili kumficha kutoka kwa Farao wa Misri. Dada yake Mose, Miriamu, alimwanguka pale. Maisha ya Mose yaliokolewa wakati binti wa Farao alipomkuta na kumpeleka kwenye ikulu kumlea kama mwanawe.
- Mungu alimchagua Mose kuwakomboa Waisraeli kutoka utumwani Misri na kuwaongoza hadi Nchi ya Ahadi.
- Baada ya Waisraeli kutoroka kutoka Misri na wakati walipokuwa wakizunguka jangwani, Mungu alimpa Mose mbao mbili za mawe zenye Amri Kumi zilizoandikwa juu yake.
- Karibu na mwisho wa maisha yake, Mose aliona Nchi ya Ahadi, lakini hakupata kuishi ndani yake kwa sababu alimwasi Mungu.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Miriamu, Nchi ya Ahadi, Amri Kumi)

Marejeleo ya Biblia:

- [Matendo 7:21](#)
- [Matendo 7:30](#)
- [Kutoka 2:10](#)
- [Kutoka 9:1](#)
- [Mathayo 17:4](#)
- [Warumi 5:14](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **9:12** Siku moja wakati **Mose** alikuwa akichunga kondoo wake, aliona kichaka kilichokuwa kinawaka moto.
- **12:5** **Mose** aliwaambia Waisraeli, "Acheni kuogopa! Mungu atawapigania leo na kuwaokoa."
- **12:7** Mungu alimwambia **Mose** ainue mkono wake juu ya bahari na kugawanya maji.
- **12:12** Wakati Waisraeli walipoona kwamba Wamisri walikuwa wamekufa, walimwamini Mungu na kuamini kwamba Mose alikuwa nabii wa Mungu.
- **13:7** Kisha Mungu aliandika Amri Kumi hizi kwenye mbao mbili za mawe na kumpa **Mose**.

Data ya Neno:

- Strong's: H4872, H4873, G34750

Mpagani

maelezo:

Katika nyakati za Biblia, neno "mpagani" lilitumika kuelezea watu waliokuwa wakiabudu miungu ya uongo badala ya Mungu.

- Yote yanayohusiana na watu hawa, kama vile madhabahu walipoabudu, taratibu za kidini walizotekeleza, na imani zao, pia yaliitwa "wapagani."
- Mifumo ya imani ya kipagani mara nyingi ilihusisha kuabudu miungu ya uongo na kuabudu asili.
- Baadhi ya dini za kipagani zilihusisha ibada za uasherati au mauaji ya binadamu kama sehemu ya ibada zao.

(Tazama pia: madhabahu, mungu wa uongo, sadaka, ibada, Mungu)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wakorintho 10:20-22](#)
- [1 Wakorintho 12:1-3](#)
- [2 Wafalme 17:14-15](#)
- [2 Wafalme 21:4-6](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H1471, G14840

Mpagawa na Pepo mchafu

Ufafanuzi:

Mtu ambaye amepagawa na pepo mchafu ana pepo au roho mchafu inayodhibiti anachofanya na kufikiria.

- Mara nyingi mtu mwenye pepo mchafu atajiumiza au kuwaumiza watu wengine kwa sababu pepo mchafu humfanya afanye hivyo.
- Yesu aliwaponya watu waliopagawa na pepo mchafu kwa kuwaamuru pepo kutoka ndani yao. Hii mara nyingi huitwa "kufukuza" pepo.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Njia zingine za kutafsiri neno hili zinaweza kujumuisha "kudhibitiwa na pepo" au "kudhibitiwa na roho mbaya" au "kuwa na roho mbaya ndani."
(Tazama pia: pepo mchafu)

Marejeleo ya Biblia:

- [Marko 1:32](#)
- [Mathayo 4:24](#)
- [Mathayo 8:16](#)
- [Mathayo 8:33](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia: 26:9
Watu wengi ambao walikua na **pepo wachafu ndani yao** waliletwa kwa Yesu.

- **32:2** Walipofika upande mwingine wa ziwa, mtu **aliyepagawa na pepo mchafu** alikimbia kumjia Yesu.
- **32:6** Mtu **aliyepagawa pepo mchafu** alipiga kelele kwa sauti kuu, "Unataka nini nami, Yesu, Mwana wa Mungu Aliye Juu? Tafadhali usinitese!"
- **32:9** Watu kutoka mji walikuja na kumwona mtu ambaye alikuwa na **pepo wachafu**.
- **47:3** Kila siku walipotembea huko (Paulo na Sila) binti mtumwa **aliyepagawa na pepo mchafu** aliwafuata.

Data ya Neno: Strong's: G11390

Mpatanishi

Ufafanuzi:

Mpatanishi ni mtu anayesaidia watu wawili au zaidi kutatua mizozo au migogoro yao kwa pamoja. Anawasaidia kufikia makubaliano.

- Kwa sababu watu wamefanya dhambi, wamekuwa maadui wa Mungu na wanastahili ghadhabu na adhabu yake. Dhambi imevunja uhusiano kati ya Mungu na watu wake.
- Yesu ni mpatanishi kati ya Mungu Baba na watu wake, akirejesha uhusiano huo uliovunjika kupitia kifo chake kama fidia ya dhambi zao.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Njia za kutafsiri "mpatanishi" zinaweza kuwa "mtu wa kati," "upatanisho," au "mtu anayeleta amani."
- Linganisha neno hili na jinsi neno "kuhani" linavyotafsiriwa. Ingekuwa bora ikiwa neno "mpatanishi" lingetafsiriwa tofauti.

(Tazama pia: mchungaji, upatanisho)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Timotheo 2:5](#)
- [Wagalatia 3:20](#)
- [Waebrania 8:6](#)
- [Waebrania 12:24](#)
- [Luka 12:14](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3887, G33120, G33160

Mpendwa

Ufafanuzi:

Neno "mpendwa" ni usemi wa mapenzi unaoelezea mtu anayependwa na kuwa wa thamani kwa mtu mwingine.

- Neno "mpendwa" linamaanisha "anayependwa" au "(ambaye anependwa)."
- Mungu anamrejelea Yesu kama "Mwana wake mpendwa."
- Katika barua zao kwa makanisa ya Kikristo, mitume mara nyingi huwaita waumini wenzao kama "wapendwa."

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Neno hili linaweza pia kutafsiriwa kama "mpendwa" au "mmoja anayependwa" au "anayependwa sana," au "mpendwa sana."
- Kuhusu kuzungumza juu ya rafiki wa karibu, hii inaweza kutafsiriwa kama "rafiki yangu mpendwa" au "rafiki yangu wa karibu." Kwa Kiingereza ni kawaida kusema "rafiki yangu mpendwa, Paulo" au "Paulo, ambaye ni rafiki yangu mpendwa." Lugha nyingine zinaweza kuona ni kawaida kupanga hii kwa njia tofauti.
- Kumbuka kwamba neno "mpendwa" linatokana na neno la upendo wa Mungu, ambao hauna masharti, hauna ubinafsi, na ni wa kujitolea.

(Tazama pia: upendo)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wakorintho 4:14](#)
- [1 Yohana 3:2](#)
- [1 Yohana 4:7](#)
- [Marko 1:11](#)
- [Marko 12:6](#)
- [Ufunuo 20:9](#)
- [Warumi 16:8](#)
- [Wimbo wa Solomoni 1:14](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0157, H1730, H2532, H3033, H3039, H4261, G00250, G00270, G52070

Mpenzi*Ufafanuzi:*

Neno "mpenzi" linamaanisha "mtu anayependa." Kwa kawaida, hii inahusu watu walio katika uhusiano wa kimapenzi na kila mmoja.

- Katika Biblia, neno "mpenzi" mara nyingi linamaanisha mtu anayehusika katika uhusiano wa kimapenzi na mtu ambaye hajaoana naye.
- Uhusiano huu mbaya wa kingono mara nyingi hutumiwa katika Biblia kurejelea kutotii kwa Waisraeli kwa Mungu katika kuabudu sanamu. Kwa hivyo, neno "wapenzi" pia linatumika kwa njia ya mfano kurejelea sanamu ambazo watu wa Israeli waliabudu. Katika muktadha huu, neno hili linaweza kutafsiriwa kama "washirika wa uasherati," "washirika katika uzinzi," au "sanamu." [Tazama Mfano]
- Mtu anayependa pesa ni yule anayetoa kipaumbele kikubwa sana kwa kupata pesa na kuwa tajiri.
- Kwenye kitabu cha Agano la Kale, Wimbo Ulio Bora, neno "mpenzi" linatumika kwa njia nzuri.

(Tazama pia: uzinzi, mungu wa uongo, upendo)

Marejeleo ya Biblia:

- [Hosea 2:5](#)
- [Yeremia 3:2](#)
- [Maombolezo 1:2](#)
- [Luka 16:14](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0157, H0158, H0868, H5689, H7453, H8566, G08650, G08660, G53660, G53670, G53690, G53770

mpinga Kristo*Maelezo:*

Neno "mpinga Kristo" linamaanisha mtu au mafundisho yanayopinga Yesu Kristo na kazi yake. Kuna wapinga Kristo wengi ulimwenguni.

- Mtume Yohana anatufundisha kwamba mtu ni mpinga Kristo ikiwa anawadanganya watu kwa kusema kwamba Yesu si Masihi au ikiwa anakataa kwamba Yesu ni Mungu na mwanadamu.
- Biblia pia inafundisha kwamba kuna roho ya mpinga Kristo duniani inayopinga kazi ya Yesu Kristo.
- Mnyama katika sura ya 13 ya kitabu cha Agano Jipya cha Ufunuo mara nyingi hutambulishwa kama mpinga Kristo wa mwisho. Mtu huyu au kiumbe atajaribu kuwaangamiza watu wa Mungu, lakini Yesu atamshinda.
- Mtume Paulo anamrejelea mtu huyu kama "mpinga Kristo" (2 The 2:3) na roho ya jumla ya mpinga Kristo duniani kama "nguvu ya siri ya uasi" (2 The 2:7).

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Njia nyingine za kutafsiri neno hili zinaweza kujumuisha neno au kifungu kinachomaanisha "mpinzani wa Kristo," "adui wa Kristo," au "mtu ambaye anapinga Kristo."
- Maneno "roho ya mpinga Kristo" yanaweza pia kutafsiriwa kama "roho inayompinga Kristo" au "mtazamo wa kueneza uongo kuhusu Kristo" au "roho inayofundisha uongo kuhusu Kristo."
- Pia fikiria jinsi neno hili linavyotafsiriwa katika tafsiri ya Biblia kwa lugha ya kienyeji au kitaifa. (Tazama: Jinsi ya Kutafsiri Maneno Yasiyoeleweka)

(Tazama pia: Yesu Kristo, mateso)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Yohana 2:18 2](#)
- [1 Yohana 2:22 1 Yohana 4:3](#)
- [2 Yohana 1:7](#)

Data ya Neno:

- Strong's: G05000

Mpinzani

Ufafanuzi:

'Mpinzani' ni mtu (au kundi la watu) anayepinga mtu mwingine. Neno 'adui' lina maana sawia.

- Mpizani wako anaweza kuwa mtu anayejaribu kupinga au kudhuru mtu mwingine.
- Mataifa mawili yanapopigana, kila moja linaweza itwa 'mpinzani' wa jingine.
- Katika Biblia, shetani anatajwa kama 'mpinzani' na 'adui.'
- Neno 'mpinzani' linaweza kutafsiriwa kama 'adui' au 'hasimu,' lakini linapendekeza aina kali zaidi ya upinzani.

(Tazama pia: Shetani)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Timotheo 5:14](#)
- [Isaya 9:11](#)
- [Ayubu 6:23](#)
- [Maombolezo 4:12](#)
- [Luka 12:58](#)
- [Mathayo 13:25](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0341, H6146, H6887, H6862, H6965, H7790, H7854, H8130, H8324, G04760, G04800, G21890, G21900, G52270

Mpole*Ufafanuzi:*

Neno "mpole" linaelezea mtu ambaye ni mpole, mnyenyekevu, na yuko tayari kuvumilia dhuluma. Upole ni uwezo wa kuwa mpole hata wakati ukali au nguvu inaweza kuonekana kuwa inafaa.

- Upole mara nyingi unahusishwa na unyenyekevu.
- Neno hili linaweza pia kutafsiriwa kama "mpole" au "mwenye tabia ya upole" au "mwenye tabia ya upole na utulivu."
- Neno "upole" linaweza kutafsiriwa kama "huruma" au "unyenyekevu."

(Tazama pia: mnyenyekevu)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Petro 3:15-17](#)
- [2 Wakorintho 10:1-2](#)
- [2 Timotheo 2:25](#)
- [Mathayo 5:5](#)
- [Mathayo 11:29](#)
- [Zaburi 37:11](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H6035, H6037, G42350, G42360, G42390, G42400

Mpumbavu*Ufafanuzi:*

Neno "mpumbavu" linamaanisha mtu ambaye mara nyingi hufanya maamuzi yasiyo sahihi, hasa kuchagua kutotii. Neno "upumbavu" linaelezea mtu au tabia isiyo na busara.

- Kwenye Biblia, neno "mpumbavu" kwa kawaida humaanisha mtu ambaye haamini au kumtii Mungu. Hii mara nyingi inalinganishwa na mtu mwenye hekima, ambaye anamwamini Mungu na kumtii Mungu.
- Kwenye Zaburi, Daudi anamwelezea Mpumbavu kama mtu ambaye hamwamini Mungu, mtu anayepuuza ushahidi wote wa Mungu katika uumbaji wake.
- Kitabu cha Mithali katika Agano la Kale pia kinatoa maelezo mengi kuhusu jinsi Mpumbavu, au mtu mjinga, alivyo.
- Neno "upumbavu" linamaanisha kitendo ambacho si cha busara kwa sababu kinapingana na mapenzi ya Mungu. Mara nyingi "upumbavu" pia linajumuisha maana ya kitu ambacho ni cha kipuuzi au hatari.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Neno "fool" linaweza kutafsiriwa kama "mtu mpumbavu" au "mtu asiye na busara" au "mtu asiye na akili" au "mtu asiye na mungu."
- Njia za kutafsiri "foolish" zinaweza kujumuisha "kukosa uelewa" au "sio mwenye busara" au "bila maana."

(Tazama pia: mwenye hekima)

Marejeleo ya Biblia:

- [Mhubiri 1:17](#)
- [Waefeso 5:15](#)
- [Wagalatia 3:3](#)
- [Mwanzo 31:28](#)
- [Mathayo 7:26](#)
- [Mathayo 25:8](#)
- [Methali 13:16](#)
- [Zaburi 49:13](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0191, H0196, H0200, H1198, H1984, H2973, H3684, H3687, H3688, H3689, H3690, H5014, H5034, H5036, H5039, H5528, H5529, H5530, H5531, H6612, H8417, H8602, H8604, G04530, G04540, G07810, G08010, G08770, G08780, G27570, G31500, G31540, G34710, G34720, G34730, G34740, G39120

Mrefai

Uhalisia:

Neno 'Mrefai' ni jina la kundi la wakaazi walioishi katika eneo la mashariki mwa Mto Yordani. Pia hutumika kurejelea watu waliokufa au roho zao. 'Mrefai' wanaitwa 'Warefai' au 'Refaimu.'

- Kulikuwa na bonde lililopewa jina la kundi hili la watu, 'Bonde la Warefai,' ambalo limetajwa mara sita katika Agano la Kale.
- 'Rapha' ni tafsiri ya Kiingereza ya neno la Kiebrania. Ni vigumu kubaini kwa uhakika neno 'Mrefai' linamaanisha nini na kwa hivyo aina gani ya viumbe neno 'Mrefai' linarejelea, iwe ni kundi la watu wanaoishi, roho, au viumbe wa karibu na miungu. Kwa sababu hii, tafsiri nyingi za Kiingereza zimechagua kutafsiri neno la lugha ya asili (Kiebrania) kama 'Rephaites' au 'Rephaim.' Unaweza fikiria kufanya jambo hilo hilo katika tafsiri yako.
- Kwenye Ayubu 26:5, Zaburi 88:10, Mithali 2:18, Mithali 9:18, Mithali 21:16, Isaya 14:9, Isaya 26:14, na Isaya 26:19, neno 'Warefai' linarejelea watu waliokufa au 'roho' zao.
- Kwenye matukio mengine yote katika Agano la Kale, neno 'Warefai' linarejelea kundi la watu ambao walikuwa wanadamu hai na walikuwa sehemu ya kundi maalum la watu.
- Kundi la Waamoni liliwaita Warefai kwa jina 'Wazamzumi' (Tazama Kumbukumbu la Torati 2:20).
- Neno 'Mrefai' linarejelea kundi la watu wanaotajwa katika matukio mbalimbali katika Agano la Kale, isipokuwa katika 1 Mambo ya Nyakati 8:2 na 8:37. Katika mistari hii miwili, linahusiana na jina la mtu (mtu tofauti katika kila mstari).

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina, Nakili au Kopa Maneno)

Marejeleo ya Biblia:

Data ya Neno:

- Strong's:

Mrefai, Warefai, Refaimu

Uhalisia:

Neno "Mrefai" ni jina la kundi la wakaazi waliokuwa wakiishi katika eneo la Mashariki mwa Mto wa Yordani. "Mrefai" wanajulikana pia kama "Warefai" au "Refaimu".

- Kulikuwa na bonde lililopewa jina la kundi hili la watu, "Bonde la Warefai," ambalo limetajwa mara sita katika Agano la Kale.
- "Mrefai" ni tafsiri ya neno la Kiebrania kwa Kiingereza. Ni vigumu kubaini kwa uhakika neno "Mrefai" linamaanisha nini na hivyo ni aina gani ya viumbe neno hili linarejelea. Neno "Mrefai" linaweza kumaanisha kundi la watu wanaoishi, roho, au viumbe wa karibu na miungu. Kwa sababu hii, tafsiri nyingi za Kiingereza zimechagua kutumia neno la asili (Kiebrania) kama "Warefai" au "Refaimu." Unaweza kufikiria kufanya hivyo katika tafsiri yako.
- Kundi la Waamoni liliwaita Warefai kwa jina "Wazamzumi" (Tazama Kumbukumbu la Torati 2:20).

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina, Nakili au Kukopa Maneno)

Marejeleo ya Biblia:

Data ya Neno:

- Strong's:

Mrithi

Ufafanuzi:

"Mrithi" ni mtu ambaye kisheria hupokea mali au pesa zilizokuwa za mtu aliyefariki.

- Katika nyakati za Biblia, mrithi mkuu alikuwa mwana wa kwanza, ambaye alipokea mali na pesa nyingi za Baba yake.
- Biblia pia hutumia "mrithi" kwa maana ya mfano kumrejelea mtu ambaye kama Mkristo anapokea manufaa ya kiroho kutoka kwa Mungu, Baba yake wa kiroho.
- Kama watoto wa Mungu, Wakristo wanasemekana kuwa "warithi pamoja" na Yesu Kristo. Hii inaweza pia kutafsiriwa kama "warithi wenza" au "warithi pamoja" au "warithi pamoja na."
- Neno "mrithi" linaweza kutafsiriwa kama "mtu anayepokea manufaa" au usemi wowote unaotumika katika lugha kuelezea maana ya mtu anayepokea mali na vitu vingine wakati mzazi au jamaa mwingine anapofariki.

(Tazama pia: mzaliwa wa kwanza, rithi)

Marejeleo ya Biblia:

- [Wagalatia 4:1-2](#)
- [Wagalatia 4:7](#)
- [Mwanzo 15:1](#)
- [Mwanzo 21:10-11](#)
- [Luka 20:14](#)
- [Marko 12:7](#)
- [Mathayo 21:38-39](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H1121, H3423, G28160, G28180, G28200, G47890

Msadukayo

Ufafanuzi:

Masadukayo walikuwa kundi la kisiasa la makuhani wa Kiyahudi wakati wa Yesu Kristo.

Walikuwa wanaunga mkono utawala wa Kirumi na hawakuamini katika ufufuo.

- Masadukayo wengi walikuwa Wayahudi matajiri wa tabaka la juu ambao walishikilia nafasi za uongozi zenye nguvu kama vile jemadari kuhani na kuhani mkuu.
- Majukumu ya Masadukayo yalijumuisha kutunza eneo la hekalu na kazi za kikuhanu kama kutoa dhabihu.
- Masadukayo na Mafarisayo waliwashawishi sana viongozi wa Kirumi kumsulubisha Yesu.
- Yesu aliongea dhidi ya makundi haya mawili ya kidini kwa sababu ya ubinafsi wao na unafiki.

(Tazama pia: viongozi wa makuhani, baraza, kuhani mkuu, mnafiki, viongozi wa Kiyahudi, Mfarisayo, kuhani)

Marejeleo ya Biblia:

- [Matendo 4:3](#)
- [Matendo 5:17-18](#)
- [Luka 20:27](#)
- [Mathayo 3:7](#)
- [Mathayo 16:1](#)

Data ya Neno:

- Strong's: G45230

Msalaba

Ufafanuzi:

Katika nyakati za Biblia, msalaba ulikuwa ni nguzo ya mbao iliyonyooka na kuingizwa chini ya ardhi, na boriti ya mbao ya usawa iliyounganishwa nayo karibu na juu.

- Wakati wa Milki ya Kirumi, serikali ya Kirumi ilikuwa inawaua wahalifu kwa kuwafunga au kuwapigilia misumari kwenye msalaba na kuwaacha hapo hadi wafe.
- Yesu alishtakiwa kwa uwongo kwa makosa ambayo hakuyafanya na Warumi walimsulubisha msalabani.
- Kumbuka kuwa hii ni neno tofauti kabisa na kitenzi "vuka" ambacho kinamaanisha kwenda hadi upande mwingine wa kitu, kama vile mto au ziwa.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Muda huu unaweza kutafsiriwa kwa kutumia neno katika lugha lengwa linalorejelea umbo la msalaba.
- Fikiria kuelezea msalaba kama kitu ambacho watu waliuawa, ukitumia maneno kama "nguzo ya kunyonga" au "mti wa kifo."
- Pia fikiria jinsi neno hili linavyotafsiriwa katika tafsiri ya Biblia kwa lugha ya kitaifa au ya eneo. (Tazama: Jinsi ya Kutafsiri Visivyojulikana)

(Tazama pia: kusulubisha, Rumi)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wakorintho 1:17](#)
- [Wakolosai 2:15](#)
- [Wagalatia 6:12](#)
- [Yohana 19:18](#)
- [Luka 9:23](#)
- [Luka 23:26](#)
- [Mathayo 10:38](#)
- [Wafilipi 2:8](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **40:1** Baada ya askari kumdhihaki Yesu, walimpeleka ili kumsulubisha. Walimfanya abebe **msalaba** ambao angekufa juu yake.
- **40:2** Wanajeshi walimleta Yesu mahali paitwapo "Fuvu" na wakapigilia misumari mikononi na miguuni mwake kwenye **msalaba**.
- **40:5** Viongozi wa Kiyahudi na watu wengine katika umati walimdhihaki Yesu. Wakamwambia, "Ikiwa wewe ni MWANA WA MUNGU, shuka kutoka kwenye **msalaba** na ujiokoe mwenyewe! Kisha tutakuamini."
- **49:10** Wakati Yesu alikufa msalabani, alipokea adhabu yako.
- **49:12** Lazima uamini kwamba Yesu ni MWANA WA MUNGU, kwamba alikufa msalabani badala yako, na kwamba Mungu alimfufua tena.

Data ya Neno:

- Strong's: G47160

Mshale

Ufafanuzi:

Neno "mshale" linamrejelea mtu ambaye ana ujuzi wa kutumia upinde na mshale kama silaha.

- Kwenye Biblia, mpiga mishale kwa kawaida ni askari anayetumia upinde na mishale kupigana vitani.
- Wapiga mishale walikuwa sehemu muhimu ya jeshi la Waashuri.
- Lugha zingine zinaweza kuwa na neno kwa hili, kama vile "Mshikamaji."

(Tazama pia: Ashuru)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Samweli 31:1-3](#)
- [2 Mambo ya Nyakati 35:23-24](#)
- [Mwanzo 21:20](#)
- [Isaya 21:16-17](#)[Ayubu 16:13](#)[Methali 26:9-10](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H1167, H1869, H2671, H3384, H7198, H7199, H7228

Mshauri

Ufafanuzi:

Maneno "ushauri" na "mashauri" yana maana sawa na yanarejelea kusaaidia mtu kuamua kwa busara kuhusu nini cha kufanya katika hali fulani. "Mshauri" au "mshauri mkuu" mwenye busara ni mtu anayetoa maoni au ushauri ambao utamsaidia mtu kufanya maamuzi sahihi.

- Wafalme mara nyingi wana washauri rasmi mashauri ili kuwasaidia kuamua masuala muhimu yanayohusiana na watu wanawatawala.
- Wakati mwingine ushauri au mashauri yanayotolewa si mazuri. Washauri wabaya wanaweza kumshawishi mfalme kuchukua hatua au kutoa amri ambayo itamduru yeye au watu wake.
- Kulingana na muktadha, "ushauri" au "mashauri" yanaweza pia kutafsiriwa kama "msaada katika kuamua" au "onyo" au "himizo" au "mwongozo."
- Kitendo cha "kushauri" kinaweza kutafsiriwa kama "kutoa ushauri" au "kutoa mapendekezo" au "kushawishi."
- Kumbuka kwamba "ushauri" ni neno tofauti na "baraza," ambalo linarejelea kundi la watu.

(Tazama pia: himiza, Roho Mtakatifu, hekima)

Marejeleo ya Biblia:

Data ya Neno:

- Strong's: H1697, H1847, H1875, H1884, H1907, H3272, H3289, H3982, H4156, H4431, H5475, H5779, H6440, H6963, H6098, H7592, H8458, G10110, G10120, G11060, G48230, G48250

Msimamizi

Ufafanuzi:

Neno "msimamizi" linamaanisha mtu anayesimamia kazi na ustawi wa watu wengine. Katika Biblia, mara nyingi neno "mchungaji" lina maana sawa na "msimamizi."

- Kwenye Agano la Kale, msimamizi alikuwa na jukumu la kuhakikisha kwamba wafanyakazi walio chini yake walifanya kazi yao ipasavyo.
- Kwenye Agano Jipya, neno hili linatumika kuelezea viongozi wa kanisa la Kikristo la mwanzo. Kazi yao ilikuwa kushughulikia mahitaji ya kiroho ya kanisa na kuhakikisha waumini wanapata mafundisho sahihi ya kibiblia.
- Paulo anamuelezea msimamizi kama mchungaji anayewatunza waumini katika kanisa la eneo hilo, ambao ni "kondoo wake."
- Msimamizi, kama mchungaji, huangalia kundi. Analinda na kuwalinda waumini dhidi ya mafundisho ya uongo ya kiroho na ushawishi mwingine mbaya.
- Kwenye Agano Jipya, maneno "waangalizi," "wazee," na "wachungaji" ni njia tofauti za kumrejelea kiongozi yule yule wa kiroho.

Mapendekezo ya Tafsiri

- Njia nyingine za kutafsiri neno hili zinaweza kuwa "msimamizi," "mlezi," au "meneja."
- Unapomrejelea kiongozi wa kikundi cha watu wa Mungu wa eneo hilo, neno hili linaweza kutafsiriwa kama "msimamizi wa kiroho," "mtu anayeshughulikia mahitaji ya kiroho ya kikundi cha waumini," au "mtu anayesimamia mahitaji ya kiroho ya kanisa."

(Tazama pia: kanisa, wazee, mchungaji, wachungaji)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 26:31-32](#)
- [1 Timotheo 3:2](#)
- [Matendo 20:28](#)
- [Mwanzo 41:33-34](#)
- [Wafilipi 1:1](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H5329, H6485, H6496, H7860, H8104, G19830, G19840, G19850

Msingi

Ufafanuzi:

Inapotumika kwa maana hii, kitenzi "kuanza" kinamaanisha kujenga, kuunda, au kuweka msingi. Kifungu "kuanza kwa" kinamaanisha kuungwa mkono na au kutegemea. "msingi" ni msingi wa msaada ambao kitu kinajengwa au kuundwa.

- Msingi wa nyumba au jengo lazima uwe imara na wa kutegemewa ili kuhimili muundo mzima.
- Neno "msingi" linaweza pia kumaanisha mwanzo wa kitu au wakati kitu kilipoundwa kwa mara ya kwanza.
- Jiwe la msingi lilikuwa jiwe lililowekwa kama sehemu ya msingi. Mawe haya yalijaribiwa ili kuhakikisha kuwa yalikuwa na nguvu ya kutosha kuhimili jengo zima.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Maneno "kabla ya msingi wa ulimwengu" yanaweza kutafsiriwa kama "kabla ya uumbaji wa ulimwengu" au "kabla ya wakati ambapo ulimwengu ulianza kuwepo" au "kabla ya kila kitu kuumbwa kwanza."
- Neno "kuanza kwa" linaweza kutafsiriwa kama "limejengwa kwa usalama" au "limejengwa kwa uthabiti."
- Kulingana na muktadha, "msingi" inaweza kutafsiriwa kama "msingi imara" au "msaada thabiti" au "mwanzo" au "uumbaji."

(Tazama pia: jiwe la msingi, unda)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wafalme 6:37-38](#)
- [2 Mambo ya Nyakati 3:1-3](#)
- [Ezekieli 13:13-14](#)
- [Luka 14:29](#)
- [Mathayo 13:35](#)
- [Mathayo 25:34](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0134, H0787, H2713, H3245, H3247, H3248, H4143, H4144, H4146, H4328, H4349, H4527, H8356, G23100, G23110, G26020

Mtakatifu

Ufafanuzi:

Neno "Mtakatifu" ni cheo katika Biblia ambacho mara nyingi kinamrejelea Mungu.

- Kwenye Agano la Kale, jina hili mara nyingi linapatikana katika kifungu "Mtakatifu wa Israeli."
- Kwenye Agano Jipya, Yesu pia anaitwa "Mtakatifu."
- Neno "Mtakatifu" wakati mwingine hutumika katika Biblia kumrejelea malaika.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Neno sahihi ni "Mtakatifu" (likimaanisha "Mmoja"). Lugha nyingi, kama Kiingereza, zitatumia tafsiri hii na nomino inayokusudiwa ikijumuishwa, kama "Mmoja" au "Mungu".
- Neno hili linaweza pia kutafsiriwa kama "Mungu, ambaye ni mtakatifu" au "Yule Aliyewekwa Wakfu."
- Fungu "Mtakatifu wa Israeli" inaweza kutafsiriwa kama "Mungu Mtakatifu ambaye Waisraeli wanaabudu" au "Mtakatifu anayetawala Israeli."
- Ni vyema kutafsiri neno hili kwa kutumia neno au kifungu kinachofanana kinachotumika kutafsiri "takatifu."

(Tazama pia: mtakatifu, Mungu)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Yohana 2:20](#)
- [2 Wafalme 19:22](#)
- [Matendo 2:27](#)
- [Matendo 3:13-14](#)
- [Isaya 5:15-17](#)
- [Isaya 41:14](#)
- [Luka 4:33-34](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H2623, H0376, H6918, G00400, G37410

Mtakatifu

Ufafanuzi:

Neno "watakatifu" linamaanisha "watu watakatifu" na linarejelea waumini katika Yesu.

- Baadaye katika historia ya kanisa, mtu anayejulikana kwa kazi zake nzuri alipewa jina "mtakatifu," lakini hivyo sivyo neno hili lilivyotumika wakati wa Agano Jipya.
- Waumini katika Yesu ni watakatifu au wateule, si kwa sababu ya kile walichofanya, bali kwa sababu ya imani yao katika kazi ya wokovu ya Yesu Kristo. Yeye ndiye anayewafanya watakatifu.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Njia za kutafsiri "watakatifu" zinaweza kujumuisha "waliowekwa wakfu" au "watu watakatifu" au "waumini watakatifu katika Yesu" au "waliotengwa." Kuwa mwangalifu usitumie neno linalorejelea watu wa kundi moja tu la Kikristo.
- (Tazama pia: takatifu)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Timotheo 5:10](#)
- [2 Wakorintho 9:12-15](#)
- [Ufunuo 16:6](#)
- [Ufunuo 20:9-10](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H2623, H6918, H6922, G00400

Mtawala

Ufafanuzi:

Neno "mtawala" ni rejeleo la jumla kwa mtu ambaye ana mamlaka juu ya watu wengine, kama vile kiongozi wa nchi, ufalme, au kikundi cha kidini.

Mtawala ni yule ambaye "anatawala," na mamlaka yake ni "utawala" wake.

- Kwenye Agano la Kale, mfalme wakati mwingine alitajwa kwa ujumla kama "mtawala," kama katika kifungu "alimteua mtawala juu ya Israeli."
- Mungu alitajwa kama mtawala mkuu, ambaye anatawala juu ya watawala wengine wote.
- Kwenye Agano Jipya, kiongozi wa sinagogi aliitwa "mtawala."
- Aina nyingine ya mtawala katika Agano Jipya alikuwa "gavana."
- Kulingana na muktadha, "mtawala" anaweza kutafsiriwa kama "kiongozi" au "mtu mwenye mamlaka ya juu."
- Kitendo cha "kutawala" kinamaanisha "kuongoza" kuwa na "mamlaka ya juu." Kinamaanisha kitu sawa na "kutawala" inapohusu utawala wa mfalme.

(Tazama pia: mamlaka, gavana, mfalme, sinagogi)

Marejeleo ya Biblia:

- [Matendo 3:17-18](#)
- [Matendo 7:35-37](#)
- [Luka 12:11](#)
- [Luka 23:35](#)
- [Marko 10:42](#)
- [Mathayo 9:32-34](#)
- [Mathayo 20:25](#)
- [Tito 3:1](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0995, H1166, H1167, H1404, H2708, H2710, H3027, H3548, H3920, H4043, H4410, H4427, H4428, H4438, H4467, H4474, H4475, H4623, H4910, H4941, H5057, H5065, H5387, H5401, H5461, H5715, H6113, H6213, H6485, H6957, H7101, H7218, H7287, H7300, H7336, H7786, H7860, H7980, H7981, H7985, H7989, H7990, H8199, H8269, H8323, H8451, G07460, G07520, G07550, G07570, G07580, G09320, G09360, G10180, G12030, G12990, G17780, G17850, G18490, G22320, G22330, G25250, G25830, G28880, G29610, G35450, G38410, G41650, G41730, G42910

Mtende

Ufafanuzi:

Neno "mtende" linamaanisha aina ya mti mrefu wenye matawi marefu, na majani yanayoning'inia kutoka juu kwa muundo wa umbo la upepeo.

- Mti wa Mtende katika Biblia mara nyingi hurejelea aina ya mti wa Mtende ambao hutoa tunda linaloitwa "tende." Majani yake yana muundo wa manyoya.
- Miti ya mitende kawaida hukua katika maeneo yenye hali ya hewa ya joto na unyevunyevu. Majani yake hubaki kijani mwaka mzima.
- Yesu alipoingia Yerusalemu akiwa amepanda punda, watu waliweka matawi ya mitende chini mbele yake.
- Matawi ya mtende yalionyesha amani na kusherehekea ushindi.

(Tazama pia: punda, Yerusalemu, amani)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wafalme 6:29-30](#)
- [Ezekieli 40:14-16](#)
- [Yohana 12:12-13](#)
- [Hesabu 33:9](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3712, H8558, H8560, H8561, G54040

Mti wa Fir

Ufafanuzi:

Mti wa fir ni aina ya mti ambao hubaki na majani ya kijani mwaka mzima na una koni zenye mbegu.

- Miti ya fir pia inajulikana kama miti ya "milele kijani kibichi".
- Katika enzi za zamani, mbao za miti ya fir zilikuwa zikitumika kutengeneza ala za muziki na kujenga miundo kama boti, nyumba, na mahekalu.
- Mifano kadhaa ya miti ya miberoshi iliyotajwa katika Biblia ni mwerezi, mwerezi wa Lebanoni, msindano, na mvinje.

(Tazama pia: Jinsi ya Kutafsiri Visivyojulikana)

(Tazama pia: mwerezi, mvinje)

Marejeleo ya Biblia:

- [Ezekieli 27:4-5](#)
- [Isaya 37:24-25](#)
- [Isaya 41:19-20](#)
- [Isaya 44:14](#)
- [Isaya 60:12-13](#)
- [Zaburi 104:16-18](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0766, H1265, H1266

Mto Naili

Uhalisia:

Mto Naili ni mrefu sana na mpana katika kaskazini-mashariki mwa Afrika. Unajulikana sana kama mto mkuu wa Misri.

- Mto Naili unapita kaskazini kupitia Misri na kuingia Bahari ya Mediterania.
- Mazao hukua vizuri katika ardhi yenye rutuba kwenye pande zote mbili za Mto Naili.
- Wamisri wengi wanaishi karibu na Mto Naili kwa sababu ni chanzo muhimu cha maji kwa ajili ya mazao ya chakula.
- Waisraeli waliishi katika nchi ya Gosheni, ambayo ilikuwa na rutuba sana kwa sababu ilikuwa kando ya Mto Naili.
- Wakati Mose alipokuwa mtoto, wazazi wake walimweka kwenye kikapu kati ya matete ya Mto Naili ili kumficha kutoka kwa askari wa Farao.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Misri, Gosheni, Musa)

Marejeleo ya Biblia:

- [Amosi 8:8](#)
- [Mwanzo 41:1-3](#)
- [Yeremia 46:8](#)

Mifano kutoka kwenye hadithi za Biblia:

- **8:4** Misri ilikuwa nchi kubwa na yenye nguvu iliyoko kando ya **Mto Naili**.
- **9:4** Farao alipoona kwamba Waisraeli walikuwa wanazaa watoto wengi, aliwaamuru watu wake waua wavulana wote wa waisraeli kwa kuwatupa ndani ya **Mto Naili**.
- **9:6** Wakati wazazi wa mvulana waliposhindwa kumficha tena, walimweka katika kikapu kinachoelea kati ya matete kando ya **Mto Naili** ili kumwokozi asiuwawe.
- **10:3** Mungu alibadilisha **Mto Naili** kuwa damu, lakini Farao bado hakuwaachilia Waisraeli waondoke.

Data ya Neno:

- Strong's: H0216, H2975, H4714, H5104

Mto wa Yordani

Uhalisia:

Mto wa Yordani ni mto unaotiririka kutoka kaskazini hadi kusini, na unaunda mpaka wa mashariki wa ardhi iliyokuwa ikiitwa Kanaani.

- Leo, Mto wa Yordani hutenganisha Israeli upande wake wa magharibi na Jordan upande wake wa mashariki.
- Mto wa Yordani unapita katika Bahari ya Galilaya kisha kumwaga maji yake katika Bahari ya Chumvi.
- Wakati Yoshua alipowaongoza Waisraeli kuingia Kanaani, walilazimika kuvuka Mto wa Yordani. Ulikuwa mrefu sana kuvuka kawaida, lakini Mungu alisimamisha kimuujiza Mto usitoke ili waweze kutembea kwenye kitanda cha Mto.
- Mara nyingi katika Biblia Mto wa Yordani unatajwa kama "Yordani."

(Tazama pia: Kanaani, Bahari ya Chumvi, Bahari ya Galilaya)

Marejeleo ya Biblia:

- [Mwanzo 32:9-10](#)
- [Yohana 1:26-28](#)
- [Yohana 3:25-26](#)
- [Luka 3:3](#)
- [Mathayo 3:6](#)
- [Mathayo 3:13-15](#)
- [Mathayo 4:14-16](#)
- [Mathayo 19:1-2](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **15:2** Waisraeli walipaswa kuvuka **Mto wa Yordani** kuingia katika Nchi ya Ahadi.
- **15:3** Baada ya watu kuvuka **Mto wa Yordani**, Mungu alimwambia Yoshua jinsi ya kushambulia mji wenye nguvu wa Yeriko.
- **19:14** Elisha alimwambia (Naamani) ajichovye mara saba katika **Mto wa Yordani**.

Data ya Neno:

- Strong's: H3383, G24460

Mtu wa Mataifa

Uhalisia:

Neno "Mtu wa Mataifa" linarejelea mtu yeyote ambaye si Myahudi. Watu wa Mataifa ni watu ambao si wazao wa Yakobo.

- Kwenye Biblia, neno "wasiohiriwa" pia linatumika kwa njia ya mfano kumaanisha Watu wa Mataifa kwa sababu wengi wao hawakuwatahiri watoto wao wa kiumbe kama Waisraeli walivyofanya.
- Kwa sababu Mungu aliwachagua Wayahudi kuwa watu wake maalum, walifikiria Watu wa Mataifa kama watu wa nje ambao hawawezi kamwe kuwa watu wa Mungu.
- Wayahudi pia waliitwa "Waisraeli" au "Waebrania" katika nyakati tofauti za historia. Walimwita mtu yeyote mwingine "Mtu wa Mataifa."
- Mtu wa Mataifa inaweza pia kutafsiriwa kama "sio Myahudi" au "asiye Myahudi" au "sio Mwisraeli" (Agano la Kale) au "asiye Myahudi."
- Kihistoria, Wayahudi hawakuwa wakila wala kushirikiana na Watu wa Mataifa, jambo ambalo mwanzoni lilisababisha matatizo ndani ya kanisa la awali.

(Tazama pia: Israeli, Yakobo, Myahudi)

Marejeleo ya Biblia:

- [Matendo 9:13-16](#)
- [Matendo 14:5-7](#)
- [Wagalatia 2:16](#)
- [Luka 2:32](#)
- [Mathayo 5:47](#)
- [Mathayo 6:5-7](#)
- [Warumi 11:25](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H1471, G14820, G14840, G16720

Mtu wa Mungu

Uhalisia:

Usemi "mtu wa Mungu" ni njia ya heshima ya kumrejelea nabii wa Mungu. Pia hutumiwa kumrejelea malaika wa Mungu.

- Unapomrejelea nabii, hii inaweza pia kutafsiriwa kama "mtu wa Mungu," "mtu aliyechaguliwa na Mungu," au "mtu anayemtumikia Mungu."
- Unapozungumzia malaika, hii inaweza pia kutafsiriwa kama "mjumbe wa Mungu," "malaika wako," au "kiumbe wa mbinguni kutoka kwa Mungu ambaye anaonekana kama mtu."

(Tazama pia: malaika, heshima, manabii)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 23:12-14](#)
- [1 Wafalme 12:22](#)
- [1 Samweli 9:9-11](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0376, H0430, G04440, G23160

mtume

Ufafanuzi:

"Mitume" walikuwa wanaume waliotumwa na Yesu kuhubiri kuhusu Mungu na ufalme wake. Neno "utume" linarejelea nafasi na mamlaka ya wale waliochaguliwa kama mitume.

- Neno "mtume" linamaanisha "mtu ambaye ametumwa kwa kusudi maalumu." Mtume ana mamlaka sawa na yule aliyemtuma.
- Wanafunzi kumi na wawili wa karibu zaidi wa Yesu wakawa mitume wa kwanza. Wanaume wengine, kama Paulo na Yakobo, pia wakawa mitume.
- Kwa nguvu ya Mungu, mitume waliweza kuhubiri injili kwa ujasiri na kuponya watu, na waliweza kulazimisha pepo kutoka kwa watu.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Neno "mtume" linaweza pia kutafsiriwa kwa neno au kirai kinachomaanisha "mtu ambaye ametumwa" au "aliyetumwa" au "mtu ambaye ameitiwa kwenda nje na kuhubiri ujumbe wa Mungu kwa watu."
- Ni muhimu kutafsiri maneno "mtume" na "Mwanafunzi" kwa njia tofauti.
- Pia fikiria jinsi neno hili lilivyotafsiriwa katika tafsiri ya Biblia kwa lugha ya kienyeji au kitaifa. (Tazama Jinsi ya Kutafsiri Visivyojulikana)

(Tazama pia: mamlaka, Mwanafunzi, Yakobo (mwana wa Zebedayo), Paulo, wale kumi na wawili)

Marejeleo ya Biblia:

- [Yuda 1:17-19](#)
- [Luka 9:12-14](#)

Mifano kutoka kwenye hafithi za Biblia:

- **26:10** Kisha Yesu alichagua wanaume kumi na wawili ambao waliitwa **mitume**. **Mitume** walisafiri na Yesu na kujifunza kutoka kwake.
- **30:1** Yesu aliwatuma **mitume** wake kuhubiri na kufundisha watu katika vijiji vingi tofauti.
- **38:2** Yuda alikuwa mmoja wa **mitume** wa Yesu. Alikuwa msimamizi wa mfuko wa fedha wa **mitume**, lakini alipenda pesa na mara nyingi aliiba kutoka kwenye mfuko.
- **43:13** Wanafunzi walijitolea kwa mafundisho ya **mitume**, ushirika, kula pamoja, na maombi.
- **46:8** Kisha mwamini aitwaye Barnaba alimpeleka Sauli kwa **mitume** na kuwaambia jinsi Sauli alivyohubiri kwa ujasiri huko Dameski.

Neno Data:

- Strong's: G06510, G06520, G24910, G53760, G55700

Mtumishi

Ufafanuzi:

Neno "mtumishi" linamaanisha mtu anayefanya kazi kwa (au kumtii) mtu mwingine, ama kwa hiari au kwa nguvu. Mtumishi alikuwa chini ya maelekezo ya bwana wake. Katika Biblia, maneno "mtumishi" na "mtumwa" mara nyingi yanatumika kwa kubadilishana. Neno "hudumia" kwa ujumla linamaanisha kufanya kazi kwa ajili ya mtu, na dhana hii inaweza kutumika katika miktadha mbalimbali.

- Kwenye Biblia, maneno "kijana wa Kiume" au "kijana wa kike" mara nyingi yanamaanisha "mtumishi" au "mtumwa." Maana hii itatambulika kutoka kwa muktadha. Kiashiria kimoja cha hali hii ni ikiwa umiliki umetumika, mfano "wanawake wake vijana" ambayo inaweza kutafsiriwa kama "watumishi wake" au "watumwa wake."

Mapendekezo ya Tafsiri

- Neno "hudumia" linaweza pia kutafsiriwa kama "kutumikia" au "kufanya kazi kwa" au "kutunza" au "kutii," kulingana na muktadha.
- Kuhudumia "Mungu" inaweza kutafsiriwa kama "kuabudu na kumtii Mungu" au "kufanya kazi ambayo Mungu ameagiza."
- Kwenye Agano la Kale, manabii wa Mungu na watu wengine waliomwabudu Mungu mara nyingi waliitwa "watumishi" wake.
- Kwenye Agano Jipya, watu waliomtii Mungu kupitia IMANI katika Kristo mara nyingi waliitwa "watumishi" wake.
- Kuhudumia meza" kunamaanisha kuleta chakula kwa watu waliokaa mezani, au kwa ujumla zaidi, "kusambaza chakula."
- Kwenye muktadha wa mtu anayehudumia wageni, neno hili lina maana ya "kujali" au "kuhudumia watu kwa kuwapa chakula" au "kutoa chakula kwa." Yesu alipowaambia wanafunzi "wahudumie watu" kwa kuwapa samaki, hii inaweza kutafsiriwa kama, "gawa" au "toa" au "peana."
- Watu wanaofundisha wengine kuhusu Mungu wanasemekana kumtumikia Mungu na wale wanaowafundisha.

- Mtume Paulo aliwaandikia Wakristo wa Korintho kuhusu jinsi walivyokuwa wakihudumia "agano" la kale. Hii inahusu kutii sheria za Mose. Sasa wanahudumia "agano" jipya. Hii ni kwa sababu ya dhabihu ya Yesu msalabani, waumini katika Yesu wanatiwa nguvu na Roho Mtakatifu kumpendeza Mungu na kuishi maisha matakatifu.
- Paulo anazungumzia matendo yao kwa mujibu wa "huduma" yao kwa agano la kale au jipya. Hii inaweza kutafsiriwa kama "kutumikia" au "kutii" au "kujitoa kwa."
- Mara nyingi, mtu alipojirejelea kama "mtumishi wako" alikuwa akionyesha heshima kwa mtu aliyemwambia. Mtu huyo anaweza kuwa na hadhi ya juu kijamii, au msemaji anaweza kuwa anaonyesha unyenyekevu. Haikumaanisha kwamba mtu anayezungumza alikuwa mtumishi halisi.

(Tazama pia: tumikia, kazi, tii, nyumba, Bwana)

*Marejeleo ya Biblia:**Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:*

- **6:1** Wakati Abrahamu alikuwa mzee sana na mwanawe, Isaka, alikuwa amekua kuwa mtu mzima, Abrahamu alimtuma mmoja wa **watumishi** wake kurudi kwenye nchi ambapo jamaa zake waliishi ili kumtafutia mke mwanawe, Isaka.
- **19:10** Kisha Eliya akaomba, “Ee Yehova, Mungu wa Abrahamu, Isaka, na Yakobo, tuonyeshe leo kwamba wewe ni Mungu wa Israeli na kwamba mimi ni **mtumishi** wako.”
- **29:3** "Kwa kuwa **mtumishi** hakuweza kulipa deni, mfalme alisema, 'Muuzeni huyu Mtu na familia yake kama **watumwa** ili kulipa deni lake.'"
- **35:6** “Watumishi wote wa Baba yangu wana chakula kingi cha kula, na hapa mimi ninakufa kwa njaa.”
- **47:4** Msichana **mtumwa** aliendelea kupiga kelele walipokuwa wakitembea, “Hawa wanaume ni watumishi wa Mungu Aliye Mkuu Zaidi.”
- **50:4** Yesu pia alisema, “**Mtumishi** si mkuu kuliko bwana wake.”

Data ya Neno:

- (Mtumishi) Strong's: H0519, H5288, H5647, H5649, H5650, H5657, H7916, H8198, H8334, G12490, G14010, G14020, G23240, G34070, G34110, G36100, G38160, G49830, G52570
- (Hudumia) H3547, H4929, H4931, H5647, H5656, H5673, H5975, H6213, H6399, H6402, H6440, H6633, H6635, H7272, H8104, H8120, H8199, H8278, H8334, G12470, G12480, G13980, G14020, G14380, G19830, G20640, G22120, G23230, G29990, G30000, G30090, G43370, G43420, G47540, G50870, G52560

Muhuri

muhuri, iliyotiwa muhuri, Iliyovunjwa muhuri

Ufafanuzi:

Unapozungumzia kitendo, neno "muhuri" linamaanisha kufunga kitu kwa kitu kingine (kinachoitwa "muhuri") ambacho hufanya kitu hicho kisiweze kufunguliwa bila kuvunja muhuri. Unapozungumzia kitu, neno "muhuri" linarejelea kitu kilichotengenezwa kwa mbao au chuma au jiwe ambacho kilifanywa kuwa na muundo ili kiweze kutumika kugonga kitu (kufanya alama juu yake).

- Muhuri uliwekwa alama na muundo kuonyesha ni nani aliyeimiliki.
- Vihuri vilitumika kuashiria vitu tofauti kwa madhumuni ya kuonyesha kwamba kitu kilikuwa cha mmiliki au kilitoka kwa mmiliki au kilikuwa kimeidhinishwa na mmiliki.
- Mihuri ilitumika kuonyesha uhalisi wa kitu kama kinatokana na mmiliki au kimeidhinishwa na mmiliki au kinamilikiwa na mmiliki kwa njia fulani.
- Wakati mwingine muhuri uliwekwa juu ya pete ili mmiliki wa pete aweze kushinikiza muhuri chini kwenye kitu na kufanya chapa juu yake.
- Mara nyingine mihuri ilikuwa imefungwa kwenye kamba au kamba na kuvaliwa shingoni.
- Wax iliyoyeyuka ilitumika kufunga barua au hati nyingine ambazo zilihitaji kulindwa. Wakati wax ilipo baridi na kuganda, barua haingeweza kufunguliwa bila kuvunja muhuri wa wax. Mtu aliyepokea barua angeona muhuri usiovunjika na kujua kwamba hakuna mtu aliyefungua.
- Muhuri uliwekwa juu ya jiwe mbele ya kaburi la Yesu ili kuzuia mtu yeyote asikusanye jiwe hilo.

(Tazama pia: Roho Mtakatifu, kaburi)

Marejeleo ya Biblia:

- [Kutoka 2:3](#)
- [Isaya 29:11](#)
- [Yohana 6:27](#)
- [Matthew 27:66](#)
- [Ufunuo 5:2](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H2368, H2560, H2856, H2857, H2858, H5640, G26960, G49720, G49730

Mumvi*Ufafanuzi:*

Neno "mumvi" linamaanisha kichaka au mti wa kawaida uliokuwa ukikua katika nchi ya Kanaani katika nyakati za kale; bado unapatikana kwa wingi katika eneo hilo leo.

- Mbao ya rangi ya machungwa-kahawia kutoka kwa mti wa mumvi ni ngumu sana na hudumu, na hivyo kuwa nyenzo muhimu kwa ajili ya kujenga vitu.
- Mbao hii inastahimili kuoza kwa kiwango cha juu kwa sababu ni nzito sana kiasi kwamba inazuia maji, na ina vihifadhi asilia vinavyowazuia wadudu kuiharibu.
- Kwenye Biblia, mbao za mshita zilitumika kujenga Hema na Sanduku la Agano.

(Tazama pia: Jinsi ya Kutafsiri Vitu Visivyojulikana)

(Tazama pia: Sanduku la Agano, hema ya kukutania)

Marejeleo ya Biblia:

- [Kumbukumbu la Torati 10:3-4](#)
- [Kutoka 25:3-7](#)
- [Kutoka 38:6-7](#)
- [Isaya 41:19-20](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H7848

Mungu*Ufafanuzi:*

Kwenye Biblia, neno "Mungu" linamaanisha kiumbe wa milele aliyeumba ulimwengu kutoka kwa ubatili. Mungu yupo kama Baba, Mwana, na Roho Mtakatifu. Jina la kibinafsi la Mungu ni "Bwana."

- Mungu amekuwepo daima; alikuwepo kabla ya kitu kingine chochote kuwepo, na ataendelea kuwepo milele.
- Yeye ndiye Mungu wa kweli pekee na ana mamlaka juu ya kila kitu katika ulimwengu.
- Mungu ni mwenye haki kabisa, mwenye hekima isiyo na kipimo, mtakatifu, asiye na dhambi, mwenye haki, mwenye huruma, na mwenye upendo.
- Yeye ni Mungu anayeshika agano, ambaye daima hutimiza ahadi zake.
- Watu waliumbwa kumwabudu Mungu na yeye ndiye pekee wanayepaswa kumwabudu.
- Mungu alifunua jina lake kama "Bwana," ambalo linamaanisha "yeye ni" au "Mimi ni" au "Yule ambaye (daima) yupo."
- Biblia pia inafundisha kuhusu "miungu" ya uongo, ambayo ni sanamu zisizo na uhai ambazo watu wanaabudu kimakosa.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Njia za kutafsiri "Mungu" zinaweza kujumuisha "Mungu" au "Muumbaji" au "Kiumbe Mkuu" au "Muumbaji Mkuu" au "Bwana Mkuu Asiye na Mwisho" au "Kiumbe Mkuu wa Milele."
- Fikiria jinsi Mungu anavyorejelewa katika lugha ya kienyeji au kitaifa. Huenda tayari kuna neno kwa ajili ya "Mungu" katika lugha inayotafsiriwa. Ikiwa ndivyo, ni muhimu kuhakikisha kuwa neno hili linaendana na sifa za yule Mungu wa kweli kama ilivyoielezwa hapo juu.

- Lugha nyingi huandika herufi kubwa ya kwanza ya neno kwa Mungu wa kweli, ili kutofautisha na neno kwa mungu wa uongo. Njia nyingine ya kufanya tofauti hii ni kutumia maneno tofauti kwa "Mungu" na "mungu." KUMBUKA: Katika maandiko ya kibiblia, wakati mtu ambaye hamwabudu Bwana anapozungumza kuhusu Bwana na kutumia neno "Mungu," inakubalika kutumia neno hilo bila herufi kubwa kwa kumrejelea Bwana (tazama Yona 1:6, 3:9).
- Maneno "Nitakuwa Mungu wao na watakuwa watu wangu" yanaweza pia kutafsiriwa kama "Mimi, Mungu, nitatawala juu ya watu hawa na wataniabudu."

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: unda, mungu wa uongo, Mungu Baba, Roho Mtakatifu, mungu wa uongo, Mwana wa Mungu, Bwana)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Yohana 1:7](#)
- [1 Samweli 10:7-8](#)
- [1 Timotheo 4:10](#)
- [Wakolosai 1:16](#)
- [Kumbukumbu la Torati 29:14-16](#)
- [Ezra 3:1-2](#)
- [Mwanzo 1:2](#)
- [Hosea 4:11-12](#)
- [Isaya 36:6-7](#)
- [Yakobo 2:20](#)
- [Yeremia 5:5](#)
- [Yohana 1:3](#)
- [Yoshua 3:9-11](#)
- [Maombolezo 3:43](#)
- [Mika 4:5](#)
- [Wafilipi 2:6](#)
- [Mithali 24:12](#)
- [Zaburi 47:9](#)

Mifano kutoka kwenye hadithi za Biblia:

- **1:1 Mungu** aliumba ulimwengu na kila kitu ndani yake kwa siku sita.
- **1:15 Mungu** aliumba Adamu na mwanamke kwa mfano wake mwenyewe.
- **5:3** "Mimi ni **Mungu** Mwenyezi. Nitafanya agano na wewe."
- **9:14 Mungu** alisema, "MIMI NDIMI NILIYE. Waambie, 'MIMI NDIMI amenituma kwenu.' Pia waambie, 'Mimi ni Bwana, **Mungu** wa mababu zenu Abrahamu, Isaka, na Yakobo. Hili ndilo jina langu milele.'"
- **10:2** Kupitia mapigo haya, **Mungu** alionyesha Farao kwamba yeye ana nguvu zaidi kuliko Farao na miungu yote ya Misri.

- **16:1** Waisraeli walianza kuabudu miungu ya Wakanaani badala ya Bwana, **Mungu** wa kweli.
- **22:7** “Wewe, mwanangu, utaitwa nabii wa **Mungu Juu** ambaye atawatayarisha watu kumpokea Masihi!”
- **24:9** Kuna Mungu mmoja tu. Lakini Yohana alisikia Mungu Baba akiongea, na aliona Yesu Mwana na Roho Mtakatifu alipombatiza Yesu.
- **25:7** “Mwabudu tu Bwana Mungu wako na mtumikie yeye pekee.”
- **28:1** “Kuna mmoja tu ambaye ni mwema, na huyo ni **Mungu**.”
- **49:9** Lakini **Mungu** aliwapenda watu wote ulimwenguni sana kiasi kwamba alimtoa Mwana wake pekee ili yeyote anayemwamini Yesu asiadhibiwe kwa dhambi zake, bali ataishi na **Mungu** milele.
- **50:16** Lakini siku moja **Mungu** ataumba mbingu mpya na dunia mpya ambayo itakuwa kamilifu.

Data ya Neno:

- Strong's: H0136, H0305, H0410, H0426, H0430, H0433, H2486, H2623, H3068, H3069, H3863, H4136, H6697, G01120, G05160, G09320, G09350, G10960, G11400, G20980, G21240, G21280, G21500, G21520, G21530, G22990, G23040, G23050, G23120, G23130, G23140, G23150, G23160, G23170, G23180, G23190, G23200, G33610, G37850, G41510, G52070, G53770, G54630, G55370, G55380

Mungu

Uhalisia:

Neno "Yahweh" ni jina la kibinafsi la Mungu katika Agano la Kale. Asili halisi ya jina hili haijulikani, lakini huenda limetokana na kitenzi cha Kiebrania kinachomaanisha "kuwa."

- Kulingana na desturi, tafsiri nyingi za Biblia hutumia neno "BWANA" au "BWANA Mungu" kumaanisha "Mungu." Desturi hii ilianza kwa sababu kihistoria, watu wa Kiyahudi waliogopa kutamka jina la Mungu vibaya na walianza kusema "Bwana" kila wakati neno "Mungu" lilipoonekana katika maandiko. Biblia za kisasa huandika "BWANA" kwa herufi kubwa zote ili kuonyesha heshima kwa jina la kibinafsi la Mungu na kulitofautisha na "Bwana," ambalo ni neno tofauti la Kiebrania.
- Sasisha za matini za ULT na UST daima hutafsiri neno hili kama "Yahweh," kwa kufuata maandiko ya Kiebrania ya Agano la Kale.
- Neno "Yahweh" halipatikani katika maandiko ya asili ya Agano Jipya; badala yake, neno la Kiyunani kwa "Bwana" ndilo linalotumika, hata wakati wa kunukuu Agano la Kale.
- Katika Agano la Kale, Mungu alipotaja kuhusu yeye mwenyewe, mara nyingi alitumia jina lake badala ya kutumia kiwakilishi nafsi.
- "Yah" ni ufupishwa ya jina "Yahweh" inayopatikana katika mashairi na sifa (kwa mfano, Hallelujah = "Sifu Bwana"), na katika baadhi ya majina ya Kiebrania (kwa mfano, Zekaria = "Bwana anakumbuka").

Mapendekezo ya Tafsiri:

- "Yahweh" inaweza kutafsiriwa kama neno au kifungu kinachomaanisha "Mimi ni," "aliye hai," "yule ambaye yupo," au "yeye ambaye yupo."
- Neno hili linaweza pia kuandikwa kwa njia inayofanana na jinsi "Yahweh" inavyoandikwa.

- Baadhi ya madhehebu ya kanisa hupendelea kutotumia neno "Yahweh" na badala yake kutumia tafsiri ya jadi, "Bwana." Jambo muhimu la kuzingatia ni kwamba hii inaweza kuwa ya kuchanganya inaposomwa kwa sauti kwa sababu itasikika sawa na cheo "Bwana." Baadhi ya lugha zinaweza kuwa na kiambishi au alama nyingine ya kisarufi ambayo inaweza kuongezwa ili kutofautisha "Bwana" kama jina (Yahweh) kutoka "Bwana" kama cheo.
- Ni vyema, inapowezekana, kutumia jina "Yahweh" moja kwa moja katika maandishi pale linapotokea. Hata hivyo, baadhi ya tafsiri zinaweza kuchagua kutumia kiwakilishi mahali pengine ili kufanya maandishi yawe asilia na wazi zaidi.
- Tambulisha nukuu kwa kitu kama, "Hivi ndivyo Mungu asemavyo ."

(Mapendekezo ya Tafsiri: Namna ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Mungu, Bwana)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wafalme 21:201 Samweli 16:7](#)
- [Danieli 9:3Ezekieli 17:24](#)
- [Mwanzo 2:4](#)
- [Mwanzo 4:3-5](#)
- [Mwanzo 28:13](#)
- [Hosea 11:12](#)
- [Isaya 10:4](#)
- [Isaya 38:8](#)
- [Ayubu 12:10](#)
- [Yoshua 1:9](#)
- [Maombolezo 1:5](#)
- [Walawi 25:35](#)
- [Malaki 3:4](#)
- [Mika 2:5](#)
- [Mika 6:5](#)
- [Hesabu 8:11](#)
- [Zaburi 124:3](#)
- [Ruthu 1:21](#)
- [Zakaria 14:5](#)

Mifano kutoka kwenye hadithi za Biblia:

- **9:14** Mungu alisema, “Mimi ndimi NILIYE. Waambie, ‘Mimi ndimi aliyewatuma kwenu.’ Pia waambie, ‘Mimi ni **Yahweh**, Mungu wa mababu zenu Abrahamu, Isaka, na Yakobo. Hili ndilo jina langu milele.”
- **13:4** Kisha Mungu akawapa agano na kusema, “Mimi ni **Yahweh**, Mungu wenu, niliye waokoa kutoka utumwani kule Misri. Msisujudie miungu mingine.”
- **13:5** “Msitengeneze sanamu wala kuziabudu, kwa maana mimi, **Yahweh**, ni Mungu mwenye wivu.”

- **16:1** Waisraeli walianza kuabudu miungu ya Wakanaani badala ya **Yahweh**, Mungu wa kweli.
- **19:10** Kisha Eliya akaomba, "Ee **Yahweh**, Mungu wa Abrahamu, Isaka, na Yakobo, tuonyeshe leo kwamba wewe ni Mungu wa Israeli na kwamba mimi ni mtumishi wako."

Data ya Neno:

- Strong's: H3050, H3068, H3069

Mungu Baba

Uhalisia:

Maneno "Mungu Baba" na "Baba wa mbinguni" yanarejelea Mungu, ambaye ni Mungu wa kweli. Neno lingine lenye maana sawa ni "Baba," linalotumika mara nyingi Yesu alipokuwa akimrejelea.

- Mungu yupo kama Mungu Baba, Mungu Mwana, na Mungu Roho Mtakatifu. Kila mmoja ni Mungu kikamilifu, na bado ni Mungu mmoja tu. Hii ni siri ambayo wanadamu wa kawaida hawawezi kuelewa kikamilifu.
- Mungu Baba alimtuma Mungu Mwana (Yesu) ulimwenguni na anamtuma Roho Mtakatifu kwa watu wake.
- Yeyote anayemwamini Mungu Mwana anakuwa mtoto wa Mungu Baba, na Mungu Roho Mtakatifu huja kuishi ndani ya mtu huyo. Hii ni siri nyingine ambayo wanadamu hawawezi kuelewa kikamilifu.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Katika kutafsiri kifungu "Mungu Baba," ni bora kutafsiri "Baba" kwa neno lile ambalo lugha hutumia kawaida kumrejelea Baba wa kibinadamu.
- Neno "Baba wa mbinguni" linaweza kutafsiriwa kama "Baba anayeishi mbinguni" au "Baba Mungu anayeishi mbinguni" au "Mungu Baba yetu kutoka mbinguni."
- Kawaida "Baba" huandikwa kwa herufi kubwa inapomaanisha Mungu.

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: mzee, Mungu, mbinguni, Roho Mtakatifu, Yesu, Mwana wa Mungu)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wakorintho 8:4-6](#)
- [1 Yohana 2:1](#)
- [1 Yohana 2:23](#)
- [1 Yohana 3:1](#)
- [Wakolosai 1:1-3](#)
- [Waefeso 5:18-21](#)
- [Luka 10:22](#)
- [Mathayo 5:16](#)
- [Mathayo 23:9](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **24:9** Kuna Mungu mmoja tu. Lakini Yohana alisikia **Mungu Baba** akizungumza, na aliona Yesu Mwana na Roho Mtakatifu wakati alipombatiza Yesu.
- **29:9** Kisha Yesu akasema, “Hivi ndivyo **Baba yangu wa mbinguni** atakavyofanya kwa kila mmoja wenu ikiwa hamta msamehe ndugu yenu kutoka moyoni mwenu.”
- **37:9** Kisha Yesu akatazama juu mbinguni na kusema, “**Baba**, asante kwa kunisikia.”
- **40:7** Kisha Yesu akalia kwa sauti, “Imekwisha! **Baba**, natoa roho yangu mikononi mwako.”
- **42:10** “Kwa hiyo nendeni, mkafanye wanafunzi wa makundi yote ya watu kwa kuwabatiza kwa jina la **Baba**, Mwana, na Roho Mtakatifu na kwa kuwafundisha kuyashika yote niliyowaamuru.”
- **43:8** “Yesu sasa ameinuliwa hadi mkono wa kuume wa **Mungu Baba**.”
- **50:10** “Kisha wenye haki watang'aa kama jua katika ufalme wa **Mungu Baba yao**.”

Data ya Neno:

- Strong's: H0001, H0002, G39620

Mungu wa Uongo

Ufafanuzi:

Mungu wa uongo ni kitu ambacho watu wanaabudu badala ya Mungu wa Kweli. Neno "mungu wa kike" linahusu hasa mungu wa uongo wa jinsia ya kike.

- Hakuna miungu ya uongo. Yehova ndiye Mungu wa pekee.
- Watu wakati mwingine hufanya vitu kuwa sanamu za kuabudu kama ishara za miungu yao ya uongo.
- Kwenye Biblia, mara nyingi watu wa Mungu waligeuka na kuacha kumtii, wakaanza kuabudu miungu ya uongo.
- Pepo mara nyingi hudanganya watu kuamini kwamba miungu ya uongo na sanamu wanazoabudu zina uwezo.
- Baali, Dagoni, na Moleki walikuwa miungu watatu kati ya miungu mingi ya uongo waliotambikiwa na watu katika nyakati za Biblia.
- Ashera na Artemi (Diana) walikuwa miungu wawili waliokuwa wakisujudiwa na watu wa kale.

Sanamu ni kitu ambacho watu hutengeneza kwa ajili ya kuabudu. Kitu kinaelezwa kama "cha sanamu" ikiwa kinahusisha kutoa heshima kwa kitu kingine isipokuwa Mungu wa kweli.

- Watu hutengeneza sanamu ili kuwakilisha miungu ya uongo wanayoiabudu.
- Miungu hii ya uongo haipo; hakuna Mungu ila Yahweh.
- Wakati mwingine, pepo hutumia sanamu kuonekana kana kwamba ina nguvu, ingawa haina nguvu yoyote.
- Sanamu mara nyingi hutengenezwa kwa vifaa vya thamani kama vile dhahabu, fedha, shaba, au mbao za bei ghali.
- "Ufalme wa sanamu" unamaanisha "ufalme wa watu wanaoabudu sanamu" au "ufalme wa watu wanaoabudu mambo ya kidunia."
- Neno "kielelezo cha sanamu" lina maana sawa na "picha iliyochongwa" au "sanamu."

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Inawezekana tayari kuna neno kwa "mungu" au "mungu wa uongo" katika lugha hiyo au katika lugha jirani.
- Neno "sanamu" linaweza kutumika kumaanisha miungu ya bandia.
- Kwa Kiswahili, herufi ndogo "m" hutumika kurejelea miungu ya uongo, na herufi kubwa "M" hutumika kumrejelea Mungu wa Kweli. Lugha nyingine pia zinafanya hivyo.
- Chaguo jingine lingekuwa kutumia neno tofauti kabisa kurejelea miungu ya bandia.
- Lugha zingine zinaweza kuongeza neno ili kubainisha kama mungu wa uongo anarejelewa kama mwanamume au mwanamke.

(Tazama pia: Mungu, Ashera, Baali, Moleki, mapepo, sanamu, ufalme, ibada)

Marejeleo ya Biblia:

- [Mwanzo 35:2](#)
- [Kutoka 32:1](#)
- [Zaburi 31:6](#)
- [Zaburi 81:8-10](#)
- [Isaya 44:20](#)
- [Matendo 7:41](#)
- [Matendo 7:43](#)
- [Matendo 15:20](#)
- [Matendo 19:27](#)
- [Warumi 2:22](#)
- [Wagalatia 4:8-9](#)
- [Wagalatia 5:19-21](#)
- [Wakolosai 3:5](#)
- [1 Wathesalonike 1:9](#)

Mifano kutoka kwenye hadithi za Biblia:

- **10:2** Kupitia mapigo haya, Mungu alionyesha Farao kwamba yeye ana nguvu zaidi kuliko Farao na miungu yote ya Misri.
- **13:4** Kisha Mungu akawapa agano na kusema, “Mimi ndimi Yehova, Mungu wako, niliyekuoka kutoka utumwani Misri. Usiabudu **miungu** mingine.”
- **14:2** Wakanaani waliabudu miungu ya uongo na walifanya mambo mengi maovu.
- **16:1** Waisraeli walianza kuabudu **miungu** ya Wakanaani badala ya Yehova, Mungu wa kweli
- **18:13** Hata hivyo, wafalme wengi wa Yuda walikuwa waovu, wafisadi, na waliabudu sanamu. Baadhi ya wafalme hao hata walitoa watoto wao kama sadaka kwa **miungu** ya uongo.

Data ya Neno:

- Strong's: H0205, H0367, H0410, H0426, H0430, H0457, H1322, H1544, H1892, H2553, H3649, H4656, H4906, H5236, H5566, H6089, H6090, H6091, H6456, H6459, H6673, H6736, H6754, H7723, H8163, H8251, H8267, H8441, H8655, G14930, G14940, G14950, G14960, G14970, G22990, G27120

Muujiza

Ufafanuzi:

Mujiza ni kitu cha kushangaza ambacho hakiwezekani isipokuwa Mungu akisababisha kitokee.

- Mifano ya miujiza ambayo Yesu alifanya ni pamoja na kutuliza dhoruba na kuponya mtu kipofu.
- Miujiza wakati mwingine huitwa "maajabu" kwa sababu huwafanya watu kujawa na mshangao au kustaajabu.
- Neno "ajabu" linaweza pia kumaanisha kwa ujumla maonyesho ya kushangaza ya nguvu za Mungu, kama vile alipoumba mbingu na dunia.
- Miujiza pia inaweza kuitwa "ishara" kwa sababu hutumiwa kama viashiria au ushahidi kwamba Mungu ndiye mwenye nguvu zote ambaye ana mamlaka kamili juu ya ulimwengu.
- Miujiza mingine ilikuwa Matendo ya Mungu ya ukombozi, kama vile alipowaokoa Waisraeli kutoka kuwa watumwa Misri na alipomlinda Danieli asiweze kuumizwa na simba.
- Maajabu mengine yalikuwa Matendo ya Mungu ya hukumu, kama vile alipotuma Gharika ya ulimwengu mzima wakati wa Noa na alipoleta mapigo mabaya katika nchi ya Misri wakati wa Mose.
- Miujiza mingi ya Mungu ilikuwa ni uponyaji wa kimwili wa watu wagonjwa au kuwarudisha watu waliokufa wawe na uhai.
- Nguvu za Mungu zilionyeshwa kwa Yesu alipowaponya watu, kutuliza dhoruba, kutembea juu ya maji, na kuwafufua watu kutoka kwa wafu. Haya yote yalikuwa miujiza.
- Mungu pia aliwawezesha manabii na mitume kufanya miujiza ya uponyaji na mambo mengine ambayo yalikuwa yanawezekana tu kupitia nguvu za Mungu.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Tafsiri zinazowezezekana za “miujiza” au “maajabu” zinaweza kujumuisha “vitu visivyowezezekana ambavyo Mungu hufanya” au “kazi zenye nguvu za Mungu” au “Matendo ya kushangaza ya Mungu.”
- Usemi wa mara kwa mara "ishara na maajabu" unaweza kutafsiriwa kama "ushahidi na miujiza" au "kazi za miujiza zinazoonyesha nguvu za Mungu" au "miujiza ya kushangaza inayoonyesha jinsi yarebu Mungu alivyo."
- Kumbuka kwamba maana hii ya ishara ya kimuujiza ni tofauti na ishara inayotoa ushahidi au thibitisho kwa kitu fulani. Zote mbili zinaweza kuhusiana.
- (Tazama pia: nguvu, nabii, mtume, ishara)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Wathesalonike 2:8-10](#)
- [Matendo 4:17](#)
- [Matendo 4:22](#)
- [Danieli 4:1-3](#)
- [Kumbukumbu la Torati 13:1](#)
- [Kutoka 3:19-22](#)
- [Yohana 2:11](#)
- [Mathayo 13:58](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **16:8** Gideoni alimuomba Mungu ishara mbili ili awe na uhakika kwamba Mungu angemtumie kuokoa Israeli.
- **19:14** Mungu alifanya **miujiza** mingi kupitia Elisha.
- **37:10** Wayahudi wengi waliamini katika Yesu kwa sababu ya **muujiza** huu.

- **43:6** “Wanaume wa Israeli, Yesu alikuwa mtu ambaye alifanya **ishara** na **maajabu** mengi kwa nguvu za Mungu, kama mlivyoona na tayari mnajua.”
- **49:2** Yesu alifanya **miujiza** mingi inayoonyesha kuwa yeye ni Mungu. Alitembea juu ya maji, alituliza dhoruba, aliponya watu wengi wagonjwa, alifukuza pepo, alifufua wafu, na aligeuza mikate mitano na samaki wawili wadogo kuwa chakula cha kutosha kwa watu zaidi ya 5,000.

Data ya Neno:

- Strong's: H0226, H0852, H2368, H2858, H4150, H4159, H4864, H5251, H5824, H5953, H6381, H6382, H6383, H6395, H6725, H7560, H7583, H8047, H8074, H8539, H8540, G08800, G12130, G12290, G14110, G15690, G17180, G17700, G18390, G22850, G22960, G22970, G31670, G39020, G45910, G45920, G50590

Muumbaji

Uhalisia:

Kawaida, "muumbaji" ni mtu anayebuni au kutengeneza vitu.

- Kwenye Biblia, neno "Muumbaji" mara nyingi linatumika kama jina au cheo kwa Mungu, kwa sababu ndiye aliyeumba kila kitu.
- Kawaida neno hili linachanganywa na "yake," "yangu," au "yako."

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Neno "Muumbaji" linaweza kutafsiriwa kama "Muumba," "Mungu anayeumba," au "Yule aliyeumba kila kitu."
- Maneno "Muumba wake" yanaweza pia kutafsiriwa kama "Yule aliyemuumba" au "Mungu aliyemuumba."
- Vifungu "Muumba wako" na "Muumba wangu" vinaweza kutafsiriwa kwa njia ile ile.

(Tazama pia: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: kuunda, Mungu)

Marejeleo ya Biblia:

- [Hosea 8:13-14](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3335, H6213, H6466

Mvinje

Ufafanuzi:

Neno "mvinje" linarejelea aina ya mti wa msonobari ambao ulikuwa mwingi katika maeneo ambako watu waliishi katika nyakati za Biblia, hasa katika nchi zinazopakana na Bahari ya Mediterania.

- Kipro na Lebanoni ni maeneo mawili yanayotajwa sana katika Biblia kuwa na miti mingi ya miberoshi.
- Mbao ambazo Nuhu alitumia kujenga safina huenda zilikuwa za mvinje.
- Kutokana na uimara na kudumu kwa mbao za cypress, watu wa kale walizitumia kujenga boti na miundo mingine.

(Tazama pia: safina, Kipro, msonobari, Lebanon)

Marejeleo ya Biblia:

- [Matendo 11:19-21](#)
- [Mwanzo 6:14](#)
- [Hosea 14:8](#)
- [Isaya 44:14](#)
- [Isaya 60:13](#)
- [Zekaria 11:2](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H8645

Mvua ya mawe

Uhalisia:

Neno hili kwa kawaida linamaanisha vipande vya maji yaliyoganda vinavyoanguka kutoka angani. Ingawa linatajwa kwa namna ile ile kwa Kiingereza, neno tofauti, "hail," linatumika katika kumsalimu mtu na linaweza kumaanisha, "habari" au "salamu kwako."

- Mvua ya mawe inayoshuka kutoka angani ni katika umbo la mipira au vipande vya barafu vinavyoitwa "mawe ya mvua."
- Kawaida mawe ya mvua ni madogo (senti mita chache tu kwa upana), lakini wakati mwingine kuna mawe ya mvua ambayo ni makubwa kama senti mita 20 kwa upana na ambayo yana uzito wa zaidi ya kilo moja.
- Kitabu cha Ufunuo katika Agano Jipya kinaelezea mawe makubwa ya mvua yenye uzito wa kilo 50 ambayo Mungu atafanya yaanguke duniani wakati atakapowaamua watu kwa ajili ya uovu wao katika nyakati za mwisho.
- Neno "hail" ambalo ni salamu rasmi katika Kiingereza cha zamani linamaanisha "furahia" na linaweza kutafsiriwa kama "Salamu!" au "Habari!"

(Mapendekezo ya Tafsiri: Tafsiri Majina)

Marejeleo ya Biblia:

- [Mathayo 27:29](#)
- [Mathayo 28:8-10](#)
- [Zaburi 78:48](#)
- [Zaburi 148:8](#)
- [Ufunuo 8:7](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0068, H0417, H1258, H1259, G54630, G54640

Mvuvi

Ufafanuzi:

Wavuvi ni wanaume wanaovua samaki kutoka majini kama njia ya kupata pesa. Katika Agano Jipya, wavuvi walitumia nyavu kubwa kuvua samaki. Neno "wavuvi" ni jina lina lingine kwa wavuvi.

- Petro na mitume wengine walifanya kazi kama wavuvi kabla ya kuitwa na Yesu.
- Kutokana na ardhi ya Israeli kuwa karibu na maji, Biblia ina marejeo mengi kuhusu samaki na wavuvi.
- Neno hili linaweza kutafsiriwa kwa kifungu kama "wanaume wanaovua samaki" au "wanaume wanaopata pesa kwa kuvua samaki."

Marejeleo ya Biblia:

- [Ezekieli 47:9-10](#)
- [Isaya 19:8](#)
- [Luka 5:1-3](#)
- [Mathayo 4:19](#)
- [Mathayo 13:47](#)

Neno Data:

- Strong's: H1728, H1771, H2271, G02310

Mwaka wa Wakati wa Kibiblia

Ufafanuzi:

Linapotumiwa kwa maana halisi, neno "mwaka" katika Biblia linamaanisha kipindi cha muda kinachodumu siku 354. Hii ni kulingana na mfumo wa kalenda ya mwezi ambao unategemea muda unaochukua mwezi kuzunguka dunia.

- Mwaka katika kalenda ya kisasa ya jua hudumu kwa siku 365 zilizogawanywa katika miezi kumi na miwili, kulingana na muda unaochukua dunia kusafiri kuzunguka jua.
- Kwenye mifumo yote miwili ya kalenda, mwaka una miezi kumi na miwili. Lakini mwezi wa kumi na tatu wa ziada wakati mwingine huongezwa kwenye mwaka katika kalenda ya mwezi ili kufidia ukweli kwamba mwaka wa mwezi ni siku kumi na moja pungufu kuliko mwaka wa jua. Hii husaidia kuweka kalenda hizo mbili zikiwa sambamba zaidi na kila mmoja.
- Kwenye Biblia, neno "mwaka" pia linatumika kwa maana ya tamathali kurejelea wakati wa jumla ambapo tukio maalum linatokea. Mifano ya hili inajumuisha, "mwaka wa Yahweh" au "katika mwaka wa ukame" au "mwaka wa kupendeza wa Bwana." Katika muktadha huu, "mwaka" inaweza kutafsiriwa kama "wakati" au "msimu" au "kipindi cha wakati."

(Tazama pia: mwezi)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Wafalme 23:31](#)
- [Matendo 19:8-10](#)
- [Danieli 8:1](#)
- [Kutoka 12:2](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3117, H7620, H7657, H8140, H8141, G17630, G20940

Mwalimu

Ufafanuzi:

Mwalimu ni mtu anayewapa watu wengine taarifa mpya. Walimu husaidia wengine kupata na kutumia maarifa na ujuzi.

- Kwenye Biblia, neno "mwalimu" linatumika kwa maana maalum kumrejelea mtu anayefundisha kuhusu Mungu.
- Watu wanaojifunza kutoka kwa mwalimu wanaitwa "wanafunzi" au "wanafunzi wa kiroho."
- Kwenye tafsiri zingine za Biblia, neno hili linaandikwa kwa herufi kubwa ("Mwalimu") linapotumika kama cheo kwa Yesu.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Neno la kawaida kwa mwalimu linaweza kutumika kutafsiri neno hili, isipokuwa neno hilo linatumika tu kwa mwalimu wa shule.
- Baadhi ya tamaduni zinaweza kuwa na cheo maalum kinachotumiwa kwa walimu wa kidini, kama vile "Bwana" au "Rabi" au "Mhubiri."

(Tazama pia: mwanafunzi, hubiri)

Marejeleo ya Biblia:

- [Mhubiri 1:12-15](#)
- [Waefeso 4:11-13](#)
- [Wagalatia 6:6-8](#)
- [Habakuki 2:18](#)
- [Yakobo 3:2](#)
- [Yohana 1:37-39](#)
- [Luka 6:40](#)
- [Mathayo 12:38-40](#)

Mifano kutoka kwenye hadithi za Biblia:

- **27:1** Siku moja, mtaalamu wa sheria ya Kiyahudi alikuja kwa Yesu kumjaribu, akisema, "**Mwalimu**, nifanye nini ili kurithi uzima wa milele?"
- **28:1** Siku moja Tajiri na Kiongozi mdogo alikuja kwa Yesu na kumuuliza, "**Mwalimu Mwema**, nifanye nini ili nipate uzima wa milele?"
- **37:2** Baada ya siku mbili kupita, Yesu aliwaambia wanafunzi wake, "Tunarudi Yudea." "Lakini **Mwalimu**," wanafunzi walijibu, "Muda mfupi uliopita watu huko walitaka kukuu!"
- **38:14** Yuda alikuja kwa Yesu na kusema, "Salamu, **Mwalimu**," na akambusu.
- **49:3** Yesu pia alikuwa mwalimu mkuu **mwalimu**, na aliongea kwa mamlaka kwa sababu yeye ni Mwana wa Mungu.

Data ya Neno:

- Strong's: H3384, H3925, G13200, G25670, G35470, G55720

Mwaloni

Uhalisia:

Mwaloni, au mti wa mwaloni, ni mti mrefu wa kivuli wenye shina kubwa na matawi yanayosambaa kwa upana.

- Miti ya mwaloni ina mbao ngumu na imara ambazo zilitumika kujenga meli na kutengeneza majembe ya kilimo, nira za maksai, na fimbo za kutembelea.
- Mbegu ya mti wa mwaloni huitwa kokwa.
- Magogo ya baadhi ya miti ya mwaloni yanaweza kuwa na kipenyo cha hadi mita 6.
- Miti ya mwaloni ilikuwa ishara ya maisha marefu na pia ilikuwa na maana nyingine za kiroho. Katika Biblia, mara nyingi ilihusishwa na maeneo matakatiifu.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Tafsiri nyingi zitahitaji kutumia neno "mti wa mwaloni" badala ya kutumia "mwaloni" pekee.
- Iwapo miti ya mwaloni haijulikani katika eneo la mpokeaji, "mwaloni" inaweza kufafanuliwa kama "mwaloni, ambao ni mti mkubwa wa kivuli kama...", kisha toa jina la mti wa eneo hilo wenye sifa zinazofanana.

(Tazama: Jinsi ya Kutafsiri Visivyojulikana)

(Tazama pia: takatifu)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Samweli 10:3-4](#)
- [Mwanzo 13:18](#)
- [Mwanzo 14:13-14](#)
- [Mwanzo 35:4-5](#)
- [Waamuzi 6:11-12](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0352, H0424, H0427, H0436, H0437, H0438

Mwaminifu

mwaminifu, uaminifu, anayeaminika

Ufafanuzi:

Kuwa "mwaminifu" kwa Mungu inamaanisha kuishi kwa uthabiti kulingana na mafundisho ya Mungu. Inamaanisha kuwa mwaminifu kwake kwa kumtii. Hali ya kuwa mwaminifu ni "uaminifu."

- Mtu ambaye ni mwaminifu anaweza kuaminiwa daima kutimiza ahadi zake na kutekeleza majukumu yake kwa watu wengine.
- Mtu mwaminifu huvumilia kufanya kazi, hata inapokuwa ndefu na ngumu.
- Uaminifu kwa Mungu ni mazoezi ya kudumu ya kutenda kile ambacho Mungu anataka tufanye.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Kwenye muktadha mingi, "mwaminifu" inaweza kutafsiriwa kama "mwaminifu" au "amejitolea" au "anayetegemewa."
- Kwenye muktadha mwingine, "mwaminifu" inaweza kutafsiriwa kwa neno au kifungu kinachomaanisha "kuendelea kuamini" au "kusimama imara katika kuamini na kutii Mungu."
- Njia ambazo "uaminifu" zinaweza kutafsiriwa ni pamoja na "kuvumilia katika kuamini" au "uaminifu" au "kuaminika" au "kuamini na kutii Mungu."

(Tazama pia: amini, imani, amini)

Marejeleo ya Biblia:

- [Mwanzo 24:49](#)
- [Walawi 26:40](#)
- [Hesabu 12:7](#)
- [Yoshua 2:14](#)
- [Waamuzi 2:16-17](#)
- [1 Samweli 2:9](#)
- [Zaburi 12:1](#)
- [Mithali 11:12-13](#)
- [Isaya 1:26](#)
- [Yeremia 9:7-9](#)
- [Hosea 5:7](#)
- [Luka 12:46](#)
- [Luka 16:10](#)
- [Wakolosai 1:7](#)
- [1 Wathesalonike 5:24](#)
- [3 Yohana 1:5](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **8:5** Hata akiwa gerezani, Yosefu alibaki **mwaminifu** kwa Mungu, na Mungu akambariki.
- **14:12** Hata hivyo, Mungu alikuwa bado **mwaminifu** kwa ahadi Zake kwa Abrahamu, Isaka, na Yakobo.
- **15:13** Watu walitoa ahadi ya kubaki **mwaminifu** kwa Mungu na kufuata sheria zake.
- **17:9** Daudi alitawala kwa haki na **uaminifu** kwa miaka mingi, na Mungu alimbariki. Hata hivyo, kuelekea mwisho wa maisha yake alitenda dhambi kubwa dhidi ya Mungu.
- **35:12** “Mwana mkubwa alimwambia baba yake, ‘Miaka hii yote nimefanya kazi kwa **uaminifu** kwako!’”
- **49:17** Lakini Mungu ni **mwaminifu** na anasema kwamba ukikiri dhambi zako, atakusamehe.

- **50:4** “Ikiwa utabaki **mwaminifu** kwangu hadi mwisho, basi Mungu atakuokoa.”

Data ya Neno:

- Strong's: H0529, H0530, H0539, H0540, H0571, H0898, H2181, H4603, H4604, H4820, G05690, G05710, G41030

Mwana wa Adamu

Ufafanuzi:

Andiko 'Mwana wa Adamu' lilitumika na Yesu kujirejelea yeye mwenyewe. Mara nyingi alitumia neno hili badala ya kusema 'mimi' au 'mimi mwenyewe.'

- Katika Biblia, 'mwana wa adamu' inaweza kuwa njia ya kumzungumzia au kumrejelea mwanaume. Inaweza pia kumaanisha 'binadamu.'
- Katika kitabu chote cha Agano la Kale cha Ezekieli, Mungu mara kwa mara alimwita Ezekieli 'mwana wa adamu.' Kwa mfano alisema, 'Wewe, mwana wa adamu, lazima utabiri.'
- Nabii Danieli aliona maono ya 'mwana wa adamu' akija na mawingu, ambayo ni rejeleo la kuja kwa Masihi.
- Yesu pia alisema kwamba Mwana wa Adamu atarudi siku moja juu ya mawingu.
- Marejeleo haya kuhusu Mwana wa Adamu kuja juu ya mawingu yanaonyesha kwamba Yesu Masihi ni Mungu.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Wakati Yesu anapotumia neno 'Mwana wa Adamu' linaweza tafsiriwa kama 'Yule ambaye alikuwa mwanadamu' au 'Adamu kutoka mbinguni.'
- Watafsiri wengine mara kwa mara hujumuisha 'mimi' na kichwa hiki (kama vile 'Mimi, Mwana wa Adamu') ili kuweka wazi kwamba Yesu alikuwa akijizungumzia.
- Hakikisha kwamba tafsiri ya neno hili haileti maana isiyo sahihi (kama vile kumrejelea mtoto haramu au kutoa hisia isiyo sahihi kwamba Yesu alikuwa mwanadamu tu).
- Inapotumika kumrejelea mtu, 'mwana wa adamu' inaweza pia kutafsiriwa kama 'wewe, mwanadamu' au 'wewe, mwanaume' au 'mwanadamu' au 'mwanaume.'

(Tazama pia: mbingu, mwana, Mwana wa Mungu, Mungu)

Marejeleo ya Biblia:

- [Matendo 7:56](#)
- [Danieli 7:14](#)
- [Ezekieli 43:6-8](#)
- [Yohana 3:12-13](#)
- [Luka 6:5](#)
- [Marko 2:10](#)
- [Mathayo 13:37](#)
- [Zaburi 80:17-18](#)
- [Ufunuo 14:14](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0120, H0606, H1121, H1247, G04440, G52070

MWANA WA MUNGU*Kweli:*

Neno "MWANA WA MUNGU" linamrejelea Yesu, Neno la Mungu, ambaye alikuja ulimwenguni kama mwanadamu. Pia mara nyingi anajulikana kama "Mwana."

- MWANA WA MUNGU ana asili sawa na Mungu Baba, na ni Mungu kikamilifu.
- Mungu Baba, Mungu Mwana, na Mungu Roho Mtakatifu wote ni wa kiini kimoja.
- Tofauti na wana wa kibinadamu, MWANA WA MUNGU amekuwepo daima.
- Hapo mwanzo, MWANA WA MUNGU alikuwa akifanya kazi ya kuumba dunia, pamoja na Baba na Roho Mtakatifu.

Kwa sababu Yesu ni Mwana wa Mungu, anampenda na kumtii Baba yake, na Baba yake anampenda.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Kwa neno "MWANA WA MUNGU," ni bora kutafsiri "Mwana" kwa neno lile lile ambalo lugha ingelitumia kawaida kumrejelea mwana wa kibinadamu.
- Hakikisha neno linalotumika kutafsiri "mwana" linaendana na neno linalotumika kutafsiri "Baba" na kwamba maneno haya ndiyo yanayotumika kwa kawaida kuonyesha uhusiano wa kweli wa Baba na mwana katika lugha ya mradi.
- Kutumia herufi kubwa kuanza "Mwana" kunaweza kusaidia kuonyesha kwamba hii inazungumzia Mungu.
- Neno "Mwana" ni ufupi wa " MWANA WA MUNGU," hasa inapojitokeza katika muktadha sawa na " Baba."

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina)

(Tazama pia: Kristo, mababu, Mungu, Mungu Baba, Roho Mtakatifu, Yesu, mwana, wana wa Mungu)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Yohana 4:10](#)
- [Matendo 9:20](#)
- [Wakolosai 1:17](#)
- Yeye yupo kabla ya vitu vyote, na vitu vyote vipo kwa ajili yake.
- [Wagalatia 2:20](#)
- [Waebrania 4:14](#)
- [Yohana 3:18](#)
- [Luka 10:22](#)
- [Mathayo 11:27](#)
- [Ufunuo 2:18](#)
- [Warumi 8:29](#)

Mwana-kondoo

mwana-kondoo, Mwana-Kondoo wa Mungu

Ufafanuzi:

Neno "mwana-kondoo" linamaanisha kondoo mdogo. Kondoo ni wanyama wenye miguu minne na manyoya mazito yenye sufu, ambayo hutumika kwa dhabihu kwa Mungu. Yesu anaitwa "Mwana-Kondoo wa Mungu" kwa sababu alitolewa dhabihu kulipia dhambi za watu.

- Wanyama hawa huongozwa kwa urahisi na wanahitaji ulinzi. Mungu anawafananisha wanadamu na kondoo.
- Mungu aliwaagiza watu wake kumtolea dhabihu kondoo na wana-kondoo wasio na dosari.
- Yesu anaitwa "Mwana-Kondoo wa Mungu" ambaye alitolewa dhabihu ili kulipia dhambi za watu. Alikuwa dhabihu kamilifu, isiyo na dosari kwa sababu hakuwa na dhambi hata kidogo.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Ikiwa kondoo wanajulikana katika eneo la lugha, jina la watoto wao linapaswa kutumika kutafsiri maneno "mwana-kondoo" na "Mwana-Kondoo wa Mungu."
- "Mwana-Kondoo wa Mungu" inaweza kutafsiriwa kama "Mwana-Kondoo wa Mungu (wa dhabihu)," au "Mwana-Kondoo aliyetolewa kama dhabihu kwa Mungu" au "Mwana-Kondoo (wa dhabihu) kutoka kwa Mungu."
- Ikiwa kondoo hawajulikani, neno hili linaweza kutafsiriwa kama "kondoo mchanga" na maelezo ya chini yanayoelezea jinsi kondoo walivyo. Kumbuka kwamba pia inaweza kulinganisha kondoo na wana-kondoo na mnyama kutoka eneo hilo anayeishi katika makundi, ambaye ni mwoga, hana ulinzi, na mara nyingi hupotea.
- Pia fikiria jinsi neno hili linavyotafsiriwa katika tafsiri ya Biblia kwa lugha ya karibu ya eneo hilo au ya kitaifa.

(Tazama: Jinsi ya Kutafsiri Visivyofahamika)

(Tazama pia: kondoo, mchungaji)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Samweli 12:3](#)
- [Ezra 8:35-36](#)
- [Isaya 66:3](#)[Yeremia 11:19](#)
- [Yohana 1:29](#)
- [Yohana 1:36](#)
- [Walawi 14:21-23](#)
- [Walawi 17:1-4](#)
- [Luka 10:3](#)
- [Ufunuo 15:3-4](#)

Mifano kutoka kwenye hadithi za Biblia:

- **5:7** Wakati Abrahamu na Isaka walipokuwa wakitembea kuelekea mahali pa dhabihu, Isaka aliuliza, “Baba, tuna kuni za dhabihu, lakini mwana-kondoo yuko wapi?”
- **11:2** Mungu alitoa njia ya kumwokoza mzaliwa wa kwanza wa kila mtu aliyemwamini. Kila familia ilipaswa kuchagua **mwana-kondoo** au mbuzi asiye na dosari na kumchinja.
- **24:6** Siku iliyofuata, Yesu alikuja kubatizwa na Yohana. Yohana alipomwona, alisema, “Tazama! Huyu hapa ni **Mwana-Kondoo wa Mungu** ambaye atachukua dhambi za ulimwengu.”
- **45:8** Alisoma, “Walimuongoza kama **mwana-kondoo** kwenda kuuawa, na kama **mwana-kondoo** aliye kimya, hakusema neno.”
- **48:8** Wakati Mungu alipomwambia Abrahamu amtoa mwanawe Isaka kama dhabihu, Mungu alimpa **mwana-kondoo** kwa ajili ya dhabihu badala ya Isaka. Sote tunastahili kufa kwa sababu ya dhambi zetu! Lakini Mungu alimtoa Yesu, **Mwana-Kondoo** wa Mungu, kama dhabihu ili afe badala yetu.

- **48:9** Wakati Mungu alipotuma pigo la mwisho nchini Misri, aliwaagiza kila familia ya Waisraeli kuchinja **mwana-kondoo** asiye na dosari na kupaka damu yake juu na kando za miimo ya milango yao.

Data ya Neno:

- Strong's: H7716, G07210, G23160

Mwanachama

Ufafanuzi:

Neno "mwanachama" linamaanisha sehemu moja ya mwili au kundi tata.

- Agano Jipya linaelezea Wakristo kama "wanachama" wa mwili wa Kristo. Waumini katika Kristo ni sehemu ya kundi ambalo lina wanachama wengi.
- Yesu Kristo ni "kichwa" cha mwili na waumini binafsi hufanya kazi kama viungo vya mwili. Roho Mtakatifu humpa kila kiungo cha mwili jukumu maalum kusaidia mwili mzima kufanya kazi vizuri.
- Watu wanaoshiriki katika makundi kama Baraza la Wayahudi na Mafarisayo pia huitwa "wanachama" wa makundi haya.

(Tazama pia: mwili, Farisayo, baraza)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wakorintho 6:15](#)
- [1 Wakorintho 12:14-17](#)
- [Hesabu 16:2](#)
- [Warumi 12:5](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H1004, H1121, H3338, H5315, H8212, G10100, G31960, G36090

Mwanafunzi

Ufafanuzi:

Neno "mwanafunzi" linamaanisha mtu anayekaa muda mwingi na mwalimu, akijifunza kutoka kwa tabia na mafundisho ya mwalimu huyo.

- Watu waliomfuata Yesu, wakisikiliza mafundisho yake na kuyatii, waliitwa "wanafunzi" wake.
- Yohana Mbatizaji pia alikuwa na wanafunzi.
- Wakati wa huduma ya Yesu, kulikuwa na wanafunzi wengi waliomfuata na kusikia mafundisho yake.
- Yesu alichagua wanafunzi kumi na wawili kuwa wafuasi wake wa karibu zaidi; watu hawa walijulikana kama "mitume" wake.
- Mitume kumi na wawili wa Yesu waliendelea kujulikana kama "wanafunzi" wake au "wale 12."
- Kabla tu Yesu kupaa mbinguni, aliwaamuru wanafunzi wake kuwafundisha watu wengine jinsi ya kuwa wanafunzi wa Yesu pia.
- Mtu yeyote anayemwamini Yesu na kutii mafundisho yake anaitwa mwanafunzi wa Yesu.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Neno "mwanafunzi" linaweza kutafsiriwa kwa neno au kirai kinachomaanisha "mfuasi" au "mwenye kujifunza."
- Hakikisha kwamba tafsiri ya neno hili hairejelei tu mwanafunzi anayejifunza darasani.
- Tafsiri ya neno hili inapaswa pia kuwa tofauti na tafsiri ya "mtume."

(Tazama pia: mtume, amini, Yesu, Yohana (Mbatizaji), wale kumi na wawili)

Marejeleo ya Biblia:

- [Matendo 6:1](#)
- [Matendo 9:26-27](#)
- [Matendo 11:26](#)
- [Matendo 14:22](#)
- [Yohana 13:23](#)
- [Luka 6:40](#)
- [Mathayo 11:3](#)
- [Mathayo 26:33-35](#)
- [Mathayo 27:64](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **30:8** Yeye (Yesu) aliwapa wanafunzi wake vipande ili wawape watu. Wanafunzi waliendelea kugawa chakula, na hakikuisha!
- **38:1** Takriban miaka mitatu baada ya Yesu kuanza kuhubiri na kufundisha hadharani, Yesu aliwaambia **wanafunzi** wake kwamba alitaka kusherehekea Pasaka hii pamoja nao Yerusalemu, na kwamba angeuawa huko.
- **38:11** Kisha Yesu alienda na **wanafunzi** wake mahali paitwapo Gethsemane. Yesu aliwaambia **wanafunzi** wake waombe ili wasije wakaingia kwenye majaribu.
- **42:10** Yesu aliwaambia **wanafunzi** wake, "Mamlaka yote mbinguni na duniani nimepewa mimi. Kwa hiyo nendeni, mkawafanye makundi ya watu kuwa wanafunzi kwa kuwabatiza kwa jina la Baba, Mwana, na Roho Mtakatifu, na kwa kuwafundisha kutii yote niliyowaamuru."

Data ya Neno:

- Strong's: H3928, G31000, G31010, G31020

Mwanamfalme*Ufafanuzi:*

Mwana wa mfalme huitwa "mwanamfalme". Binti wa mfalme huitwa "bintimfalme".

- Neno "mwanamfalme" mara nyingi hutumiwa kwa njia ya mfano kumaanisha kiongozi, mtawala, au mtu mwenye ushawishi mkubwa.
- Kutokana na utajiri na umuhimu wa Abrahamu, Wahiti aliokuwa akiishi nao walimrejelea kama "mwanamfalme".
- Katika kitabu cha Danieli, neno "mwanamfalme" linatumika katika maneno "mwanamfalme wa Uajemi" na "mwanamfalme wa Ugiriki," ambayo katika muktadha huo huenda yanarejelea roho waovu wenye nguvu waliokuwa na mamlaka juu ya maeneo hayo.
- Malaika mkuu Mikaeli pia anajulikana kama "mwanamfalme" katika kitabu cha Danieli.
- Wakati mwingine katika Biblia, Shetani anatajwa kama "mwanamfalme wa ulimwengu huu."
- Yesu anaitwa "Mwanamfalme wa Amani" na "Mwanamfalme wa Uzima."
- Katika Matendo 2:36, Yesu anatajwa kama "Bwana na Kristo," na katika Matendo 5:31 anatajwa kama "Mwanamfalme na Mwokozi," ikionyesha maana inayofanana ya "Bwana" na "Mwanamfalme."

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Njia za kutafsiri "mwanamfalme" zinaweza kujumuisha "mwana wa mfalme," "mtawala," "kiongozi," "chifu," au "kapteni."
- Unapozungumzia malaika, hii inaweza pia kumaanisha "mtawala wa roho" au "malaika mkuu."

- Unapozungumzia Shetani au roho nyingine mbaya, neno hili linaweza pia kutafsiriwa kama "mtawala wa roho mbaya," "kiongozi wa roho mwenye nguvu," au "roho inayotawala," kulingana na muktadha.

(Tazama pia: malaika, mamlaka, Kristo, mapepo, bwana, nguvu, mtawala, Shetani, Mwokozi, roho)

Marejeleo ya Biblia:

- [Matendo 5:29-32](#)
- [Mwanzo 12:15](#)
- [Mwanzo 49:26](#)
- [Luka 1:52](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0001, H0117, H0324, H2831, H3548, H4502, H5057, H5081, H5139, H5257, H5387, H5633, H5993, H6579, H7261, H7333, H7786, H8269, H8282, H8323, G07470, G07580, G14130, G31750

Mwandishi

Ufafanuzi:

Waandishi walikuwa maafisa waliokuwa na jukumu la kuandika au kunakili nyaraka muhimu za serikali au kidini kwa mkono. Jina lingine la maandishi wa Kiyahudi lilikuwa "mtaalamu wa Sheria ya Kiyahudi."

- Waandishi walikuwa na jukumu la kunakili na kuhifadhi vitabu vya Agano la Kale.
- Pia walinakili, kuhifadhi, na kutafsiri maoni ya kidini na maelezo kuhusu sheria ya Mungu.
- Wakati mwingine, waandishi walikuwa maafisa muhimu wa serikali.
- Waandishi muhimu wa biblia ni pamoja na Baruku na Ezra.
- Kwenye Agano Jipya, neno lililotafsiriwa "waandishi" pia lilitafsiriwa kama "walimu wa Sheria."
- Kwenye Agano Jipya, waandishi walikuwa kawaida sehemu ya kundi la kidini linaloitwa "Mafarisayo," na makundi haya mawili yalitajwa mara kwa mara pamoja.

(Tazama pia: sheria, Farisayo)

Marejeleo ya Biblia:

- [Matendo 4:5](#)
- [Luka 7:29-30](#)
- [Luka 20:47](#)
- [Marko 1:22](#)[Marko 2:16](#)
- [Mathayo 5:19-20](#)
- [Mathayo 7:28](#)
- [Mathayo 12:38](#)
- [Mathayo 13:52](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H5608, H5613, H7083, G11220

Mwangamizi

Ufafanuzi:

Neno "kuangamiza" linamaanisha kumaliza kabisa kitu, ili kisiwepo tena.

- Neno "mwangamizi" linamaanisha "mtu anayeharibu."
- Neno hili mara nyingi hutumiwa katika Agano la Kale kama rejeleo la jumla kwa yeyote anayeharibu watu wengine, kama vile jeshi linalovamia.
- Wakati Mungu alimtuma malaika kuua wazaliwa wa kwanza wa kiume wote huko Misri, malaika huyo alitajwa kama "mwangamizi wa wazaliwa wa kwanza." Hii inaweza kutafsiriwa kama "yule (au malaika) aliyewaua wazaliwa wa kwanza wa kiume."
- Katika kitabu cha Ufunuo kuhusu nyakati za mwisho, Shetani au roho nyingine mbaya anaitwa "Mwangamizi." Yeye ni "yule anayeangamiza" kwa sababu kusudi lake ni kuharibu na kuangamiza kila kitu Mungu alichoumba.

(Tazama pia: malaika, Misri, mzaliwa wa kwanza, Pasaka)

Marejeleo ya Biblia:

- [Kutoka 12:23](#)
- [Waebrania 11:28](#)
- Kwa imani, alifanya Pasaka na kunyunyiza damu, ili yule mwenye kuangamiza wazaliwa wa kwanza asiwaguse wao.
[Yeremia 6:26](#)
- [Waamuzi 16:24](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0006, H0007, H0622, H0398, H1104, H1197, H1820, H1826, H1942, H2000, H2015, H2026, H2040, H2254, H2255, H2717, H2718, H2763, H2764, H3238, H3341, H3381, H3423, H3582, H3615, H3617, H3772, H3807, H4191, H4229, H4591, H4658, H4889, H5218, H5221, H5307, H5362, H5420, H5422, H5428, H5595, H5642, H6365, H6789, H6979, H7665, H7667, H7703, H7722, H7760, H7843, H7921, H8045, H8074, H8077, H8316, H8552, G03550, G03960, G06220, G08530, G13110, G18420, G20490, G25060, G25070, G26470, G26730, G27040, G30890, G36450, G41990, G53510, G53560

Mwenye busara

Uhalisia:

Neno 'busara' linaelezea mtu anayefikiria kwa umakini kuhusu matendo yake na kufanya maamuzi yenye hekima.

- Mara nyingi 'busara' inahusu uwezo wa kufanya maamuzi yenye hekima kuhusu masuala ya kimatendo na ya kimwili, kama vile katika kusimamia pesa au mali.
- Ingawa 'busara' na 'hekima' zina maana zinazofanana, mara nyingi 'hekima' ni pana zaidi na inahusisha masuala ya kiroho au maadili.
- Kulingana na muktadha, 'busara' inaweza pia kumaanisha 'werevu,' 'makini,' au 'hekima.'

(Tazama pia: werevu, roho, hekima)

Marejeleo ya Biblia:

- [Mithali 8:4-5](#)
- [Mithali 12:23-24](#)
- [Methali 27:12](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0995, H5843, H6175, H6191, H6195, H7919, H7922

Mwenye Haki

Ufafanuzi:

Neno "haki" linarejelea wema kamili wa Mungu, haki, uaminifu, na upendo. Kuwa na sifa hizi humfanya Mungu kuwa "mwenye haki." Kwa sababu Mungu ni mwenye haki, lazima ahukumu dhambi.

- Maneno haya pia hutumiwa mara nyingi kumwelezea mtu anayemtii Mungu na kuwa na maadili mema. Hata hivyo, kwa sababu watu wote wamefanya dhambi, hakuna mtu isipokuwa Mungu aliye mwenye haki kabisa.
- Mifano ya watu katika Biblia ambao waliitwa "wenye haki" ni pamoja na Noa, Ayubu, Abrahamu, Zekaria, na Elisabeti.
- Wakati watu wanamwamini Yesu kuwaokoa, Mungu huwasafisha kutoka kwa dhambi zao na kuwatangaza kuwa wenye haki kwa sababu ya Uadilifu wa Yesu.

Neno "wasio haki" linamaanisha kuwa mwenye dhambi na kupotoka kimaadili. "kutokuwa na haki" linahusu dhambi au hali ya kuwa mwenye dhambi.

- Masharti haya hasa yanahusu kuishi kwa njia inayokiuka mafundisho na amri za Mungu.
- Watu wasio haki ni waovu katika mawazo na matendo yao.
- Wakati mwingine "wasio haki" hurejelea hasa watu ambao hawaamini Yesu.

Maneno "wima" na "unyofu" yanamaanisha kutenda kwa njia inayofuata sheria za Mungu.

- Maana ya maneno haya inajumuisha wazo la kusimama wima na kutazama moja kwa moja mbele.
- Mtu ambaye ni "mnyofu" ni mtu anayefuata sheria za Mungu na hafanyi mambo yanayokwenda kinyume na mapenzi yake.
- Maneno kama "uadilifu" na "haki" yana maana zinazofanana na wakati mwingine hutumiwa katika miundo ya usawazishaji, kama vile "uadilifu na unyofu." (Tazama: usawazishaji)

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Inapomwelezea Mungu, neno "mwenye haki" linaweza kutafsiriwa kama "mkamilifu mwema na mwenye haki" au "daima anatenda kwa usahihi."
- "Haki" ya Mungu pia inaweza kutafsiriwa kama "uaminifu na wema kamilifu."
- Inapowataja watu ambao ni watiifu kwa Mungu, neno "mwenye haki" linaweza pia kutafsiriwa kama "wema wa kimaadili" au "haki" au "kuishi maisha yanayompendeza Mungu."
- Maneno "wenye haki" yanaweza pia kutafsiriwa kama "watu wenye haki" au "watu wanaomcha Mungu."
- Kulingana na muktadha, "haki" inaweza pia kutafsiriwa kwa neno au kifungu kinachomaanisha "wema" au "kuwa mkamilifu mbele ya Mungu" au "kutenda kwa njia sahihi kwa kumtii Mungu" au "kufanya mema kikamilifu."
- Neno "wasio haki" linaweza kutafsiriwa kwa urahisi kama "siyo mwenye haki."
- Kulingana na muktadha, njia nyingine za kutafsiri hii zinaweza kujumuisha "mbaya" au "asiye na maadili" au "watu wanaoasi dhidi ya Mungu" au "wenye dhambi."

- Neno "wasio haki" linaweza kutafsiriwa kama "watu wasio waadilifu."
- Neno "kutokuwa na haki" linaweza kutafsiriwa kama "dhambi" au "mawazo na vitendo viovu" au "uovu."
- Ikiwezekana, ni bora kutafsiri hii kwa njia inayonyesha uhusiano wake na "haki, uadilifu."
- Njia za kutafsiri "wima zinaweza kujumuisha "kutenda kwa haki" au "yule anayefanya kwa haki" au "kufuata sheria za Mungu" au "mtiifu kwa Mungu" au "kujitahidi kutenda kwa njia inayofaa."
- Neno "unyofu" linaweza kutafsiriwa kama "usafi wa maadili" au "tabia nzuri ya maadili" au "haki."
- Maneno "watu wanyoofu" yanaweza kutafsiriwa kama "watu ambao ni wanyoofu" au "watu wanyoofu."

(Tazama pia: uovu, mwaminifu, wema, mtakatifu, uadilifu, haki, sheria, sheria, tii, safi, wenye haki, dhambi, haramu)

Marejeleo ya Biblia:

- [Kumbukumbu la Torati 19:16](#)
- [Ayubu 1:8](#)
- [Zaburi 37:30](#)
- [Zaburi 49:14](#)
- [Zaburi 107:42](#)
- [Mhubiri 12:10-11](#)
- [Isaya 48:1-2](#)
- [Ezekieli 33:13](#)
- [Malaki 2:6](#)
- [Mathayo 6:1](#)
- [Matendo 3:13-14](#)
- [Warumi 1:29-31](#)
- [1 Wakorintho 6:9](#)
- [Wagalatia 3:7](#)
- [Wakolosai 3:25](#)
- [2 Wathesalonike 2:10](#)
- [2 Timotheo 3:16](#)
- [1 Petro 3:18-20](#)
- [1 Yohana 1:9](#)
- [1 Yohana 5:16-17](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **3:2** Lakini Noa alipata kibali kwa Mungu. Alikuwa mtu **mwenye haki**, akiishi kati ya watu waovu.
- **4:8** Mungu alitangaza kwamba Abram alikuwa **mwenye haki** kwa sababu aliamini ahadi ya Mungu.
- **17:2** Daudi alikuwa mtu mnyenyekevu na **mwenye haki** ambaye aliamini na kumtii Mungu.
- **23:1** Yosefu, ambaye Mariamu alikuwa ameposwa naye, alikuwa mtu **mwenye haki**.

- **50:10** Kisha wale **wenye haki** wataangaza kama jua katika ufalme wa Mungu Baba yao.

Data ya Neno:

- Strong's: H0205, H1368, H2555, H3072, H3474, H3476, H3477, H3483, H4334, H4339, H4749, H5228, H5229, H5324, H5765, H5766, H5767, H5977, H6662, H6663, H6664, H6665, H6666, H6968, H8535, H8537, H8549, H8552, G00930, G00940, G04580, G13410, G13420, G13430, G13440, G13450, G13460, G21180, G37160, G37170

Mwenye kiburi

Ufafanuzi:

Neno "mwenye kiburi" linamaanisha mtu mwenye fahari, kwa kawaida kwa njia iliyo wazi na ya nje.

- Mtu mwenye kiburi mara nyingi hujisifu kuhusu yeye mwenyewe.
- Kuwa na kiburi mara nyingi kunahusisha kufikiri kwamba watu wengine si muhimu au hawana vipaji kama wewe mwenyewe.
- Watu ambao hawamheshimu Mungu na ambao wako katika uasi dhidi yake ni wenye kiburi kwa sababu hawatambui jinsi Mungu alivyo wa ajabu.

(Tazama pia: kubali, jigamba, jivunia)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wakorintho 4:18](#)
- [2 Petro 2:18Ezekieli 16:49](#)
- [Mithali 16:5](#)
- [Zaburi 56:1-2](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H1346, H1347, H2102, H2103, H6277, G02120, G54500

Mwenye kiburi

Ufafanuzi:

Neno "mwenye kiburi" linamaanisha kuwa na majivuno. Mtu ambaye ni "mwenye kiburi" anajiona kuwa wa maana sana.

- Mara nyingi, neno hili humwelezea mtu mwenye kiburi pia anaendelea kutenda dhambi dhidi ya Mungu.
- Kawaida, mtu mwenye kiburi hujivuna yeye mwenyewe.
- Mtu mwenye kiburi ni mpumbavu, hana hekima.
- Neno hili linaweza pia kutafsiriwa kama "mwenye kiburi," "mwenye majivuno," au "mwenye ubinafsi."
- Usemi wa tamathali "macho ya kiburi" unaweza pia kutafsiriwa kama "njia ya kujivunia ya kutazama" au "kutazama wengine kama wasio na umuhimu" au "mtu mwenye kiburi anayewadharau wengine."

(Tazama pia: jigamba, jivunia)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Timotheo 3:1-4](#)
- [Isaya 2:17](#)
- [Mithali 16:18](#)
- [Mithali 21:24](#)
- [Zaburi 131:1](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H1361, H1363, H1364, H3093, H7312

Mwenye kiburi*Ufafanuzi:*

Maneno "kiburi" na "majivuno," katika muktadha huu, yanarejelea mtu anayejiona sana, na hasa, kufikiri kwamba yeye ni bora kuliko wengine. Neno "jigamba," linapotumika katika maana hii, linamaanisha kuzungumza kwa majivuno kuhusu kitu au mtu. Mara nyingi linamaanisha kujisifu mwenyewe.

- Mtu mwenye kiburi mara nyingi hukataa kukubali makosa yake. Hana unyenyekevu.
- Kiburi kinaweza kusababisha kutomtii Mungu kwa njia mbalimbali.
- Neno "kiburi" mara nyingi lina maana hasi, likimaanisha "mwenye majivuno," "mwenye kujiona," au "mwenye kujiona muhimu."
- Neno "kujigamba" mara nyingi lina maana hasi, likimaanisha mtu anayejisifu kuhusu yeye mwenyewe, kile anachomiliki, amefanya, au anaweza kufanya.
- Mtu "mwenye majivuno" mara nyingi hujizungumzia kwa njia ya kujivuna.
- Mungu aliwakemea Waisraeli kwa "kujivunia" sanamu zao. Walikuwa na kiburi cha kuabudu miungu ya uongo badala ya Mungu wa kweli.
- Biblia pia inazungumzia watu kujivunia vitu kama utajiri wao, nguvu zao, mashamba yao yenye rutuba, na sheria zao. Hii inaonyesha kwamba walijivunia vitu hivi na hawakutambua kwamba Mungu ndiye aliyetoa vitu hivi.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Jina "kiburi" linaweza kutafsiriwa kama "maringo," "majivuno," au "kujihisi muhimu."
- Njia nyingine za kutafsiri "kiburi" zinaweza kujumuisha "jigamba," "zungumza kwa fahari," au "jivunia."
- Neno "mtu mwenye kujisifu" linaweza kutafsiriwa kama "kujawa na mazungumzo ya kiburi," "wenye kiburi," au "kuongea kwa kujivunia kuhusu nafsi.
- "(Tazama pia: mwenye majivuno, mnyenyekevu, mwenye fahari kwa hisia chanya)
- **Marejeleo ya Biblia:**

- **Mifano kutoka kwenye hadithi za Biblia:**
- **4:2** Walikuwa na **kiburi** sana, na hawakujali kile ambacho Mungu alisema.
- **34:10** Kisha Yesu akasema, "Nawaambia kweli, Mungu alisikia sala ya mtoza ushuru na kumtangaza kuwa mwenye haki. Lakini hakupendezwa na sala ya kiongozi wa kidini. Mungu atamnyenyekeza kila mtu mwenye **kiburi**, na atamwinua yeyote anayejinyenyekeza."
- **Data ya Neno:**
- Strong's:

Mwenyezi

Uhalisia:

Neno "Mwenyezi" linamaanisha "yule mwenye nguvu zote." Katika Biblia, neno hili kila mara linamrejelea Mungu.

- Vyeo "Mwenyezi" au "Mwenyezi Mmoja" vinamrejelea Mungu na vinaonyesha kwamba ana nguvu na mamlaka kamili juu ya kila kitu.
- Neno hili pia linatumika kumwelezea Mungu katika majina "Mwenyezi Mungu," "Mungu Mwenyezi," "Bwana Mwenyezi," na "Bwana Mungu Mwenyezi."

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Neno hili linaweza pia kutafsiriwa kama "Mwenye Nguvu Zote," "Yule Mwenye Nguvu Kamili," au "Mungu, ambaye ana nguvu kamilifu."
- Njia za kutafsiri kifungu "Bwana Mungu Mwenyezi" zinaweza kujumuisha "Mungu, Mtawala Mwenye Nguvu" au "Mtawala Mwenye Nguvu, Mungu" au "Mungu Mwenye Nguvu ambaye ni Bwana wa kila kitu."

(Mapendekezo ya Tafsiri: Jinsi ya Kutafsiri Majina ya Watu)

(Tazama pia: Mungu, Bwana)

Marejeleo ya Biblia:

- [Kutoka 6:2-5](#)
- [Mwanzo 17:1](#)
- [Mwanzo 35:11-13](#)
- [Ayubu 8:3](#) Je, Mungu hupotosha haki? Au Mwenyezi hupotosha hukumu?
- [Hesabu 24:15-16](#)
- [Ufunuo 1:7-8](#)
- [Ruthu 1:19-21](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H7706, G38410

Mwenzi

Uhalisia:

Neno "mwenzi" linahusu mtu anayefuatana na mwingine au anayehusiana na mwingine, kama vile katika urafiki au ndoa. Neno "mfanyakazi mwenzake" linahusu mtu anayefanya kazi pamoja na mwingine.

- Wenzi hupitia uzoefu pamoja, hushiriki milo pamoja, na kusaidiana na kutiana moyo.
- Kulingana na muktadha, neno hili linaweza pia kutafsiriwa kwa neno au kifungu kinachomaanisha, "rafiki" au "msafiri mwenzake" au "mtu anayeunga mkono anayefuatana na mwingine" au "mtu anayefanya kazi pamoja na mwingine".

Marejeleo ya Biblia:

- [Ezekieli 37:16](#)
- [Waebrania 1:9](#)
- [Methali 2:17](#)
- [Zaburi 38:11-12](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0251, H0441, H2269, H2270, H2273, H2278, H3674, H3675, H4828, H7453, H7462, H7464, G28440, G33530, G48980, G49040

Mwerevu

Maelezo:

Neno "mwerevu" linaelezea mtu mwenye akili na ustadi, hasa katika masuala ya vitendo.

- Mara nyingi neno "mwerevu" lina maana ambayo ni hasi kwa kiasi fulani kwa sababu mara nyingi linahusisha kuwa na ubinafsi.
- Mtu mjanja kwa kawaida hujishughulisha na kujisaidia mwenyewe, si kuwasaidia wengine.
- Njia nyingine za kutafsiri neno hili zinaweza kujumuisha "werevu" au "ujanja," kulingana na muktadha.

Marejeleo ya Biblia:

Data ya Neno:

- Strong's: H2450, H6175, G54290

Mwerevu

Ufafanuzi:

Neno "mwenye hekima" linaelezea mtu ambaye anaelewa ni kitu gani sahihi na cha kimaadili cha kufanya na kisha anafanya hivyo. "Hekima" ni ufahamu na utendaji wa kile ambacho ni kweli na cha kimaadili sahihi.

- Kuwa na hekima kunajumuisha uwezo wa kufanya maamuzi mazuri, hasa kuchagua kufanya kile kinachompendeza Mungu.
- Watu wanakuwa na hekima kwa kumsikiliza Mungu na kutii kwa unyenyekevu mapenzi yake.
- Mtu mwenye hekima ataonyesha matunda ya Roho Mtakatifu katika maisha yake, kama vile furaha, wema, upendo, na uvumilivu.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Kulingana na muktadha, njia nyingine za kutafsiri "mwenye hekima" zinaweza kujumuisha "mtiifu kwa Mungu" au "mwenye busara na mtiifu" au "anayemcha Mungu."
- "Hekima" inaweza kutafsiriwa kwa neno au kifungu kinachomaanisha "maisha ya busara" au "maisha ya kutii na busara" au "hukumu nzuri."
- Ni bora kutafsiri "mwenye hekima" na "hekima" kwa njia ambayo ni maneno tofauti na maneno muhimu mengine kama vile mwenye haki au mtiifu.

(Tazama pia: tii, tunda)

Marejeleo ya Biblia:

- [Matendo 6:3](#)
- [Wakolosai 3:15-17](#)
- [Kutoka 31:6](#)
- [Mwanzo 3:6](#)
- [Isaya 19:12](#)
- [Yeremia 18:18](#)
- [Mathayo 7:24](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **2:5** Pia alitaka kuwa **mwenye hekima**, kwa hiyo alichuma baadhi ya matunda na kuyala.
- **18:1** Wakati Solomoni alipoomba **hekima**, Mungu alifurahi na kumfanya kuwa Mtu **mwenye hekima zaidi** duniani.
- **23:9** Baada ya muda, **wanaume wenye hekima** kutoka nchi za mbali mashariki waliona nyota isiyo ya kawaida angani.
- **45:1** Yeye (Stefano) alikuwa na sifa nzuri na alikuwa amejawa Roho Mtakatifu na **hekima**.

Data ya Neno:

- Strong's: H0998, H1350, H2445, H2449, H2450, H2451, H2452, H2454, H2942, H3820, H3823, H6195, H6493, H6912, H7535, H7919, H7922, H8454, G46780, G46790, G46800, G49200, G54280, G54290, G54300

Mwerezi

Ufafanuzi:

Neno "mwerezi" linamaanisha mti mkubwa ambao kawaida una mbao za rangi ya kahawia nyekundu. Kama miti nyingine, una koni na majani yanayofanana na sindano.

- Agano la Kale mara nyingi linataja miti ya mierezi ikihusishwa na Lebanoni, ambako ilikua kwa wingi.
- Mbao za mwerezi zilitumika kujenga hekalu la Yerusalemu.
- Ilikuwa pia inatumika kwa ajili ya dhabihu na matoleo ya utakaso.

(Tazama pia: mwerezi, usafi, sadaka, hekalu)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 14:1-2](#)
- [1 Wafalme 7:1-2](#)
- [Isaya 2:13](#)
- [Zekaria 11:2](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0730

Mwezi Mpya

Ufafanuzi:

Neno "mwezi mpya" linamaanisha wakati mwezi unapoonekana kama kipande kidogo chenye umbo la hilali ya mwanga. Hii ni awamu ya kwanza ya mwezi unaposonga katika mzunguko wake kuzunguka Dunia wakati wa machweo. Pia inahusu siku ya kwanza ambapo mwezi mpya unapaswa kuonekana baada ya kuwa giza kwa siku chache.

- Katika nyakati za kale, miezi mipya ilikuwa ishara ya mwanzo wa vipindi fulani vya wakati, kama vile miezi.
- Waisraeli walisherehekea sikukuu ya mwezi mpya kwa kupuliza pembe ya Ramu.
- Biblia pia inarejelea wakati huu kama "mwanzo wa mwezi."

(Tazama pia: mwezi, dunia, sherehe, pembe, kondoo)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 23:311 Samweli 20:5](#)
- [2 Wafalme 4:23-24](#)
- [Ezekieli 45:16-17](#)
- [Isaya 1:12-13](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H2320, G33760, G35610

Mwezi wa Wakati wa Kibiblia

Ufafanuzi:

Neno "mwezi" linamaanisha kipindi cha muda kinachodumu takriban wiki nne. Idadi ya siku katika kila mwezi inatofautiana kulingana na jinzi kalenda ya mwezi au ya jua inatumika.

- Kwenye kalenda ya mwezi, urefu wa kila mwezi unategemea muda ambao mwezi unachukua kuzunguka dunia, takriban siku ishirini na tisa. Katika mfumo huu, kuna miezi kumi na miwili au kumi na mitatu kwa mwaka. Ingawa mwaka una miezi kumi na miwili au kumi na mitatu, mwezi wa kwanza daima huitwa jina lile lile, hata kama inaweza kuwa katika msimu tofauti.
- Mwezi "mpya," au awamu ya kwanza ya mwezi na mwangaza wake mdogo, inaashiria mwanzo wa kila mwezi katika kalenda ya mwezi.
- Majina yote ya miezi yanayotajwa katika Biblia ni ya kalenda ya mwezi kwa sababu huu ndio mfumo uliotumiwa na Waisraeli. Wayahudi wa kisasa bado wanatumia kalenda hii kwa madhumuni ya kidini.
- Kalenda ya kisasa ya jua inategemea muda ambao dunia inachukua kuzunguka jua (takriban siku 365). Katika mfumo huu, mwaka hugawanywa kila mara katika miezi kumi na miwili, na urefu wa kila mwezi unatofautiana kutoka siku ishirini na nane hadi thelathini na moja.

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Samweli 20:34](#)
- [Matendo 18:9-11](#)
- [Waebrania 11:23](#) [Hesabu 10:10](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H2320, H3391, H3393, G33760

Mwiba

Uhalisia:

Kichaka cha miiba na mibaruti ni mimea yenye matawi au maua yenye miiba. Mimea hii haitoi matunda au kitu kingine chochote chenye manufaa.

- "Mwiba" ni ukuaji mgumu na mkali kwenye tawi au shina la mmea. "Kichaka cha miiba" ni aina ya mti mdogo au kichaka ambacho kina miiba mingi kwenye matawi yake.
- "Thistle" ni mmea wenye mashina na majani yenye miiba. Mara nyingi maua yake ni ya rangi ya zambarau.
- Miti ya miiba na mibaruti huongezeka haraka na inaweza kusababisha mimea au mazao ya karibu kushindwa kukua. Hii ni picha ya jinsi dhambi inavyomzuia mtu kuzaa matunda mazuri ya kiroho.
- Taji iliyotengenezwa kwa matawi ya miiba iliyopindika iliwekwa juu ya kichwa cha Yesu kabla ya kusulubiwa.
- Ikiwezekana, maneno haya yanapaswa kutafsiriwa kwa majina ya mimea miwili tofauti au vichaka vinavyojulikana katika eneo la lugha hiyo.

(Tazama pia: taji, tunda, roho)

Marejeleo ya Biblia:

- [Waebrania 6:7-8](#)
- [Mathayo 13:7](#)
- [Mathayo 13:22](#)
- [Hesabu 33:55](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0329, H1863, H2312, H2336, H4534, H5285, H5518, H5544, H6791, H6796, H6975, H7063, H7898, G01730, G01740, G46470, G51460

Mwimo wa mlango

Ufafanuzi:

'Mwimo wa mlango' ni boriti ya wima kwenye kila upande wa mlango inayoshikilia sehemu ya juu ya fremu ya mlango.

- Kabla tu ya Mungu kuwasaidia Waisraeli kutoroka kutoka Misri, aliwaagiza wachinje kondoo na kuweka damu yake kwenye miimo ya milango yao.
- Kwenye Agano la Kale, mtumwa ambaye alitamani kumtumikia bwana wake maisha yake yote angeweka sikio lake kwenye mwimo wa mlango wa nyumba ya bwana wake ili msumari ipigwe kupitia sikio lake hadi kwenye mwimo wa mlango.
- Hii inaweza pia kutafsiriwa kama 'nguzo za mbao zilizo pande zote za mlango' au 'pande za fremu ya mlango wa mbao' au 'boriti za mbao zilizo pande za mlango.'

(Tazama pia: Misri, Pasaka)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wafalme 6:31-32](#)
- [Kumbukumbu la Torati 11:20](#)
- [Kutoka 12:7](#)
- [Isaya 57:7-8](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H0352, H4201

Mwinjilisti

Ufafanuzi:

"Mwinjilisti" ni mtu anayewafahamisha watu wengine Habari Njema kuhusu Yesu Kristo.

- Maana halisi ya "mwinjilisti" ni "mtu anayehubiri Injili."
- Yesu aliwatuma mitume wake kueneza Habari Njema kuhusu jinsi ya kuwa sehemu ya Ufalme wa Mungu kwa kumwamini Yesu na dhabihu yake kwa ajili ya dhambi.
- Wakristo wote wanahimizwa kushiriki Habari Njema hii na wengine.
- Baadhi ya Wakristo wamepewa kipawa maalum cha kiroho cha kufikisha injili kwa wengine kwa ufanisi. Watu hawa wanasemekana kuwa na kipawa cha uinjilisti na wanaitwa "wainjilisti."

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Neno "mwinjilisti" linaweza kumaanisha "mtu anayehubiri Habari Njema," "mwalimu wa Habari Njema," "mtu anayehubiri Habari Njema kuhusu Yesu," au "mtangazaji wa Habari Njema."

(Tazama pia: Habari Njema, Roho, Zawadi)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Timotheo 4:5](#)
- Lakini wewe, uwe na kiasi katika mambo yote, vumilia mateso, fanya kazi ya mhubiri wa injili, timiza huduma yako.
[Waefeso 4:11-13](#)

Data ya Neno:

- Strong's: G20990

Mwizi

Uhalisia:

Neno "mwizi" linamaanisha mtu anayechukua pesa au mali kutoka kwa watu wengine. Wingi wa "mwizi" ni "wezi." Neno "mnyang'anyi" mara nyingi linamaanisha mwizi ambaye pia anawadhuru au kuwatishia watu anaowaibia.

- Yesu alieleza mfano kuhusu adamu Msamaria ambaye alimsaidia mtu Myahudi aliyeshambuliwa na wanyang'anyi. Wanyang'anyi walikuwa wamempiga mtu Myahudi na kumjeruhi kabla ya kuiba pesa na mavazi yake.
- Wote wezi na wanyang'anyi huja ghafla kuiba, wakati watu hawatarajii. Mara nyingi hutumia giza kuficha wanachofanya.
- Kwa maana ya mfano, Agano Jipya linaelezea Shetani kama mwizi anayekuja kuiba, kuua, na kuharibu. Hii inamaanisha kuwa mpango wa Shetani ni kujaribu kuwafanya watu wa Mungu waache kumtii. Ikiwa atafanikiwa kufanya hivi, Shetani atakuwa akiwaibia mambo mazuri ambayo Mungu amewapangia.
- Yesu alilinganisha ghafla ya kurudi kwake na ghafla ya mwizi kuja kuiba kutoka kwa watu. Kama vile mwizi huja wakati watu hawatarajii, ndivyo Yesu atakavyorudi wakati watu hawatarajii.

(Tazama pia: bariki, uhalifu, kusulubisha, giza, mwangamizi, nguvu, Samaria, Shetani)

Marejeleo ya Biblia:

- [2 Petro 3:10](#)
- [Luka 12:33](#)
- [Marko 14:48](#)
- [Methali 6:30](#)
- [Ufunuo 3:3](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H1214, H1215, H1416, H1589, H1590, H1980, H6530, H7703, G07270, G24170, G28120, G30270

Mwokozi

Uhalisia:

Neno "mwokozi" linamaanisha mtu anayewaokoa wengine kutoka kwenye hatari. Pia linaweza kumaanisha mtu anayewapa wengine nguvu au kuwapatia mahitaji yao.

- Katika Agano la Kale, Mungu anatajwa kama Mwokozi wa Israeli kwa sababu mara nyingi aliwaokoa kutoka kwa maadui zao, aliwapa nguvu, na kuwapa kile walichohitaji ili kuishi.
- Katika Agano la Kale, Mungu aliwateua Waamuzi kuwalinda Waisraeli kwa kuwaongoza vitani dhidi ya makundi mengine ya watu waliokuja kuwashambulia. Waamuzi hawa wakati mwingine huitwa "waokozi." Kitabu cha Waamuzi katika Agano la Kale kinarekodi kipindi cha historia wakati Waamuzi hawa walipokuwa wakiongoza Israeli.
- Katika Agano Jipya, "Mwokozi" linatumika kama maelezo au jina la Yesu Kristo kwa sababu anawaokoa watu kutokana na kuadhibiwa milele kwa ajili ya dhambi zao.. Pia, anawaokoa kutokana na kutawaliwa na dhambi zao.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Ikiwezekana, "Mwokozi" inapaswa kutafsiriwa kwa neno linalohusiana na maneno "kuokoa" na "wokovu."
- Njia za kutafsiri neno hili zinaweza kujumuisha "Yule anayeokoa" au "Mungu anayeokoa" au "anayeokoa kutoka kwa hatari" au "anayeokoa kutoka kwa maadui" au "Yesu, ambaye huwaokoa watu kutoka kwa dhambi."

(Tazama pia: okoa, Yesu, ukoa, okoa)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Timotheo 4:10](#)
- [2 Petro 2:20](#)
- [Matendo 5:29-32](#)
- [Isaya 60:15-16](#)
- [Luka 1:47](#)
- [Zaburi 106:19-21](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H3467, G49900

Myahudi*Uhalisia:*

Wayahudi ni watu ambao ni wazao wa mjukuu wa Abrahamu aitwaye Yakobo. Neno "Myahudi" linatokana na neno "Yuda."

- Watu walianza kuwaita Waisraeli "Wayahudi" baada ya kurudi Yuda kutoka uhamishoni kwao Babeli.
- Yesu Masihi alikuwa Myahudi. Hata hivyo, viongozi wa kidini wa Kiyahudi walimkataa Yesu na kudai auawe.

(Tazama pia: Abrahamu, Yakobo, Israeli, Babuloni, Viongozi wa Kiyahudi)

Marejeleo ya Biblia:

- [Matendo 2:5](#)
- [Matendo 10:28](#)
- [Matendo 14:5-7](#)
- [Wakolosai 3:11](#)
- [Yohana 2:14](#)
- [Mathayo 28:15](#)

Mifano kutoka kwa hadithi za Biblia:

- **20:11** Waisraeli sasa waliitwa **Wayahudi** na wengi wao walikuwa wameishi maisha yao yote Babuloni.
- **20:12** Kwa hivyo, baada ya miaka sabini ya uhamisho, kundi dogo la **Wayahudi** walirudi katika mji wa Yerusalemu huko Yuda.
- **37:10** Wengi wa **Wayahudi** waliamini katika Yesu kwa sababu ya muujiza huu.
- **37:11** Lakini viongozi wa kidini wa **Wayahudi** walikuwa na wivu, kwa hivyo walikusanyika pamoja kupanga jinsi wanavyoweza kumuua Yesu na Lazaro.
- **40:2** Pilato aliamuru waandike, "Mfalme wa **Wayahudi**" kwenye ishara na kuiweka juu ya msalaba juu ya kichwa cha Yesu.
- **46:6** Mara moja, Sauli alianza kuhubiri kwa **Wayahudi** huko Dameski, akisema, "Yesu ni Mwana wa Mungu!"

Data ya Neno:

- Strong's: H3054, H3061, H3062, H3064, H3066, G24500, G24510, G24520, G24530, G24540

Mzabibu

Ufafanuzi:

Neno "mzabibu" linamaanisha mmea unaokua kwa kutambaa chini au kwa kupanda miti na miundo mingine. Neno "mzabibu" katika Biblia linatumika tu kwa mizabibu inayozalisha matunda na kwa kawaida hurejelea mizabibu.

- Kwenye Biblia, neno "mzabibu" karibu kila mara linamaanisha "mizabibu."
- Matawi ya mzabibu yameunganishwa na shina kuu ambalo huwapa maji na virutubisho vingine ili waweze kukua.
- Yesu alijiita "mzabibu" na akawaita watu wake "matawi." Katika muktadha huu, neno "mzabibu" linaweza pia kutafsiriwa kama "shina la mzabibu" au "shina la mmea wa zabibu." (Tazama: Tashbihi)

(Tazama pia: zabibu, shamba la mizabibu)

Marejeleo ya Biblia:

- [Mwanzo 40:9](#)
- [Mwanzo 49:11](#)
- [Yohana 15:1](#)
- [Luka 22:18](#)
- [Marko 12:3](#)
- [Mathayo 21:35-37](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H5139, H1612, H8321, G02880, G02900, G10090, G10920

Mzaliwa wa Kwanza

Ufafanuzi:

Neno "mzaliwa wa kwanza" linamaanisha mtoto wa mwanadamu au mnyama ambaye anazaliwa kwanza, kabla ya watoto wengine kuzaliwa.

- Kwenye Biblia, "mzaliwa wa kwanza" kawaida humaanisha mtoto wa kiume wa kwanza kuzaliwa.
- Katika nyakati za Biblia, mtoto wa kwanza alipewa nafasi ya umuhimu na urithi wa familia mara mbili zaidi ya watoto wengine.
- Mara nyingi, mzaliwa wa kwanza wa kiume wa mnyama alitolewa kama sadaka kwa Mungu.
- Dhana hii pia inaweza kutumiwa kwa njia ya mfano. Kwa mfano, taifa la Israeli linaitwa mwana wa kwanza wa Mungu kwa sababu Mungu alilipa upendeleo maalum zaidi ya mataifa mengine.
- Yesu, Mwana wa Mungu, anaitwa mzaliwa wa kwanza wa Mungu kwa sababu ya umuhimu na mamlaka yake juu ya kila mtu mwingine.

Mapendekezo ya Tafsiri:

- Wakati "mzaliwa wa kwanza" inapotokea kwenye maandishi pekee, inaweza pia kutafsiriwa kama "mzaliwa wa kwanza wa kiume" kwa kuwa hiyo ndiyo inayoashiriwa. (Tazama: Maarifa Yanayodhaniwa na Taarifa Zilizofichika)
- Njia nyingine za kutafsiri neno hili zinaweza kujumuisha "mwana wa kwanza kuzaliwa" au "mwana mkubwa" au "mwana wa kwanza."
- Inapotumiwa kwa njia ya mfano kumrejelea Yesu, hii inaweza kutafsiriwa kama neno au kifungu kinachomaanisha "mwana mwenye mamlaka juu ya kila kitu" au "Mwana wa kwanza kwa heshima."
- Onyo: Hakikisha tafsiri ya neno hili inapomrejelea Yesu haimaanishi kwamba aliumbwa.

(Tazama pia: urithi, sadaka, mtoto)

Marejeleo ya Biblia:

- [Wakolosai 1:15](#)
- [Mwanzo 4:3-5](#)
- [Mwanzo 29:26-27](#)
- [Mwanzo 43:33](#)
- [Luka 2:6-7](#)
- [Ufunuo 1:5](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H1060, H1062, H1067, H1069, G44160, G52070

Mzawa*Ufafanuzi:*

"Mzawa" ni mtu ambaye ni jamaa wa moja kwa moja wa damu wa mtu mwingine aliyeishi zamani katika historia.

- Kwa mfano, Abrahamu alikuwa mzao wa Noa.
- Wazao wa mtu ni watoto wake, wajukuu, vitukuu, na kadhalika. Wazao wa Yakobo walikuwa makabila kumi na mawili ya Israeli.
- Fungu "alishuka kutoka" ni njia nyingine ya kusema "mzao wa" kama vile "Abrahamu ni mzao wa Nuhu." Hii pia inaweza kutafsiriwa kama "kutoka kwenye ukoo wa."

(Tazama pia: Abrahamu, babu, Yakobo, Noa, makabila kumi na mawili ya Israeli)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Wafalme 9:4-5](#)
- [Matendo 13:23](#)
- [Kumbukumbu la Torati 2:20-22](#)
- [Mwanzo 10:1](#)
- [Mwanzo 28:12-13](#)

Mifano kutoka kwenye hadithi za Biblia:

- **2:9** "Mzao wa mwanamke ataponda kichwa chako, na wewe utamjeruhi kisigino chake."
- **4:9** "Ninawapa nchi ya Kanaani kwa **uzao** wako."
- **5:10** "**Wazao wako** watakuwa wengi zaidi kuliko nyota za angani."
- **17:7** "Mtu kutoka katika familia yako atatawala milele kama mfalme juu ya Israeli, na Masihi atakuwa mmoja wa **wana wako!**"
- **18:13** Wafalme wa Yuda walikuwa **watoto** wa Daudi.
- **21:4** Mungu alimuahidi Mfalme Daudi kwamba Masihi atatoka katika **ukoo** wa Daudi.
- **48:13** Mungu alimuahidi Daudi kwamba Masihi angekuwa mmoja wa **wanawe**. Yesu, Masihi, alikuwa **mwana** huyo maalum wa Daudi.

Data ya Neno:

- Strong's: H0319, H1004, H1121, H1323, H1755, H2232, H2233, H3205, H3211, H3318, H3409, H4294, H5220, H6849, H7611, H8435, G10740, G10850, G46900

mzee*Ufafanuzi:*

Neno "mzee" au "mzee zaidi" linarejelea watu (katika Biblia, kawaida wanaume) ambao wamezeeka vya kutosha kuwa watu wazima na

viongozi ndani ya jamii. Kwa mfano, wazee wanaweza kuwa na mvi, kuwa na watoto wazima, au labda hata kuwa na wajukuu au vitukuu.

- Neno "mzee" lilitokana na ukweli kwamba wazee awali walikuwa wanaume wazee ambao, kwa sababu ya umri na uzoefu wao, walikuwa na hekima kubwa zaidi.
- Kwenye Agano la Kale, wazee walisaidia kuwaongoza Waisraeli katika masuala ya haki na Sheria ya Mose.
- Kwenye Agano Jipya, "wazee" wa Kiyahudi waliendelea kuwa viongozi katika jamii zao na pia walikuwa Waamuzi kwa watu.
- Katika makanisa ya awali ya Kikristo, "wazee" wa Kikristo walitoa uongozi wa kiroho kwa makusanyiko ya waumini wa eneo hilo. Wazee katika makanisa haya wakati mwingine walijumuisha vijana ambao walikuwa wamekomaa kiroho.
- Neno hili linaweza kutafsiriwa kama "wanaume wazee" au "wanaume waliokomaa kiroho wanaoongoza kanisa."

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 11:1-3](#)
- [1 Timotheo 3:1-3](#)
- [1 Timotheo 4:14](#)
- [Matendo 5:19-21](#)
- [Matendo 14:23](#)
- [Marko 11:28](#)
- [Mathayo 21:23-24](#)

Data ya Neno:

- Strong's: H1419, H2205, H7868, G10870, G31870, G42440, G42450, G48500

Mzeituni

Ufafanuzi:

Mzeituni ni tunda dogo, la mviringo kutoka kwenye mti wa mzeituni, ambao unalimwa zaidi katika maeneo yanayozunguka Bahari la Mediterania.

- Mizeituni ni aina ya kichaka kikubwa cha kijani kibichi chenye maua madogo meupe. Hukua vizuri katika hali ya hewa ya joto na inaweza kuishi vizuri na maji kidogo.
- Tunda la mzeituni huanza kuwa kijani na hubadilika kuwa nyeusi yanapokomaa. Mizeituni ilikuwa muhimu kwa chakula na kwa mafuta ambayo yanaweza kutolewa kutoka kwayo.
- Mafuta ya zeituni yalitumiwa kupikia kwenye taa na kwa sherehe za kidini.
- Kwenye Biblia, miti ya mizeituni na matawi wakati mwingine hutumiwa kwa mfano kumaanisha watu.

(Tazama pia: taa, bahari, Mlima wa Mizeituni)

Marejeleo ya Biblia:

- [1 Mambo ya Nyakati 27:28-29](#)
- [Kumbukumbu la Torati 6:10-12](#)
- [Kutoka 23:10-11](#)
- [Mwanzo 8:11](#)
- [Yakobo 3:12](#)
- [Luka 16:6](#)
- [Zaburi 52:8](#)

Data Neno:

- Strong's: H2132, H3323, H8081, G00650, G16360, G16370, G25650